

วิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏใน
เอกสารและตำนานที่เกี่ยวกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช

นัตยา คุปกุลกานท์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา
มหาวิทยาลัยทักษิณ

2549

ISBN 974 – 451 – 816 – 2

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นการวิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในเอกสารและตำนานที่เกี่ยวกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช โดยมีมุ่งวิเคราะห์ในประเด็นภาพสะท้อนทางสังคม 4 ด้าน คือ ด้านประชากร ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมืองการปกครอง ด้านสุขภาพอนามัยและภาพสะท้อนทางวัฒนธรรมอีก 4 ด้าน คือ ด้านประเพณี ด้านความเชื่อ ด้านศิลปกรรมและด้านภาษา โดยวิเคราะห์จากเอกสารและตำนานที่เกี่ยวกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราชจำนวน 4 เล่ม แล้วเสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ สรุปได้ดังนี้

ภาพสะท้อนทางสังคม วรรณกรรมเรื่องนี้ได้สะท้อนออกมาได้อย่างทั่วถ้วนลึกซึ้ง กล่าวคือ สะท้อนให้เห็นในด้านประชากร มีการกล่าวถึงเรื่องเพศ วัย สถานภาพ การสมรส การศึกษา เชื้อชาติ ศาสนา ภาษาและการย้ายถิ่น ในด้านเศรษฐกิจมีการกล่าวถึงการประกอบอาชีพ ได้แก่ อาชีพเกษตรกรรม อาชีพการให้บริการสังคม การแลกเปลี่ยนและการบริโภคอันเป็นองค์ประกอบหลักในทางเศรษฐกิจ ในด้านการเมืองการปกครอง มีการกล่าวถึงการเมืองการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ระบบขุนนาง และความสัมพันธ์กับต่างเมือง ในด้านสุขภาพอนามัย มีการกล่าวถึงปัญหาโรคระบาดและวิธีการรักษาแบบไสยศาสตร์

ส่วนภาพสะท้อนทางวัฒนธรรม สะท้อนในด้านประเพณี มีการกล่าวถึงประเพณีในรอบชีวิต และประเพณีในรอบปี ในด้านความเชื่อ มีการกล่าวถึงความเชื่อเรื่องบุญกรรม ความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ ความเชื่อเรื่องเวทมนตร์คาถาอาคม ความเชื่อเรื่องฤกษ์ยาม ความเชื่อเรื่องลางสังหรณ์ และความเชื่อเรื่องความฝัน ในด้านศิลปกรรม มีการกล่าวถึงสถาปัตยกรรม ประติมากรรม ดนตรี และนาฏศิลป์ ในด้านภาษา มีการกล่าวถึงการใช้คำภาษาถิ่นได้ การใช้คำซ้ำโดยตรง และการใช้คำสัมผัสใน จึงสรุปได้ว่าเอกสารและตำนานที่เกี่ยวกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราชเต็มไปด้วยคุณค่าด้านสังคม วัฒนธรรมและวรรณศิลป์ นับว่าเป็นชิ้นงานที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้ให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมสืบไป

ABSTRACT

This research was an analysis of the social and cultural reflections as found in documents and legends about the Great Buddha-Relic Pagoda of Nakornsri Thammarat focusing on four aspects of social reflections : population, economy, politics and government, and health, and on four aspects of cultural reflections : custom, belief, art work, and language. Four volumes of documents and legends about the Pagoda were analyzed, and the research findings were presented by means of descriptive analysis, which may be summarized as follows.

In terms of social reflections, the literature yielded complete and profound reflections. Concerning population, mention was made of gender, age, marital status, education, nationality, religion, language, and migration. Regarding economy, mention was made of means of livelihood involving agriculture and social service, and of exchange and consumption as basic components of economy. For politics and government, mention was made of absolute monarchy as system of government, of system of nobility, and of relations with cities and towns. About health, problems of epidemics and occult forms of treatment were mentioned.

There were these following cultural reflections. Life-cycle and year-round customs were mentioned. The beliefs mentioned involved merit and deed, hell and heaven, incantation, auspicious moment, premonition, and dream. With reference to art work, mention was made of architecture, sculpture, music, and dance. Concerning language, mention was made of the use of southern Thai vocabulary, the use of straight duplicate words, and the use of internal rhyme. It may be concluded that documents and legends about the Pagoda were of immense value socially, culturally, and belletristically, and worthy of conservation as continuing cultural heritage.

ประกาศคุณูปการ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความช่วยเหลือ และคำแนะนำ ให้คำปรึกษาอย่างดี จาก รองศาสตราจารย์นพพร ด้านสกุล ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ อาจารย์พิทยา บุษรารัตน์ กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในพระคุณอย่างยิ่ง จึงขอกราบขอบพระคุณไว้ ณ โอกาสนี้

กราบขอบพระคุณ อาจารย์ประโยชน์ เรืองโรจน์ และอาจารย์ ดร.ฐลรัตน์ คงเรือง กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม ที่กรุณาช่วยเหลือ และแนะนำ ตรวจสอบแก้ไข เพิ่มเติม จนทำให้ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

กราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ประมาณ เทพสงเคราะห์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ จำเริญ แสงดวงแข อาจารย์สมใจ ศรีนวล และอาจารย์ผู้สอนไทยคดีศึกษาทุกท่าน ที่ได้ถ่ายทอด ความรู้และคอยให้กำลังใจด้วยความห่วงใยตลอดมา

ขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่ห้องภาษาโบราณ หอสมุดแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร และ เจ้าหน้าที่หอสมุดแห่งชาติ จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่กรุณาให้ความอนุเคราะห์ และให้ความ สะดวกในด้านข้อมูลเอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ทั้ง 4 เล่ม เป็น อย่างดียิ่ง

ขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่ห้องบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณทุกท่าน ที่ให้ความ ช่วยเหลือในการประสานงานติดต่อกับมหาวิทยาลัยจนสำเร็จการศึกษา

ขอขอบคุณเพื่อนนิสิตวิชาเอกไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณรุ่นปีการศึกษา 2546 ทั้งภาคปกติและภาคพิเศษทุกคนที่ได้แนะนำ ช่วยเหลือ ให้คำปรึกษา กำลังใจ และความห่วงใย จนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

คุณค่าและประโยชน์อันพึงมีของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นกตัญญูแก่เวทิตา แต่คุณพ่อ คุณแม่ ครูอาจารย์ ตลอดถึงผู้มีพระคุณของผู้วิจัยทุกคน

นัตยา คุปกุลกานท์

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย	6
ขอบเขตของการวิจัย	6
นิยามศัพท์เฉพาะ	7
วิธีดำเนินการวิจัย	8
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	9
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาภาพสะท้อนทางสังคม และวัฒนธรรม	9
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้อง พระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช	31
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดนครศรีธรรมราช	41
3 วิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคมที่ปรากฏในเอกสารและตำนาน ที่เกี่ยวกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช	45
ภาพสะท้อนด้านประชากร	45
ภาพสะท้อนด้านเศรษฐกิจ	57
ภาพสะท้อนด้านการเมืองการปกครอง	72
ภาพสะท้อนด้านสุขภาพอนามัย	79
4 วิเคราะห์ภาพสะท้อนทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในเอกสารและตำนาน ที่เกี่ยวกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช	84
ภาพสะท้อนด้านประเพณี	84
ภาพสะท้อนด้านความเชื่อ	91
ภาพสะท้อนด้านศิลปกรรม	104
ภาพสะท้อนด้านภาษา	118

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
5 บทย่อ สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	125
บทย่อ	125
สรุปผล	127
อภิปรายผล	129
ข้อเสนอแนะ	130
บรรณานุกรม	132
ประวัติย่อผู้วิจัย	140

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

นครศรีธรรมราช เป็นเมืองที่เก่าแก่และเคยเจริญรุ่งเรืองมากในคาบสมุทรมลายู และมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศาสนา และการค้ามาแต่โบราณ อีกทั้งยังเป็นศูนย์กลางการติดต่อระหว่างอินเดีย ตะวันออกกลางกับอินโดนีเซีย ตลอดจนถึงประเทศจีน

นครศรีธรรมราช มีชื่อเรียกขานกันหลายชื่อได้แก่ ตามพริ้งค์ ตั้งมาหลิ่ง และศรีธรรมราช แต่ที่รู้จักกันดีคือชื่อ ตามพริ้งค์ ดังที่ ศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์ นักปราชญ์ชาวฝรั่งเศส ได้กล่าวไว้ว่า "นักปราชญ์ทางโบราณคดีลงความเห็น ว่า ชื่อเมืองท่ากะมะลิง หรือตะมะลิง ตรงกับชื่อที่บันทึก หรือจดหมายเหตุจีนเรียกว่า ตั้ง-มา-หลิ่ง และในศิลาจารึก เรียกว่า ตามพริ้งค์ คือ นครศรีธรรมราช"¹

ตามพริ้งค์ เป็นชื่อที่ปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ 24 วัดเวียง ตำบลตลาด อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี สลักด้วยอักษรอินเดียกลายภาษาสันสกฤต เมื่อ พ.ศ. 1773 ดังที่ ก่องแก้ว วีระประจักษ์ ได้กล่าวไว้ว่า

ศิลาจารึกหลักที่ 24 เลขที่ สฎ 4 จารึกด้วยอักษรขอมภาษาสันสกฤต เมื่อปี พ.ศ. 1773 อักษรข้อความในจารึกชำรุดอ่านได้เพียง 8 บรรทัด ศิลาจารึกหลักนี้อ่านและแปลโดยศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์ เนื้อความในศิลาจารึกกล่าวถึง กษัตริย์จันทร์ภาณุ แห่งราชวงศ์ ปทุมวงศ์ ผู้ครองเมืองตามพริ้งค์ ทรงเป็นองค์ศาสนูปถัมภกเกื้อกูลพระพุทธศาสนา ประดุจ พระธรรมโคกราช²

¹ ยอร์ช เซเดส์. (2545). ประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช. สืบค้นเมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2548. จาก <http://www.nakornsrihammarat.go.th>. หน้า 1-2.

² ก่องแก้ว วีระประจักษ์. (2542). "ศิลาจารึกวัดหัวเวียงเมืองไชยา," ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ เล่ม 15 พ.ศ. 2542. หน้า 7487.

ชื่อเมืองตามพราลิงค์ ที่ปรากฏในศิลาจารึกหลักนี้มีหลักฐานว่าเป็นชื่อเมืองที่มีมาก่อน พ.ศ.1773 ดังที่ ศรีศักร วัลลิโภดม¹ ได้กล่าวถึงชื่อ ตามพราลิงค์ สรุปได้ว่า การพบชื่อเมืองตามพราลิงค์ ในศิลาจารึกหลักที่ 24 พร้อมด้วยพระนามของพระมหากษัตริย์ผู้ปกครองใน พ.ศ. 1773 นั้นย่อมเป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงการสืบเนื่องของอาณาจักรนี้มาแต่สมัยพุทธศตวรรษที่ 7-8 อย่างแน่นอน แต่ว่าหลังจากศิลาจารึกหลักที่ 24 นี้แล้ว ก็ไม่ปรากฏชื่อเมืองตามพราลิงค์อีก ในเอกสารของยุคต่อมา ยกเว้นพระนามของพระมหากษัตริย์ คือ จันทรภาณุ ศรีธรรมราชนั้น ไม่ปรากฏในหนังสือตำนานพงศาวดารว่า เป็นกษัตริย์ปกครองเมืองนครศรีธรรมราช ข้อมูลดังกล่าวนี้ชี้ให้เห็นว่า เมืองตามพราลิงค์คงเปลี่ยนมาเป็นเมืองนครศรีธรรมราช

จากการพบชื่อเมือง ตามพราลิงค์ ในศิลาจารึกหลักที่ 24 นั้น ทำให้ทราบว่า ตามพราลิงค์ เคยเป็นอาณาจักรที่เจริญรุ่งเรืองมาก่อน เป็นเมืองท่าที่สำคัญแห่งหนึ่งของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งสอดคล้องกับที่ ปรีชา นุ่นสุข ได้กล่าวถึง ตามพราลิงค์ ในด้านการเป็นเมืองท่าไว้ว่า

เมืองตามพราลิงค์ เป็นเมืองท่าค้าขายสำคัญ มีเศรษฐกิจมั่นคง เพราะอยู่ท่ามกลางทะเลเปิด ซึ่งการดำรงสภาพการณ์เช่นนี้มีอยู่ตลอดประวัติศาสตร์ทางการค้า ไม่ว่าจะเป็นจีน อินเดีย อาหรับ และประเทศต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ด้วยเหตุนี้ทำให้เมืองในเขตของตามพราลิงค์เป็นชุมชนทางการค้าอีกหลายแห่ง เช่น ไทรบุรี และตะกั่วป่า ทางฝั่งตะวันตกของคาบสมุทรไทยคือไชยา สทิงพระและปัตตานี อันเป็นชุมชนที่เจริญขึ้นในพุทธศตวรรษที่ 13-18²

คำว่า นครศรีธรรมราช มีความหมายว่า นครอันเป็นสง่าแห่งพระราชผู้ทรงธรรม และเป็นชื่อ ที่ใช้เรียกกันมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย ดังที่ ปรีชา นุ่นสุข ได้กล่าวถึงชื่อ นครศรีธรรมราช ไว้ว่า

¹ ศรีศักร วัลลิโภดม. (2538). “นครศรีธรรมราชกับประวัติศาสตร์ไทย,” ใน ค้นหาอดีตของเมืองโบราณ. หน้า 150-151.

² ปรีชา นุ่นสุข. (2529). “ตามพราลิงค์,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 3 พ.ศ. 2529. หน้า 1266.

นครศรีธรรมราช เป็นชื่อที่อาจารย์ตรี อมาตยกุล และศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์ นักปราชญ์ชาวฝรั่งเศส มีความเห็นว่า เป็นชื่อที่คนไทยฝ่ายเหนือ เรียกขานนามราชธานีของกษัตริย์ศรีธรรมราช ตามนามอิสริยยศของกษัตริย์ผู้ครองนครนี้ ซึ่งถือเป็นประเพณีสืบทอดกันมาหลายพระองค์ จนเป็นที่รู้จักกันดีโดยทั่วไป และเป็นเหตุให้มีการขานนามราชธานีนี้ตามชื่ออิสริยยศของกษัตริย์ผู้ครองนครนี้ ซึ่งได้ใช้เรียกขานกันมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยตราบจนปัจจุบัน¹

ในด้านประวัติความเป็นมาของนครศรีธรรมราชนั้น อาจกล่าวได้ว่าเมืองนครศรีธรรมราชมีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน มีความเจริญสูงสุดในทุก ๆ ด้าน ดังที่ ดร.ถิ์ บุญภิบาล² และ สันต์ ภาวิต³ ได้กล่าวถึงความเป็นมาของเมืองนครศรีธรรมราช สรุปได้ว่า เมืองนครศรีธรรมราชแต่เดิมนั้นตั้งอยู่ที่ เขาวัง ห่างจากตัวเมืองนครศรีธรรมราชไปทางตะวันตกประมาณ 20 กิโลเมตร คือบริเวณที่เป็นอำเภอลานสกาในปัจจุบัน ต่อมาได้ย้ายมาตั้งที่หาดทรายแก้ว ซึ่งเป็นที่ตั้งของเมืองนครศรีธรรมราช ผู้สร้างเมืองนครศรีธรรมราช คือ พระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช เมืองนครศรีธรรมราชเคยเป็นเมืองขึ้นของอาณาจักรศรีวิชัย แต่ภายหลังก็ตั้งตัวเป็นอิสระ เมืองนครศรีธรรมราชมีความเจริญถึงขีดสุด มีเมืองขึ้นถึง 12 เมือง โดยใช้ตราประจำปีนักษัตร เป็นตราของเมืองขึ้นนั้น ๆ เมืองนครศรีธรรมราชเคยมีความสำคัญในด้านการทหาร การปกครอง พุทธศาสนา เศรษฐกิจ ตลอดจนด้านสังคม และวัฒนธรรมในสมัยสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา ธนบุรี และรัตนโกสินทร์ จนกระทั่งมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เมืองนครศรีธรรมราชจึงมีฐานะเพียงจังหวัดหนึ่งของราชอาณาจักรไทยตั้งแต่นั้นมา

จากการศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของนครศรีธรรมราช หรือ ตามพรลิงค์ในอดีต ทำให้ทราบว่าเมืองนครศรีธรรมราช นอกจากจะเป็นเมืองท่าที่สำคัญแล้วยังเป็นเมืองแห่งพุทธศาสนาที่ลี้ลับทางวงศ์ที่ปมรากลึกมายาวนาน ซึ่งมีพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช ประดิษฐานที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเป็นศูนย์กลาง

¹ ปรีชา นุ่นสุข. (2529). “นครศรีธรรมราช : ชื่อที่ปรากฏต่างกัน,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 4 พ.ศ. 2529. หน้า 1699.

² ดร.ถิ์ บุญภิบาล. (2529). “นครศรีธรรมราช, จังหวัด.” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 4 พ.ศ. 2529. หน้า 1691-1696.

³ สันต์ ภาวิต. (2540). “นครศรีธรรมราช,” ใน นิทาน 4 ภาค ภาคใต้. หน้า 50-52.

พระบรมธาตุนครศรีธรรมราช ซึ่งประดิษฐานอยู่ ณ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นเจดีย์ทรงลังกา และเป็นปูชนียสถานคู่บ้านคู่เมืองนครศรีธรรมราชที่มีประวัติการสร้างมาช้านาน ดังที่ ดร.ณี บุญภีบาล ได้กล่าวถึงการสร้างพระบรมธาตุนครศรีธรรมราชตามตำนาน ไว้ว่า

นางเหมชาลา และเจ้าชายทนต์กุมาร ได้นำพระทันตธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจากอินเดียมาฝังไว้ที่หาดทรายแก้ว โดยมีคณะพระธรรมทูตจากลังกาได้มาสร้างเจดีย์เล็ก ๆ ก่อครอบพระบรมสารีริกธาตุเอาไว้ ต่อมากษัตริย์ศรีธรรมมาโคกราชทรงมีรับสั่งให้ขุดพระบรมสารีริกธาตุและพระบรมธาตุเจดีย์องค์เล็กขึ้นมา แล้วสร้างพระบรมธาตุเจดีย์องค์ใหญ่ขึ้นมาแทนที่ในปี พ.ศ. 1098 สมัยพระเจ้าจันทรภาณุได้บูรณะองค์พระธาตุเจดีย์ให้เป็นทรงลังกาอย่างที่ปรากฏในปัจจุบัน โดยได้รับอิทธิพลจากพระภิกษุที่ไปศึกษาพระธรรมวินัยที่ลังกา เมื่อพระภิกษุเหล่านั้นกลับมานครศรีธรรมราชก็ได้ช่วยกันซ่อมแซมองค์พระธาตุเจดีย์ให้เป็นไปตามแบบสถาปัตยกรรมลังกา พระธาตุเจดีย์ได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์ต่อมาอีกหลายครั้ง เช่น ในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และในสมัยรัชกาลปัจจุบัน¹

พุทธศาสนิกชนทั้งภาคใต้และทั่วไป มีความเชื่อศรัทธาต่อพระบรมธาตุนครศรีธรรมราชเป็นอย่างสูง จึงเป็นบ่อเกิดคติความเชื่อทางพุทธศาสนา ดังที่ สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์² ได้กล่าวถึงการนำสิ่งของมีค่ามาถวายบูชาพระบรมธาตุ สรุปได้ว่า ประเพณีการนำสิ่งของมีค่าไปถวาย เป็นเครื่องสักการบูชาพระบรมธาตุ หรือปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อเป็นการสักการบูชา ซึ่งเรียกกันตามภาษาถิ่นว่า บูชาพระธาตุ หรือเรียกสั้น ๆ ว่า ชาพระธาตุ ซึ่งเชื่อกันว่า ผู้ใดได้สักการบูชาพระบรมธาตุแห่งนี้ ย่อมเกิดสิริมงคลแก่ตนและครอบครัวอย่างหาที่สุดมิได้

พระบรมธาตุนครศรีธรรมราช นอกจากจะเป็นบ่อเกิดแห่งความเชื่อต่าง ๆ แล้ว ยังเป็นบ่อเกิดของประเพณีที่สำคัญ เช่น ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ ประเพณีสวดด้าน ประเพณีตักบาตรอุบะเทียน เป็นต้น อีกทั้งเป็นเหตุให้เกิดตำนาน วรรณกรรม และนิทานพื้นเมืองเกือบทั่วภาคใต้ เช่น นิทานเรื่องมหาสมบัติที่หาดแก้ว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ตำนานพระธาตุสวี่ อำเภอสวี่ จังหวัดชุมพร ตำนานเจดีย์วัดเขาหลัก อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นต้น

¹ ดร.ณี บุญภีบาล. (2529). “พระบรมธาตุนครศรีธรรมราช,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 6 พ.ศ. 2529. หน้า 2280.

² สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. (2529). “บูชาพระธาตุ,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 5 พ.ศ. 2529. หน้า 1894.

นิทาน เอกสารและตำนานเหล่านี้ สะท้อนให้เห็นถึงความศรัทธาที่มีต่อพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช สืบต่อกันมาหลายศตวรรษ

เอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช นอกจากจะเป็นสื่อสร้างแรงศรัทธาต่อพระธาตุแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นถึงสภาพทางสังคมและวัฒนธรรมในยุคสมัยนั้น ดังเนื้อความจากตำนานพระธาตุเมืองนครฉบับกลอนสวดของหอสมุดแห่งชาติมีใจความตอนหนึ่งว่า

ครั้นท้าวได้ฟัง นิมนต์ให้นั่ง โยมหวังพระไทย
บังเกิดไข้ห่า รักษาไม่ไหว พระองค์จึงได้ โปรดโยมเถิดหนา
จึงพระมหาเถร ตอบคำภูเบศร์ ว่าพระราชา
ความทุกข์บิทร เร่งคิดให้หา เอาไกรลาสมา ตอกตรานโม¹

เนื้อหาของตำนานสะท้อนคติความเชื่อและสุขภาพอนามัย กล่าวคือ เนื่องจากสมัยก่อนการสาธารณสุขนั้นยังขึ้นอยู่กับความเชื่อทางไสยศาสตร์เป็นส่วนใหญ่ เพราะการสาธารณสุขยังไม่เจริญก้าวหน้า เมื่อเกิดโรคระบาดขึ้นมา จึงหันไปพึ่งวิธีการทางไสยศาสตร์ โดยการสร้างเงินตรานโมเพื่อรักษาโรคระบาดให้หาย

และเนื้อความจากพระนิพนธ์ไสร ฉบับศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครุ นครศรีธรรมราช มีใจความตอนหนึ่งว่า

ปรานีหมูลูกค้า	มาถ้วนหน้าทุกตรอกทรวง
ขัดเสียดของทั้งปวง	เขายุดหน่วงกวาดเข้าไป
ประตุมิทันปิด	เล่นตามติดมาไรไร
แม่ค้านั่งร้านไซ้	ของใดได้นำพา ²

เนื้อหาของพระนิพนธ์ไสรสะท้อนสภาพสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ สะท้อนอาชีพค้าขายของผู้คนในสมัยนั้น และด้านภาษา สะท้อนถึงการใช้ภาษาถิ่นได้ มีคำว่า ขัด แปลว่า ถู และคำว่า เล่น แปลว่า วิ่ง

¹ ตำนานพระธาตุเมืองนครฉบับกลอนสวดของหอสมุดแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). หน้า 52.

² พระนิพนธ์ไสร ฉบับศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครุ นครศรีธรรมราช. (2528).

จากที่ยกตัวอย่าง ผู้วิจัยมีความเห็นว่าเอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราชมีคุณค่าด้านการสะท้อนสภาพทางสังคม และวัฒนธรรม ประกอบกับการศึกษาเอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราชยังไม่มีผู้ใดศึกษาวิจัยในประเด็นภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างละเอียด ผู้วิจัยจึงเลือกที่จะศึกษาเรื่องนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษานี้ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคม และวัฒนธรรมที่ปรากฏในเอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช โดยผู้วิจัยได้วิเคราะห์ในประเด็นดังต่อไปนี้

1. ภาพสะท้อนทางสังคม
2. ภาพสะท้อนทางวัฒนธรรม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

1. ทำให้ทราบถึงภาพสะท้อนทางสังคม และวัฒนธรรมที่ปรากฏในเอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช
2. สามารถรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับเอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปอ้างอิงทางวิชาการต่อไป
3. สามารถนำไปเป็นแนวทางในการศึกษาเรื่องทำนองเดียวกันจากเอกสารและตำนานเรื่องอื่น ๆ ต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

การวิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในเอกสาร และตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการศึกษาไว้ดังนี้

1. ขอบเขตด้านข้อมูล ประกอบด้วย

1.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ได้แก่ พระนิพนธ์โสทร ฉบับศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช และนิราสพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช ซึ่งแต่งโดย ส. ย่องหลี และ ป.ดอนธูป

1.2 ตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ได้แก่ ตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดของหอสมุดแห่งชาติ และตำนานพระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ฉบับหอสมุดแห่งชาติ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ขั้นเตรียมและรวบรวมข้อมูล

1.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในเอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช

1.2 ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูล โดยติดต่อกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการรวบรวมข้อมูลจากหน่วยงานต่อไปนี้

1.2.1 หอสมุดแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร

1.2.2 หอสมุดแห่งชาติ นครศรีธรรมราช

2. ขั้นจัดกระทำกับข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้มาสรุปสาระสำคัญตามขอบเขตด้านเนื้อหาทั้ง 2 ด้าน คือ

2.1 ภาพสะท้อนทางสังคม

2.1.1 ด้านประชากร

2.1.2 ด้านเศรษฐกิจ

2.1.3 ด้านการเมืองการปกครอง

2.1.4 ด้านสุขภาพอนามัย

2.2 ภาพสะท้อนทางวัฒนธรรม

2.2.1 ด้านประเพณี

2.2.2 ด้านความเชื่อ

2.2.3 ด้านศิลปกรรม

2.2.4 ด้านภาษา

3. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามประเด็นในขอบเขตด้านเนื้อหา

3.2 นำข้อมูลแต่ละประเด็นมาพิจารณาเนื้อหาสาระพร้อมกับแปลความ ตีความ และขยายความประกอบ

4. ขั้นเสนอผลการวิจัย

ผู้วิจัยจะเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง วิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในเอกสารและตำนานที่เกี่ยวกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา โดยนำเสนอตามลำดับ ดังนี้

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรม
2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเอกสารและตำนานที่เกี่ยวกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช
3. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดนครศรีธรรมราช

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรม

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับสังคม

1.1 ความหมายของสังคม

ราชบัณฑิตยสถาน และนักวิชาการหลายคนได้ให้นิยามความหมายของคำว่าสังคมพอประมวลได้ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของสังคมไว้ว่า “ น. คนจำนวนหนึ่งที่มีความสัมพันธ์ต่อกันตามระเบียบ กฎเกณฑ์ โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญร่วมกัน เช่น สังคมชนบท, วงการหรือสมาคมกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เช่น สังคมชาวบ้าน, วงการที่เกี่ยวกับการพบปะสังสรรค์หรือชุมชน เช่น วงสังคม งานสังคม” ¹

สุพัตรา สุภาพ ² ได้ให้ความหมายของคำว่า สังคม สรุปได้ว่า สังคมเป็นกลุ่มคนขนาดใหญ่ที่ประกอบด้วยกลุ่มย่อย ๆ ซึ่งกลุ่มคนขนาดใหญ่นี้มีอำนาจเหนือกลุ่มย่อย ๆ ในสังคมนั้น มีวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตของตนเอง มีอาณาเขตและสามารถเลี้ยงตัวเองได้

¹ ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. หน้า 1159.

² สุพัตรา สุภาพ. (2541). สังคมวิทยา. หน้า 32.

พัทธา สายหู¹ ได้ให้ความหมายของคำว่าสังคม สรุปได้ว่า สังคม หมายถึง คนที่อยู่ด้วยกันในอาณาบริเวณหนึ่ง มีการกระทำสัมพันธ์ตามแบบอย่างการดำรงชีวิตที่กำหนดขึ้น ยึดถือร่วมกัน และมีความรู้สึกผูกพันว่าเป็นพวกเดียวกัน

ทรงพล ภูมิพิทักษ์² ได้ให้ความหมายของคำว่าสังคม สรุปได้ว่า สังคมคือ การที่กลุ่มคนกลุ่มหนึ่ง ไม่จำกัดอายุ ไม่จำกัดเพศ มารวมกัน อยู่เป็นกลุ่ม มีการสืบต่อไปเรื่อย ๆ มีสถาบัน และมีวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง

สมยศ พุ่มหว่า³ ได้ให้ความหมายของสังคมไว้ว่า กลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันในอาณาบริเวณเดียวกันเป็นหมู่คณะเดียวกัน มีการกระทำต่อกันที่เป็นการเสนอสนองประโยชน์ของกันและกัน มีความสนใจร่วมกัน โดยมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันโดยการใช้สถาบันวัฒนธรรมร่วมกัน และมีความรู้สึกผูกพันที่จะดำรงรักษาความเป็นกลุ่มก้อนเดียวกันนั้นไว้

จากทฤษฎีของนักวิชาการดังกล่าว สรุปได้ว่า สังคม หมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกัน โดยมีจุดประสงค์ร่วมกัน มีความสัมพันธ์กัน มีการกำหนดระเบียบแบบแผนขึ้นมาใช้ร่วมกัน

1.2 ลักษณะของสังคม

นักวิชาการหลายคนได้กล่าวถึงลักษณะของสังคมไว้หลายลักษณะ ซึ่งพอประมวลได้ดังนี้

ประดิษฐ์ มัชฌิมา⁴ ได้กล่าวถึงลักษณะของสังคมพอจะประมวลความได้ว่า สังคมใดก็ตามต้องมีลักษณะ 5 ประการ สรุปดังนี้

1. อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม (Group living) มนุษย์เป็นสัตว์สังคมนิยมจึงชอบอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มก้อน ทำให้สมาชิกของกลุ่มมีความรู้สึกนึกคิดและวิถีทางดำเนินชีวิตคล้ายกัน
2. รู้ว่าใครเป็นพวกหรือไม่ใช่พวก (Discrimination) หมายถึง สมาชิกสังคมนั้นสามารถรู้ได้ว่าใครเป็นพวกเดียวกันและไม่ใช่ว่า
3. มีการติดต่อสื่อสารกัน (Communication) ซึ่งทำได้โดยการใช้ภาษาเป็นสื่อ

¹ พัทธา สายหู. (2544). “แนวคิดเกี่ยวกับลักษณะของสังคมและวัฒนธรรมโดยทั่วไป,” ใน เอกสารการสอนชุดวิชาไทยศึกษา หน่วยที่ 1 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. หน้า 5-6.

² ทรงพล ภูมิพิทักษ์. (2541). จิตวิทยาสังคม. หน้า 204-205.

³ สมยศ พุ่มหว่า. (2534). สังคมวิทยาชนบทกับการพัฒนา. หน้า 1.

⁴ ประดิษฐ์ มัชฌิมา. (2522). สังคมวิทยาชนบท. หน้า 18-19.

4. มีการแบ่งหน้าที่กัน (Specialization)

5. มีการร่วมมือกัน (Cooperation)

ณรงค์ เล็งประชา¹ ได้กล่าวถึงลักษณะของสังคมมนุษย์ว่า มีลักษณะสำคัญ

7 ประการสรุปได้ดังนี้

1. สังคมมนุษย์ย่อมดำรงอยู่ในอาณาบริเวณที่ผู้คนตั้งหลักแหล่งทำมาหากินรวมกัน
2. สังคมมนุษย์ประกอบด้วยกลุ่มคนที่ผูกพัน สัมพันธ์ และมีการกระทำต่อกัน
3. สังคมมนุษย์ประกอบด้วยกลุ่มคนที่มีวัฒนธรรมเดียวกัน
4. สมาชิกของสังคมมีบทบาทหน้าที่ต่างกัน และมีสถาบันทางสังคมรองรับ
5. สมาชิกมีลักษณะคุณสมบัติทางประชากร (Demography)
6. แต่ละสังคมรวมตัวกันเพราะมีจุดประสงค์ร่วมกัน

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข² ได้กล่าวถึงลักษณะของสังคม สรุปได้ดังนี้

1. การอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม
2. การมีอาณาเขตที่อยู่ร่วมกัน
3. การรู้จักเป็นพวกเดียวกัน
4. มีการติดต่อกระทำระหว่างกัน
5. มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน
6. การแบ่งหน้าที่และร่วมมือกัน
7. การมีระบบ ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม และบรรทัดฐานร่วมกัน
8. การมีสถานที่ให้บริการ ตอบสนองความต้องการของสมาชิกในกลุ่ม

จากทฤษฎีของนักวิชาการที่กล่าวถึงลักษณะของสังคม สรุปได้ว่า สังคมมีองค์ประกอบของการที่มีสมาชิกมากกว่า 2 คนขึ้นไปมาอยู่รวมกัน เป็นกลุ่มภายในอาณาบริเวณเดียวกัน มีจุดประสงค์ร่วมกัน มีวิถีชีวิตเหมือนหรืออยู่ในรูปแบบเดียวกัน มีการกระทำติดต่อกันระหว่างสมาชิกซึ่งกันและกัน โดยมีระยะเวลาอันพอสมควร ทำให้มีความสัมพันธ์เกิดขึ้นทั้งใกล้ชิดและเหินห่าง สมาชิกในสังคมจะรู้จักแบ่งหน้าที่และร่วมมือกัน มีระบบความคิด ความเชื่อ ค่านิยม และบรรทัดฐานร่วมกัน

¹ ณรงค์ เล็งประชา. (2538). มนุษย์กับสังคม. หน้า 26-27.

² สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2538). การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม : แนวทางการศึกษาวิเคราะห์และวางแผน. หน้า 6-7.

1.3 ประเภทของสังคม

ประเภทของสังคม นักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงประเภทของสังคมไว้หลายลักษณะ ซึ่งพอจะประมวลได้ ดังนี้

สุดา ภิรมย์แก้ว¹ กล่าวถึงการแบ่งประเภทของสังคม สรุปได้ดังนี้

1. สังคมตามลักษณะความสัมพันธ์ของสมาชิกหรือนิสัยใจคอของคน ซึ่งเป็นได้ 2 ลักษณะ ดังนี้

1.1 สังคมแบบปฐมนูมิ เป็นสังคมที่สมาชิกมีความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ ทำการเกษตร ตกปลา ล่าสัตว์ สมาชิกรู้จักกันอย่างทั่วถึง มีความสัมพันธ์กันแบบพี่น้อง

1.2 สังคมแบบทุติยภูมิ เป็นสังคมแบบชาวเมือง คือ สมาชิกมีการประกอบอาชีพที่แตกต่างกันตามความสามารถ หรือตามความถนัดของแต่ละคน มีการติดต่อสัมพันธ์กันอย่างผิวเผิน ตามตำแหน่งหน้าที่ มีผลประโยชน์เป็นแรงจูงใจ มีการสร้างกฎเกณฑ์ข้อบังคับขึ้นมาควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกอย่างเป็นทางการ

2. สังคมตามลักษณะการดำรงชีพและการทำมาหากิน สามารถแยกประเภทได้ดังนี้

2.1 สังคมล่าสัตว์และเก็บอาหาร

2.2 สังคมเลี้ยงสัตว์

2.3 สังคมพืชสวน

2.4 สังคมกสิกรรม

2.5 สังคมอุตสาหกรรม

พัทยา สายหนู, อภิชาติ จำรัสฤทธิ์รังค์ และวาทีณี บุญชะลิกษ์² ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยได้กล่าวจำแนกตามประเภทของสังคม สรุปได้ดังนี้

1. ด้านประชากร เช่น จำนวนประชากร วัยประชากร เป็นต้น

2. ด้านครอบครัว เช่น ขนาดของครอบครัว การสมรส ความสัมพันธ์ในครอบครัว บทบาทของบุคคลในครอบครัว เป็นต้น

3. ด้านเศรษฐกิจ เช่น อาชีพ รายได้ รายจ่าย การบริโภค เป็นต้น

¹ สุดา ภิรมย์แก้ว. (2542). “การจัดระเบียบสังคม,” ใน มนุษย์กับสังคม. หน้า 58-60.

² พัทยา สายหนู, อภิชาติ จำรัสฤทธิ์รังค์ และวาทีณี บุญชะลิกษ์. (2533). เอกสารการสอนชุดวิชาสังคมไทย. หน้า 215-217.

4. ด้านการศึกษา เช่น ระดับการศึกษา คุณภาพการศึกษา ความสัมพันธ์ในครอบครัว บทบาทของบุคคลในครอบครัว เป็นต้น

5. ด้านการเมืองการปกครอง เช่น การมีส่วนร่วมของประชาชน การให้บริการของราชการ เป็นต้น

6. ด้านสุขภาพอนามัย เช่น การบริการด้านอนามัยและสุขลักษณะ ความรู้เรื่องสุขภาพอนามัย โรคภัยไข้เจ็บ เป็นต้น

7. ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เช่น เทคโนโลยีในการประกอบอาชีพ เทคโนโลยีในการบริการ เป็นต้น

จากทฤษฎีของนักวิชาการดังกล่าว ได้แบ่งประเภทของสังคมออกแตกต่างกันซึ่งเกณฑ์ที่ใช้ในการจำแนก ได้แก่ แบ่งตามความสัมพันธ์ของสมาชิก จำแนกเป็นสังคมปฐมภูมิ และสังคมแบบทุติยภูมิ แบ่งตามลักษณะการดำรงชีพ จำแนกเป็นสังคมล่าสัตว์และเก็บอาหาร สังคมเลี้ยงสัตว์ สังคมพืชสวน สังคมกสิกรรม และสังคมอุตสาหกรรม แบ่งตามรูปธรรมที่ปรากฏ จำแนกเป็นประชากร ด้านครอบครัว ด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษา ด้านการเมืองการปกครอง ด้านสุขภาพอนามัย และด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

1.4 หน้าที่ของสังคม

นักวิชาการหลายคนได้กล่าวถึงหน้าที่ของสังคมไว้พอประมวลได้ดังนี้

จุมพล นิมพานิช¹ ได้กล่าวถึง หน้าที่ของสังคมสรุปได้ว่า

1. นำคนมาอยู่ร่วมกันในเวลาและสถานที่เดียวกัน เพื่อว่าจะได้มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน

2. จัดสื่อ หรือวิธีการติดต่อที่มีระบบอย่างเพียงพอในระหว่างกัน สื่อที่ว่าคือ ภาษา และสัญลักษณ์อื่นที่สามารถใช้ติดต่อทำความเข้าใจซึ่งกันและกันได้

3. ช่วยทำให้เกิดการประหยัดในเรื่องเวลาและพลังสำหรับสมาชิกแต่ละคนในการพัฒนาและรักษาแบบพฤติกรรมหรือการกระทำร่วมกัน

4. จัดระบบการจัดช่วงชั้นและสถานภาพ เพื่อว่าสมาชิกแต่ละคนจะได้มีตำแหน่งที่เป็นที่ยอมรับ และมีความมั่นคง

¹ จุมพล นิมพานิช. (2540). “ความหมาย องค์ประกอบ และหน้าที่ของสังคม,” ใน เอกสารการสอนชุดวิชามนุษยกับสังคม หน่วยที่ 3 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. หน้า 98-99.

5. จัดหา หรือเพิ่มสมาชิกใหม่อย่างมีระเบียบและมีประสิทธิภาพ
6. จัดอบรมขัดเกลา และพัฒนาสมาชิกของสังคม
7. สร้างหรือผลิต แจกจ่ายสินค้า และบริการที่จำเป็นให้กับสมาชิกแต่ละคน
8. ต้องมีการจัดสนองความต้องการทางด้านจิตใจให้กับสมาชิกของสังคมในรูปแบบกิจกรรมทางศาสนา

ปรีชา คูวินทร์พันธุ์¹ ได้กล่าวถึงหน้าที่ของสังคม สรุปได้ว่า สังคมมีความสำคัญต่อบุคคลในการหล่อหลอมเสริมสร้างบุคลิกภาพของบุคคลให้สามารถดำเนินชีวิตในสังคมอย่างเหมาะสม และเป็นประโยชน์ ช่วยอบรมและปลูกฝังค่านิยม บรรทัดฐานที่สำคัญของสังคม เพื่อให้บุคคลเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

จากทฤษฎีของนักวิชาการดังกล่าว สรุปได้ว่า หน้าที่ของสังคมมีความสำคัญในด้านการอบรม ขัดเกลา หล่อหลอมสมาชิกให้มีระเบียบ มีประสิทธิภาพ ให้เป็นที่ยอมรับของคนในสังคม

2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม

2.1 ความหมายของวัฒนธรรม

ราชบัณฑิตยสถานและนักวิชาการหลายคน ได้ให้นิยามความหมายของคำว่า วัฒนธรรม พอประมวลได้ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่า “น. สิ่งที่เกิดจากความเจริญงอกงามแก่หมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมการแต่งกาย, วิถีชีวิตของหมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมพื้นบ้าน วัฒนธรรมชาวเขา”²

दनัย ไชยโยธา³ ได้ให้ความหมายของคำว่า วัฒนธรรม สรุปได้ว่า วัฒนธรรมเป็นคำที่ถอดมาจากศัพท์ภาษาอังกฤษว่า culture ซึ่งมีรากศัพท์มาจากคำว่า cultura ในภาษาละติน แปลว่า การเพาะปลูกหรือการปลูกฝัง แต่คำว่า วัฒนธรรม ในภาษาไทยเป็นคำสมาส รวมคำว่า วัฒน แปลว่า ความเจริญงอกงาม ความรุ่งเรือง และคำว่า ธรรม แปลว่า ระเบียบ ข้อปฏิบัติ

¹ ปรีชา คูวินทร์พันธุ์. (2546). “กลุ่มสังคม,” ใน สังคมและวัฒนธรรม. หน้า 80.

² ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. หน้า 1058.

³ ดนัย ไชยโยธา. (2546). สังคม วัฒนธรรมและประเพณีไทย. หน้า 101.

จุมพล หนีมพานิช ได้ให้ความหมายของคำว่า วัฒนธรรม ไว้ว่า “วัฒนธรรม หมายถึง แบบแผนหรือกฎเกณฑ์วิธีการในการดำเนินชีวิต”¹

พัทธา สายหู² ได้ให้ความหมายของคำว่า วัฒนธรรม สรุปได้ว่า วัฒนธรรมเป็นแบบอย่างการดำรงชีวิตที่กลุ่มคน (หรือสังคม) กำหนดขึ้นและยึดถือร่วมกัน อันประกอบด้วยวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องใช้ไม่สอย ระเบียบกฎเกณฑ์ แบบแผนวิธีการ ความคิดและความเชื่อ เป็นต้น

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ³ ได้ให้ความหมายของคำว่า วัฒนธรรม สรุปได้ว่า วัฒนธรรม เป็นสิ่งที่แสดงถึงลักษณะเฉพาะของชาติ และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งเป็นรากฐานอันสำคัญยิ่งของความเป็นปึกแผ่นมั่นคงของประเทศชาติ

จากทรรศนะของนักวิชาการดังกล่าว สรุปได้ว่า วัฒนธรรม เป็นสิ่งที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือสังคมใดสังคมหนึ่งที่ประกอบด้วยความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ กฎหมาย ประเพณี และทุกสิ่งทุกอย่างที่คิด และทำในฐานะเป็นสมาชิกของสังคม

2.2 ลักษณะของวัฒนธรรม

นักวิชาการหลายคน ได้กล่าวถึงลักษณะของวัฒนธรรมไว้ พอประมวลได้ดังนี้

สุพัตรา สุภาพ⁴ ได้กล่าวถึงลักษณะของวัฒนธรรม สรุปได้ว่า วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ได้มาโดยการเรียนรู้ เป็นมรดกทางสังคม เป็นวิถีชีวิต หรือแบบของการดำรงชีวิตและเป็นสิ่งไม่คงที่

दनัย ไชยโยธา⁵ ได้กล่าวถึงลักษณะของวัฒนธรรม สรุปได้ว่า วัฒนธรรมเป็นแนวทางแห่งพฤติกรรมอันเกิดจากการเรียนรู้ เป็นมรดกแห่งสังคม และเป็นวิถีชีวิตของมนุษย์

¹ จุมพล หนีมพานิช. (2540). “ความหมาย ลักษณะและหน้าที่ของวัฒนธรรม,” ใน เอกสารการสอนชุดวิชามนุษย์กับสังคม หน่วยที่ 3 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. หน้า 100.

² พัทธา สายหู. (2544). “การกำหนดลักษณะของวัฒนธรรมไทย,” ใน เอกสารการสอนชุดวิชาไทยศึกษา หน่วยที่ 1 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. หน้า 27.

³ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2546). ประวัติและโครงสร้างกระทรวงวัฒนธรรม. หน้า 97.

⁴ สุพัตรา สุภาพ. (2541). สังคมวิทยา. หน้า 36-38.

⁵ ดนัย ไชยโยธา. (2546). สังคม วัฒนธรรม และประเพณีไทย. หน้า 103-104.

นิยพรรณ(ผลวัฒนธรรม) วรรณศิริ ¹ ได้กล่าวถึงลักษณะของวัฒนธรรม สรุปได้ว่า วัฒนธรรม เป็นผลผลิตของระบบความคิดของมนุษย์ เป็นสิ่งที่บุคคลได้มาด้วยการเรียนรู้ เป็นสมบัติส่วนรวม และสามารถเปลี่ยนแปลงได้ไม่ใช่สิ่งที่คงที่ตายตัว

วรวิธ สุวรรณฤทธิ์ และคณะ ² ได้กล่าวถึงลักษณะของวัฒนธรรม สรุปได้ว่า วัฒนธรรมเกิดจากการเรียนรู้ เป็นมรดกของสังคม เป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิต เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ มีลักษณะเป็นการแสดงถึงรูปแบบความคิด และมีเป็นของผู้ใดผู้หนึ่งโดยเฉพาะ

จากทฤษฎีของนักวิชาการดังกล่าว สรุปได้ว่า ลักษณะของวัฒนธรรม มีลักษณะที่เป็นการแสดงถึงรูปแบบของความคิด เป็นมรดกของสังคม และเป็นแบบแผนปฏิบัติในการดำเนินชีวิต

2.3 ประเภทของวัฒนธรรม

นักวิชาการหลายคน ได้แบ่งประเภทของวัฒนธรรม พอประมวลได้ดังนี้

दनัย ไชยโยธา ³ ได้แบ่งประเภทของวัฒนธรรมออกเป็น 2 ประเภท สรุปได้ดังนี้

1. วัฒนธรรมทางวัตถุ (material culture) ได้แก่ สิ่งก่อสร้าง สิ่งประดิษฐ์ และเทคโนโลยีที่มนุษย์ประดิษฐ์ เช่น โต๊ะ อาคาร ถ้วย ชาม รถ เป็นต้น

2. วัฒนธรรมทางจิตใจ (non-material culture) คือแบบอย่างของการปฏิบัติหรือแนวทางแห่งความคิด ความเชื่อ อุดมการณ์ ค่านิยม เป็นต้น

สุพัตรา สุภาพ ⁴ ได้แบ่งประเภทของวัฒนธรรมตามแนวความคิดของ Ogburn ออกเป็น 2 ประเภท สรุปได้ดังนี้

1. วัฒนธรรมวัตถุ ได้แก่ สิ่งประดิษฐ์และเทคโนโลยีต่าง ๆ เช่น ตู้เย็น หม้อหุงข้าว แก้วน้ำ เป็นต้น

2. วัฒนธรรมไม่เกี่ยวกับวัตถุ หมายถึง อุดมการณ์ ค่านิยม ประเพณี เป็นต้น

¹ นิยพรรณ (ผลวัฒนธรรม) วรรณศิริ. (2540). มานุษยวิทยาสังคม และวัฒนธรรม. หน้า 44-45.

² วรวิธ สุวรรณฤทธิ์ และคณะ. (2546). วิถีไทย. หน้า 47-48.

³ ดนัย ไชยโยธา. (2546). สังคม วัฒนธรรม และประเพณีไทย. หน้า 103-104.

⁴ สุพัตรา สุภาพ. (2541). สังคมวิทยา. หน้า 35. (อ้างมาจาก William F. Ogburn, Meyer F. Nimcoff. Sociology : Houghton Mifflin co.1950.)

จุมพล หนิมพานิช¹ ได้แบ่งประเภทของวัฒนธรรมออกเป็น 2 ประเภทเช่นเดียวกัน สรุปได้ดังนี้

1. วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับทางด้านวัตถุ วัฒนธรรมประเภทนี้เน้นสิ่งที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ สิ่งของหรือวัตถุที่มนุษย์ผลิตสร้างขึ้นมา เช่น เครื่องมือ รถยนต์ อาคารบ้านเรือน เป็นต้น

2. วัฒนธรรมที่ไม่เกี่ยวข้องกับทางด้านวัตถุ วัฒนธรรมประเภทนี้เน้นสิ่งที่ไม่ใช่รูปธรรม กล่าวคือเป็นนามธรรม ได้แก่ ภาษา ความคิด ค่านิยม ประเพณี ความเชื่อ เป็นต้น

พระยาอนูมานราชชน² ได้แบ่งประเภทของวัฒนธรรมออกเป็น 5 หมวด สรุปได้ดังนี้

1. หมวดที่เกี่ยวกับร่างกายหรือชีวิต ได้แก่ สิ่งที่มีความจำเป็นด้านความต้องการทางร่างกาย เช่น อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ตลอดจนเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ

2. หมวดที่เกี่ยวกับสังคม ได้แก่ สถาบันทางสังคม การจัดระเบียบครอบครัว โครงสร้างทางการเมือง การศึกษา

3. หมวดที่เกี่ยวกับจิตใจ ได้แก่ เรื่องของความเชื่อ ศาสนา

4. หมวดที่เกี่ยวกับสุนทรียภาพ ได้แก่ เรื่องราวของศิลปกรรมต่าง ๆ

5. หมวดที่เกี่ยวกับภาษา ได้แก่ เครื่องมือในการสื่อสารถ่ายทอดวัฒนธรรม

ประสิทธิ์ กาพย์กลอน³ ได้แบ่งประเภทของวัฒนธรรมออกเป็น 4 ประเภท สรุปได้ดังนี้

1. คติธรรม ได้แก่ วัฒนธรรมทางด้านศาสนาและด้านจิตใจ ซึ่งเป็นเรื่องของคติแนวทาง หรือหลักการดำเนินชีวิต

2. เนติธรรม ได้แก่ วัฒนธรรมทางกฎหมาย หรือขนบธรรมเนียมประเพณี

3. วัตถุธรรม ได้แก่ วัฒนธรรมทางวัตถุ

4. สหธรรม ได้แก่ วัฒนธรรมทางสังคม เช่น การติดต่อสัมพันธ์กับกลุ่มชน และมารยาททางสังคม

¹ จุมพล หนิมพานิช. (2540). “ความหมาย ลักษณะ และหน้าที่ของวัฒนธรรม,” ใน เอกสารการสอนชุดวิชามนุษยกับสังคม หน่วยที่ 3 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. หน้า 102.

² พระยาอนูมานราชชน. (2513). วัฒนธรรมเบื้องต้นโดยเสฐียรโกเศศ. หน้า 34.

³ ประสิทธิ์ กาพย์กลอน. (2518). ภาษาและวัฒนธรรม. หน้า 9.

ณรงค์ เสงี่ยมประชา¹ ได้กล่าวถึงประเภทของวัฒนธรรมตามแนวความคิดจากการประชุมระหว่างชาติ เรื่องนโยบายวัฒนธรรม ซึ่งองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติหรือยูเนสโก จัดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2513 สรุปได้ว่ามี 5 สาขาใหญ่ มีดังนี้

1. สาขามนุษยศาสตร์ วัฒนธรรมที่ว่าด้วยเรื่องขนบธรรมเนียมประเพณี คุณธรรม ค่านิยม ปรัชญา ประวัติศาสตร์ โบราณคดี มารยาทไทยในสังคม การปกครอง กฎหมาย
2. สาขาศิลปะ วัฒนธรรมที่ว่าด้วยเรื่องวรรณคดี ดนตรี นาฏศิลป์ จิตรกรรม ประติมากรรม
3. สาขาการช่างฝีมือ วัฒนธรรมที่ว่าด้วยเรื่องการเรียนรู้การเย็บปักถักร้อย การแกะสลัก การทำเครื่องเงิน เครื่องเงิน การทอผ้า การทำเครื่องปั้นดินเผา
4. สาขาคหกรรมศิลป์ วัฒนธรรมที่ว่าด้วยเรื่องอาหาร การตกแต่งบ้าน ยารักษาโรค ครอบครัวยุค การกินอยู่ การประกอบอาชีพ
5. สาขากีฬาและนันทนาการ วัฒนธรรมที่ว่าด้วยการละเล่น เช่น มวยไทย การฟันดาบสองมือ กระบี่กระบอง

จากทรรศนะของนักวิชาการดังกล่าว ได้มีการแบ่งประเภทของวัฒนธรรมออกตามเกณฑ์ต่าง ๆ แตกต่างกันไป โดยแบ่งตามวัตถุและจิตใจ แบ่งตามหมวด จำแนกเป็นหมวดที่เกี่ยวกับร่างกายหรือชีวิต หมวดที่เกี่ยวกับสังคม หมวดที่เกี่ยวกับจิตใจ หมวดที่เกี่ยวกับสุนทรียภาพ หมวดที่เกี่ยวกับภาษา และแบ่งตามสาขาวิชา

2.4 องค์ประกอบของวัฒนธรรม

นักวิชาการได้กล่าวถึงองค์ประกอบของวัฒนธรรมไว้หลายลักษณะ ซึ่งพอประมวลได้ดังนี้

ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ² ได้จำแนกองค์ประกอบของวัฒนธรรมได้ดังนี้

1. ระบบความคิดและความเชื่อ (Ideological Component)
2. ระบบสังคม (Sociological Component)
3. ระบบความรู้สึก อารมณ์และท่าที (Sentimental Component)
4. ระบบเทคโนโลยี (Technological Component)

¹ ณรงค์ เสงี่ยมประชา. (2538). มนุษย์กับสังคม. หน้า 51-52.

² ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ. (2533). เอกสารการสอนชุดวิชาสังคมและวัฒนธรรมไทย หน่วยที่ 1-7. หน้า 13.

สุพัตรา สุภาพ¹ ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของวัฒนธรรมไว้ สรุปได้ดังนี้

1. องค์วัตถุ (Instrumental and Symbolic object) คือ วัฒนธรรมทางวัตถุที่สามารถสัมผัสจับต้องได้และมีรูปร่าง เช่น เครื่องมือ เครื่องใช้ โรงงาน ฯลฯ
2. องค์การ (Association Or Organization) หมายถึง กลุ่มที่มีการจัดอย่างมีระเบียบหรือมีโครงสร้างอย่างเป็นทางการ มีการวางกฎเกณฑ์ ระเบียบ ข้อบังคับ และวัตถุประสงค์ไว้อย่างแน่นอน เช่น ครอบครัว สหประชาชาติ ฯลฯ
3. องค์พิธีการ (Usage) เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีที่ยอมรับกันโดยทั่วไป เช่น พิธีกรรมต่างๆ ตั้งแต่เกิดจนถึงตาย
4. องค์คติ (Concept) หมายถึง ความเข้าใจ ความเชื่อ ความคิดเห็น ตลอดจนอุดมการณ์ต่างๆ

ทฤษฎีของนักวิชาการดังกล่าวสรุปได้ว่า แต่ละวัฒนธรรมมีองค์ประกอบหลัก 2 ประการ คือ วัตถุซึ่งประกอบด้วยสิ่งที่จับต้องสัมผัสได้ และเรื่องของความคิด ความเชื่อ ความเห็น ความเข้าใจ ความรู้สึกและค่านิยม

2.5 ความสำคัญของวัฒนธรรม

นักวิชาการหลายคน ได้กล่าวถึง ความสำคัญของวัฒนธรรม พอประมวลได้ดังนี้

ประดิษฐ์ มัชฌิมา² ได้กล่าวถึงความสำคัญของวัฒนธรรม สรุปได้ว่า วัฒนธรรมมีอิทธิพลต่อความคิด ความรู้สึกและการกระทำของสังคมมาก เพราะวัฒนธรรมสอนให้รู้ว่าอะไรถูก อะไรผิด อะไรควรไม่ควร หรือสอนให้รู้ว่าอะไรเป็นผลของอะไร

วีระ บำรุงรักษ์³ ได้กล่าวถึงความสำคัญของวัฒนธรรม สรุปได้ดังนี้

1. วัฒนธรรม ช่วยให้เรารู้จักชีวิตความเป็นมาของชาติซึ่งแสดงถึงความสามารถของชนในเผ่าพันธุ์ ที่สามารถฝ่าฟันอุปสรรคทั้งหมด เพื่อรักษาชาติให้ยั่งยืนสืบไป
2. วัฒนธรรม เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาประเทศ และเป็นเครื่องบอกทิศทางในการสร้างเสริมและพัฒนาสังคม

¹ สุพัตรา สุภาพ. (2537). สังคมวิทยา. หน้า 99-100.

² ประดิษฐ์ มัชฌิมา. (2522). สังคมวิทยาชนบท. หน้า 10.

³ วีระ บำรุงรักษ์. (2531). “วัฒนธรรม,” ใน งานวัฒนธรรมสัมพันธ์จังหวัดชายแดนภาคใต้. หน้า 15-17.

3. วัฒนธรรม ช่วยให้เรารู้จักตนเองในฐานะที่เป็นองค์ประกอบของสังคม และบ่งบอกพื้นฐานความเป็นมาในทุก ๆ เรื่องของชาติ

จุมพล หนีมพานิช¹ ได้กล่าวถึง ความสำคัญของวัฒนธรรม สรุปได้ว่า วัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดรูปแบบของสถาบัน กำหนดบทบาทความสัมพันธ์ ทำหน้าที่ควบคุมสังคม และเป็นปัจจัยที่สำคัญในการสร้างและหล่อหลอมบุคลิกภาพทางสังคมให้กับสมาชิก

จากทฤษฎีของนักวิชาการดังกล่าว สรุปได้ว่า วัฒนธรรมเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตและพฤติกรรมของคนในสังคม และเป็นแกนนำที่สำคัญในการพัฒนาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าสืบต่อไป

3. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีทางสังคมและวัฒนธรรม

นักวิชาการหลายคนได้นำเสนอทฤษฎีทางสังคมและวัฒนธรรมไว้หลายทฤษฎี ซึ่งพอประมวลได้ดังนี้

3.1 ทฤษฎีวิวัฒนาการ (Evolutionism)

ยศ สันตสมบัติ² ได้กล่าวถึงทฤษฎีวิวัฒนาการของนักมานุษยวิทยาอเมริกัน ชื่อ ลิวอิส เฮนรี มอร์แกน (Lewis Henry Morgan) ที่ใช้ทฤษฎีนี้อธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรมว่าวิวัฒนาการขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านเทคโนโลยี ซึ่งมี 7 ขั้นตอน ดังนี้

1. Lower Status of Savagery มนุษย์ดำรงชีพอยู่ด้วยการเก็บของป่า
2. Middle Status of Savagery มนุษย์รู้จักหาปลา ใช้ไฟ
3. Upper Status of Savagery มนุษย์รู้จักคิดเครื่องมือล่าสัตว์
4. Lower Status of barbarism มนุษย์รู้จักทำเครื่องปั้นดินเผา
5. Middle Status of barbarism มนุษย์รู้จักเลี้ยงสัตว์ เพาะปลูก
6. Upper Status of barbarism มนุษย์สามารถหลอมโลหะ ประดิษฐ์เครื่องมือใช้

จากเหล็ก

7. Status of Civilization มนุษย์รู้จักใช้ตัวอักษร

¹ จุมพล หนีมพานิช. (2540). “ความหมาย ลักษณะ และหน้าที่ของวัฒนธรรม,” ใน เอกสารการสนทนาวิชามนุษย์กับสังคม หน่วยที่ 3 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. หน้า 101-102.

² ยศ สันตสมบัติ. (2540). มนุษย์กับวัฒนธรรม. หน้า 23.

สนธยา พลศรี¹ ได้กล่าวถึงทฤษฎีวิวัฒนาการ สรุปได้ว่า วิวัฒนาการของสังคมและวัฒนธรรม จะเริ่มต้นจากสังคมโบราณที่มีล้าหลัง มีโครงสร้างแบบง่าย ๆ ไม่ซับซ้อนแล้วค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัยที่มีโครงสร้าง สลับซับซ้อนมากขึ้นและไม่มีการสิ้นสุด

3.2 ทฤษฎีหน้าที่นิยม (Functionalism)

งามพิศ สัตย์สงวน² ได้กล่าวถึงทฤษฎีหน้าที่นิยมของนักมานุษยวิทยาที่ชื่อมาลิน นอบสกี สรุปได้ว่า ความคิดหลักของทฤษฎีหน้าที่นิยม คือ วัฒนธรรมเติบโตมาจากความต้องการจำเป็น 3 ประการของมนุษย์ ได้แก่ ความต้องการจำเป็นขั้นพื้นฐาน เช่น ต้องการอาหารหรือที่อยู่อาศัย ความต้องการขั้นที่ 2 เกี่ยวกับเรื่องความร่วมมือกันทางสังคม เพื่อแก้ปัญหาพื้นฐานและทำให้ร่างกายได้รับการตอบสนองความต้องการจำเป็นเบื้องต้นได้ เช่น การแบ่งงานกันทำ การแจกจ่ายอาหาร การผลิตสินค้า และบริการต่าง ๆ ความต้องการขั้นที่ 3 คือ ความต้องการความมั่นคงทางจิตใจ เช่น กฎหมาย ศาสนา ศิลปะและเวทมนตร์คาถา

จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์³ ได้กล่าวถึงทฤษฎีหน้าที่นิยม สรุปได้ว่า ทฤษฎีนี้มาจากความคิดของสเปนเซอร์ (Spencer) โดยมองสังคมว่ามีลักษณะเหมือนอินทรีย์ (Organism) ซึ่งประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ที่ทำหน้าที่ให้อินทรีย์นั้นดำรงชีวิตอยู่ได้ การดำรงอยู่ของสังคมขึ้นอยู่กับการทำงานที่ของส่วนต่าง ๆ ที่ต้องประสานสอดคล้องกันเหมือนการทำงานที่ของอวัยวะส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย แนวการศึกษาสังคมตามทฤษฎีหน้าที่คือ การเริ่มด้วยการพิจารณาส่วนต่าง ๆ ของสังคมแต่ละส่วน เช่น ครอบครัว การศึกษา ศาสนา การเมือง เศรษฐกิจ แล้วศึกษาถึงหน้าที่ส่วนต่าง ๆ นั้นตลอดจนพิจารณาว่าส่วนต่าง ๆ มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันเป็นสังคมทั้งหมดอย่างไร สำหรับข้อสมมติพื้นฐานของทฤษฎีหน้าที่ในยุคใหม่ สรุปได้ดังนี้

1. สังคมเป็นระบบที่ประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ประสานสอดคล้องกัน
2. ระบบต่าง ๆ ของสังคมมีแนวโน้มที่จะอยู่ได้อย่างมั่นคง เพราะว่าแต่ละระบบมีกลไกสำหรับควบคุมสมาชิกอยู่ภายในตัวของตัวมันเอง

¹ สนธยา พลศรี. (2545). ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. หน้า 152.

² งามพิศ สัตย์สงวน. (2547). การวิจัยเชิงคุณภาพทางมานุษยวิทยา. หน้า 32-33.

³ จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์. (2530). สังคมวิทยา. หน้า 9-10.

3. ส่วนต่าง ๆ ของสังคมอาจทำหน้าที่ในทางลบหรือผลเสียทางสังคม แต่สังคมจะมีการปรับตัวเพื่อแก้ปัญหาได้เองในระยะยาว

4. ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางสังคม เกิดจากการที่สมาชิกส่วนใหญ่ของสังคมมีค่านิยมร่วมกัน ระบบค่านิยมเป็นส่วนที่ดำรงอยู่อย่างมั่นคงที่สุดในระบบสังคม

3.3 ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม (Structural – Functional Theory)

งามพิศ สัตย์สงวน¹ ได้กล่าวถึง ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยมตามแนวคิดของ แรดคลิฟฟ์ บราวน์ สรุปได้ว่า ระบบสังคมต่าง ๆ ประกอบไปด้วยโครงสร้างและกิจกรรมต่าง ๆ โครงสร้างทางสังคม คือ แบบแผนที่อยู่ได้นาน โดยประชากรมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม โครงสร้างจะได้มาจากการกระทำระหว่างกันทางสังคม จากบรรทัดฐานและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของพฤติกรรม

สัญญา สัญญาวิวัฒน์² ได้กล่าวถึงทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม สรุปได้ว่า ทฤษฎีนี้ถือว่า สังคมเปรียบเสมือนสิ่งมีชีวิตอย่างหนึ่ง ซึ่งมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

1. สังคมทุกสังคมจะต้องมีโครงสร้าง ซึ่งประกอบด้วยหน่วยต่าง ๆ
2. สังคมแต่ละหน่วยต่างทำหน้าที่ประสานกัน
3. สังคมแต่ละหน่วยต่างปฏิบัติหน้าที่เพื่อความคงอยู่ของสังคม
4. สังคมแต่ละหน่วยต่างยึดระบบค่านิยมเป็นแนวในการปฏิบัติหน้าที่

3.4 ทฤษฎีความขัดแย้ง (Conflict Theory)

สัญญา สัญญาวิวัฒน์³ ได้กล่าวถึง สาระสำคัญของทฤษฎีความขัดแย้ง สรุปได้ดังนี้

1. ทุกหน่วยของสังคมอาจเปลี่ยนแปลงได้
2. ทุกหน่วยของสังคมเป็นบ่อเกิดของการขัดแย้ง
3. ทุกหน่วยของสังคมมีส่วนส่งเสริมความไม่เป็นปึกแผ่นและการเปลี่ยนแปลง

¹ งามพิศ สัตย์สงวน. (2547). การวิจัยเชิงคุณภาพทางมานุษยวิทยา. หน้า 34.

² สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2536). ทฤษฎีสังคมวิทยา : เนื้อหาและแนวการใช้ประโยชน์เบื้องต้น. หน้า 52.

³ แหล่งเดิม. หน้า 83.

4. ทุกสังคมจะมีคนกลุ่มหนึ่งควบคุมบังคับคนอีกกลุ่มหนึ่งให้เกิดความเป็นระเบียบในสังคม

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์¹ ได้กล่าวถึงทฤษฎีความขัดแย้งสรุปได้ว่า เป็นความคิดที่พัฒนามาจากความคิดของ มาร์กซ์ ซึ่งมองสังคมว่าประกอบด้วยสมาชิกที่มีการแบ่งเป็นชนชั้นต่าง ๆ ชนชั้นเหล่านี้มีความสัมพันธ์กันในลักษณะเอารัดเอาเปรียบกัน สังคมจึงเกิดความขัดแย้งอยู่ตลอดเวลา มองความขัดแย้งว่าเป็นหลักสำคัญในการเปลี่ยนแปลง ทฤษฎีความขัดแย้งสมัยใหม่ มีข้อสมมติสรุปได้ ดังนี้

1. ลักษณะสำคัญของสังคม คือ การเปลี่ยนแปลง ความขัดแย้ง และการบังคับ
2. สังคมดำรงอยู่ภายใต้อำนาจครอบงำของคนบางกลุ่มที่อยู่เหนือคนอื่น ๆ ในสังคม
3. คนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมแต่ละกลุ่มมีผลประโยชน์เฉพาะกลุ่มของตน
4. เมื่อคนในกลุ่มมีความสำนึกในผลประโยชน์ร่วมกันของกลุ่มตนกลุ่มนั้นๆ ก็จะถูกกลายมาเป็นชนชั้น

5. ความขัดแย้งทางสังคมจะมีมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทางการเมืองและทางสังคม ลักษณะของการกระจายอำนาจและผลประโยชน์และโอกาสในการเปลี่ยนฐานะทางชนชั้นของสมาชิกสังคม

3.5 ทฤษฎีทางจิตวิทยา (Psychological Theory)

สัญญา สัญญาวิวัฒน์² ได้กล่าวถึงทฤษฎีทางจิตวิทยา สรุปได้ว่า สังคมจะมีความเจริญหรือพัฒนาได้ย่อมขึ้นอยู่กับปัจเจกชนเป็นสำคัญ ลักษณะของปัจเจกชนที่จะก่อให้เกิดสังคมมีความเจริญคือ มีแรงจูงใจ (Motivation) หรือมีจิตใจใฝ่สัมฤทธิ์ (Achievement) สูง เป็นนักการค้า (Entrepreneurs) เป็นผู้ถือหลักสากลนิยม (Universalism) มีหน้าที่รับผิดชอบเจาะจง (Specificity) และมีความเป็นปัจเจกชนนิยม ทฤษฎีทางจิตวิทยาชี้ให้เห็นว่า การศึกษาสังคมจะต้องศึกษาถึงคนด้วย

¹ จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์. (2530). สังคมวิทยา. หน้า 9-10.

² สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2526). การพัฒนาชุมชน. หน้า 48-49.

3.6 ทฤษฎีวัฒนธรรมและบุคลิกภาพ (Culture and Personality)

นิยพวรรณ (ผลวัฒน์) วรรณศิริ ¹ ได้กล่าวถึงทฤษฎีวัฒนธรรมและบุคลิกภาพ สรุปได้ว่า บุคลิกภาพของบุคคลจะเป็นอย่างไรก็ขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ ดังนั้น วัฒนธรรมที่มีองค์ประกอบเป็นระเบียบประเพณี กฎเกณฑ์ ค่านิยม ความเชื่อ โลกทัศน์ อุดมการณ์ ฯลฯ ก็จะเป็นตัวสร้างบุคลิกภาพของคนในสังคมหนึ่ง ๆ นั่นเอง

งามพิศ สัตย์สงวน ² ได้กล่าวถึงทฤษฎีวัฒนธรรมและบุคลิกภาพ สรุปได้ว่า แบบแผนวัฒนธรรม ศาสนา นิทานชาวนบ้าน ระบบการเมืองต่าง ๆ จะเป็นรากฐานที่กำหนดบุคลิกภาพพื้นฐาน (basic personality) ของสังคม

3.7 ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (The Cultural Diffusion Theory)

สนธยา พลศรี ³ ได้กล่าวถึงทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมของ ราล์ฟ ลินตัน นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกัน สรุปสาระสำคัญได้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดจากการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม โดยเกิดจากการติดต่อสื่อสารกันระหว่างสังคมที่ต่างวัฒนธรรมรวมกัน และต่างแพร่กระจายวัฒนธรรมไปสู่กันและกัน

ธีรวัฒน์ นิจนตร ⁴ ได้กล่าวถึงทฤษฎีการแพร่กระจายของนักสังคมวิทยาชาวอเมริกัน ชื่อเดเนียล เลินเนอร์ (Daniel lerner) ที่กล่าวถึงลักษณะของการแพร่กระจายสรุปได้ดังนี้

1. เกิดขึ้นในทุกสังคมที่มีการติดต่อสัมพันธ์กัน
2. เป็นกระบวนการสองทางไป-กลับ
3. เป็นกระบวนการคัดเลือก
4. มีการคัดเลือกให้เข้ากับสภาพท้องถิ่น และตรงกับความต้องการของตนเอง

จากความคิดหลักของทฤษฎีทางสังคมและวัฒนธรรมดังกล่าว สามารถนำมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ถึงสภาพทางสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในเอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช

¹ นิยพวรรณ (ผลวัฒน์) วรรณศิริ. (2540). มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม. หน้า 120.

² งามพิศ สัตย์สงวน. (2547). การวิจัยเชิงคุณภาพทางมานุษยวิทยา. หน้า 38.

³ สนธยา พลศรี. (2545). ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. หน้า 164.

⁴ ธีรวัฒน์ นิจนตร. (2528). การศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน. หน้า 62-65.

4. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมในวรรณกรรม

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมในวรรณกรรม ซึ่งใช้เป็นแนวทางการศึกษา มีดังนี้

ยุพร แสงทักษิณ ¹ ได้กล่าวถึง ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรม และสังคม สรุปได้ว่า สังคมจะมีอิทธิพลต่อวรรณกรรม หรือนักประพันธ์ในด้านที่ว่าเป็นแหล่งกำเนิดของเนื้อหาและในขณะเดียวกันก็ยังเป็นตัวกำหนดรูปแบบของวรรณกรรมนั้น ๆ ให้สอดคล้องกลมกลืนกับเนื้อหาด้วยโดยปริยาย ไม่ว่าจะเป็นด้านกลวิธีการนำเสนอ หรือภาษาที่ใช้ และนี่คือที่มาของทฤษฎีที่ว่า วรรณกรรมเปรียบเสมือนเป็นกระจกสะท้อนสังคม

ปรียา หิรัญประดิษฐ์ ² ได้กล่าวถึง ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคม ไว้ว่า “วรรณกรรม หรือวรรณคดี จะทำหน้าที่ในการสะท้อนค่านิยมของสังคม และวรรณกรรมเป็นเครื่องมือในการอบรมสั่งสอนบุคคลในสังคม โดยจะชี้ให้เห็นความถูก ความผิด คติในการดำเนินชีวิต บรรทัดฐานและแบบแผนของสังคม” ²

อุดม หนูทอง ³ ได้กล่าวถึง วรรณกรรมในส่วนที่เป็นภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรม ไว้ว่า “วรรณกรรมเป็นเอกสารที่ให้ประโยชน์ในการศึกษาสังคมได้อย่างดี ทั้งนี้เพราะวรรณกรรมได้สะท้อนความเป็นไปของสังคมไว้อย่างเด่นชัด ชี้ให้เห็นลักษณะของสังคมเกษตรที่อยู่กันแบบถ้อยทีถ้อยอาศัย พึ่งธรรมชาติและอยู่อย่างธรรมชาติ สิ่งเหล่านี้นับเป็นภาพสะท้อนของประชาชนชาวบ้าน ซึ่งไม่สามารถศึกษาให้เห็นรายละเอียดได้จากเอกสารประเภทอื่น” ³

บาหยัน อิมสำราญ ⁴ ได้กล่าวถึง ลักษณะของการสะท้อนภาพของสังคมและวัฒนธรรมในวรรณกรรมท้องถิ่น สรุปได้ว่า

¹ ยุพร แสงทักษิณ. (2538). วรรณคดีการเมืองเรื่องสามกรุง. หน้า 5.

² ปรียา หิรัญประดิษฐ์. (2544). “บทบาทของวรรณคดีต่อชีวิตและสังคม,” ใน เอกสารการสอนชุดวิชาไทยศึกษา หน่วยที่ 13 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. หน้า 377.

³ อุดม หนูทอง. (2529). “วรรณกรรมประเภทนิทานประโลมโลก,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 8 พ.ศ. 2529. หน้า 3286.

⁴ บาหยัน อิมสำราญ. (2538). “สถานภาพการศึกษาวรรณคดีท้องถิ่นพินิจ,” ใน วรรณคดีท้องถิ่นพินิจ. หน้า 193.

วรรณคดี ชีวิตและสังคม มีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่น หากต้องการที่จะเข้าใจชีวิตความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมของผู้คนในอดีต ก็อาจศึกษาได้จากวรรณคดีท้องถิ่น และยิ่งไปกว่านั้น วรรณคดียังสะท้อนทัศนะการมองโลกของชาวบ้านในอดีต หากต้องการทราบอดีตในส่วนที่เป็นปรัชญา และความคิดของชาวบ้าน วรรณคดีท้องถิ่นเป็นข้อมูลชั้นเยี่ยมที่จะได้ให้คำตอบเรื่องเหล่านี้ได้

ยุรฉัตร บุญสนิท ได้แสดงทัศนะในส่วนของวรรณกรรมสะท้อนสังคมไว้ว่า “วรรณกรรมและสังคมย่อมมีความสัมพันธ์กัน โดยเฉพาะสังคมในสมัยที่นักเขียนดำรงชีวิตและผลิตงานวรรณกรรม รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างงานวรรณกรรมกับสังคมที่งานวรรณกรรมเหล่านั้นสะท้อนออกมา”¹

บุษราคัม พุทธชาติ² ได้ศึกษาภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในเพลงกล่อมเด็กของชาวบ้าน กิ่งอำเภอกะเสสินธุ์ จังหวัดสงขลา ได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาไว้สรุปได้ว่า ด้านเนื้อหาประกอบด้วยภาพสะท้อนด้านต่าง ๆ 9 ด้านคือ ด้านประเพณี ด้านค่านิยม ด้านความเชื่อ ด้านครอบครัว ด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษา ด้านการคมนาคม ด้านการเมือง การปกครอง ด้านความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน ซึ่งในแต่ละด้านมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ภาพสะท้อนด้านประเพณี

- 1.1 ประเพณีการบวช
- 1.2 ประเพณีการแต่งงาน
- 1.3 ประเพณีเนื่องในวันสำคัญทางพุทธศาสนา เช่น ประเพณีลากพระ

2. ภาพสะท้อนทางด้านค่านิยม

- 2.1 ค่านิยมเกี่ยวกับความกตัญญูกตเวที
- 2.2 ค่านิยมเกี่ยวกับสตรี เช่น สตรีต้องรักษานวลสงวนตัว นิยมสตรีที่เพียบพร้อมด้วยรูปสมบัติและคุณสมบัติ นิยมสตรีที่มีรักเดียวใจเดียว นิยมสตรีที่มีคู่ครองเมื่ออายุสมควร ดำเนินหญิงที่แย่งสามีผู้อื่น
- 2.3 ค่านิยมที่มีต่อบุรุษเพศ เช่น ต้องมีความรู้ อ่านออกเขียนได้ ยกย่องบุตรชายมากกว่าบุตรสาว บุรุษต้องไม่ลุ่มหลงในอบายมุข บุรุษควรมีครอบครัวเมื่อถึงวัยอันควร

¹ ยุรฉัตร บุญสนิท. (2538). วรรณวิจารณ์. 2538. หน้า 174.

² บุษราคัม พุทธชาติ. (2537). ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในเพลงกล่อมเด็กของชาวบ้านกิ่งอำเภอกะเสสินธุ์ จังหวัดสงขลา. 327 หน้า.

- 2.4 ค่านิยมเกี่ยวกับอาชีพศิลปิน
- 2.5 ค่านิยมเกี่ยวกับอาชีพรับราชการ

3. ภาพสะท้อนทางด้านความเชื่อ

- 3.1 ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม
- 3.2 ความเชื่อเรื่องชาติภพ
- 3.3 ความเชื่อเรื่องนรก-สวรรค์
- 3.4 ความเชื่อเรื่องการบนบานศาลกล่าว
- 3.5 ความเชื่อเรื่องเสน่ห์ยาแฝด
- 3.6 ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องแม่ซื้อ ความเชื่อเรื่องขวัญ

4. ภาพสะท้อนทางด้านครอบครัว

- 4.1 การเลือกคู่ครองเป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่
- 4.2 คู่ครองต้องมีวัยใกล้เคียงกัน
- 4.3 ถือว่าสามีเป็นผู้นำของครอบครัว และภรรยาพึงปรนนิบัติต่อสามี
- 4.4 ครอบครัวต้องเป็นแบบผัวเดียวเมียเดียว

5. ภาพสะท้อนทางด้านเศรษฐกิจ

- 5.1 อาชีพทำนา
- 5.2 อาชีพทำสวน
- 5.3 อาชีพทำไร่
- 5.4 อาชีพประมง
- 5.5 อาชีพค้าขาย

6. ภาพสะท้อนทางการศึกษา

- 6.1 การกล่าวติเตียนผู้ที่ไม่มีการศึกษา
- 6.2 การบวชเรียนของชายหนุ่ม
- 6.3 คนที่ไม่มีความรู้ไม่มีการศึกษาก็จะถูกรังเกียจ ไม่มีใครอยากยกลูกสาวให้

7. ภาพสะท้อนด้านการคมนาคม

- 7.1 การคมนาคมทางน้ำ เช่น การกล่าวถึงเรือชนิดต่าง ๆ ที่ใช้ในการคมนาคมติดต่อกันทั้งในท้องถิ่นใกล้และไกล
- 7.2 การล่องเรือติดต่อกับต่างเมืองเพื่อการค้าขาย
- 7.3 การใช้เรือเพื่อการศึกษสงคราม

8. ภาพสะท้อนทางด้านการเมืองการปกครอง

- 8.1 ความยืดหยุ่นในระบบเจ้าขุนมูลนาย
- 8.2 การปกครองในสมัยรัชกาลที่ 1 ถึง รัชกาลที่ 3 ซึ่งการทำศึกสงครามเพื่อป้องกันการรุกรานหัวเมืองทางภาคใต้

9. ภาพสะท้อนทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน

- 9.1 สัมพันธ์โดยการติดต่อค้าขาย
- 9.2 สัมพันธ์ติดต่อโดยการสมรส
- 9.3 สัมพันธ์ติดต่อเนื่องมาจากศาสนา
- 9.4 สัมพันธ์ติดต่อกันเนื่องมาจากการทำศึกสงคราม
- 9.5 สัมพันธ์ติดต่อกับชาวต่างชาติ

ดุสิต ศิริรักษ์¹ ได้ศึกษาวิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในเพลงเพื่อชีวิตของ แสง ธรรมดา ได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาไว้ สรุปได้ว่า ด้านเนื้อหาประกอบด้วยภาพสะท้อนด้านต่าง ๆ 6 ด้าน คือ ด้านครอบครัว ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมืองการปกครอง ด้านภาษา ด้านค่านิยม ด้านประเพณี ซึ่งในแต่ละด้านมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ภาพสะท้อนด้านครอบครัว

- 1.1 การเข้าสู่ภาวะความเป็นครอบครัว เช่น การเกี่ยวพาราสี การเลือกคู่ครอง
- 1.2 ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลภายในครอบครัว เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา และความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดาและบุตร
- 1.3 ปัญหาครอบครัว เช่น ปัญหาที่เกิดจากตัวสามีภรรยาเอง และปัญหาที่เกิดจากปัญหาสังคม

2. ภาพสะท้อนด้านเศรษฐกิจ

- 2.1 การประกอบอาชีพ เช่น อาชีพเกษตรกรรม อาชีพการให้บริการสังคม อาชีพเกี่ยวกับนันทนาการ และการบันเทิง
- 2.2 ปัญหาทางเศรษฐกิจ เช่น ปัญหาในการประกอบอาชีพ ปัญหาความยากจน ปัญหาเกี่ยวกับแรงงาน

¹ ดุสิต ศิริรักษ์. (2547). วิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในเพลงเพื่อชีวิตของ แสง ธรรมดา. 205 หน้า.

3. ภาพสะท้อนด้านการเมืองการปกครอง

3.1 การเมืองการปกครองระบบประชาธิปไตย เช่น รัฐบาล และทัศนคติของคนไทยต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครอง

3.2 สงครามจรรยาภพกับแนวทางพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย เช่น สงครามจรรยาภพในเขตเทือกเขาบรรทัด

4. ภาพสะท้อนด้านภาษา

4.1 ศิลปะในการใช้คำ เช่น การใช้คำง่าย ๆ ตรงไปตรงมา การใช้คำสองแง่สองง่าม การใช้คำผวน การใช้คำภาษาถิ่นและการใช้คำทับศัพท์ภาษาต่างประเทศ

4.2 ศิลปะการใช้ถ้อยคำในแง่สุนทรียภาพ เช่น การใช้ถ้อยคำที่แสดงอารมณ์ การใช้ถ้อยคำแสดงอารมณ์คิดถึงห่วงหาอาลัย การใช้ถ้อยคำแสดงอารมณ์โกรธแค้นชิงชัง การใช้ถ้อยคำโศกเศร้าเสียใจ และการใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติ

4.3 ศิลปะการใช้ภาพพจน์ เช่น การใช้อุปมา การใช้อุปลักษณ์ การใช้บุคคลาธิษฐาน การใช้นามนัย การใช้อนุนามนัย การใช้อธิพจน์ การใช้ปฏิพจน์ และการใช้ปฏิเสธ

5. ภาพสะท้อนด้านค่านิยม

5.1 ค่านิยมเกี่ยวกับสิ่งที่เป็นรูปธรรม เช่น ค่านิยมเกี่ยวกับทรัพย์และค่านิยมเกี่ยวกับบุคคล

5.2 ค่านิยมเกี่ยวกับสิ่งที่เป็นนามธรรม เช่น ศาสนาและวัฒนธรรมการบริโภค

6. ภาพสะท้อนด้านประเพณี

6.1 ประเพณีในรอบชีวิต ปรากฏประเพณีการแต่งงาน

6.2 ประเพณีในรอบปี ปรากฏประเพณีเกี่ยวกับอาชีพทำนา

อัมพร จิตรรักษา¹ ได้ศึกษาภาพสะท้อนทางสังคม และวัฒนธรรมที่ปรากฏในเพลงลูกทุ่งที่ขับร้องโดยเอกชัย ศรีวิชัย ได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาไว้ สรุปได้ดังนี้ ด้านเนื้อหาประกอบด้วย ภาพสะท้อนด้านต่าง ๆ 6 ด้าน คือ ด้านครอบครัว ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมืองการปกครอง ด้านภาษา ด้านค่านิยม และด้านประเพณี ซึ่งในแต่ละด้านมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ภาพสะท้อนด้านครอบครัว

1.1 การเข้าสู่ภาวะความเป็นครอบครัว เช่น การเกี่ยวพาราสี การนัดพบและการเลือกคู่

¹ อัมพร จิตรรักษา. (2543). ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในเพลงลูกทุ่งที่ขับร้องโดย เอกชัย ศรีวิชัย. 415 หน้า.

1.2 ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในครอบครัว เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา ความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดาและบุตร ความสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกครอบครัว

1.3 ปัญหาครอบครัว เช่น ปัญหาที่เกิดขึ้นจากตัวสามีภรรยาเอง ปัญหาที่เกิดจากบุคคลภายนอก และปัญหาที่มีผลกระทบมาจากปัญหาสังคมต่าง ๆ

2. ภาพสะท้อนด้านเศรษฐกิจ

2.1 การประกอบอาชีพ เช่น อาชีพเกษตรกรรม อาชีพการใช้บริการสังคม และอาชีพเกี่ยวกับนันทนาการและบันเทิง

2.2 ปัญหาทางเศรษฐกิจ เช่น ปัญหาการประกอบอาชีพ ปัญหาความยากจน ปัญหาเกี่ยวกับแรงงาน และปัญหาการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ตามกระแสเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจโลก

3. ภาพสะท้อนด้านการเมืองการปกครอง

3.1 สถาบันหลักกับการเมืองการปกครอง เช่น สถาบันชาติ สถาบันศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์

3.2 การเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตย เช่น รัฐบาล ทศนคติของคนไทยที่มีต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครองและบทบาทและหน้าที่ของประชาชนชาวไทยในฐานะที่เป็นพลเมืองของไทย

3.3 ระเบียบกฎหมายทางสังคมกับการเมืองการปกครอง เช่น กฎศีลธรรม จารีต ประเพณีและกฎหมาย

4. ภาพสะท้อนด้านภาษา

4.1 ศิลปะการใช้คำ เช่น การใช้คำง่าย ๆ ตรงไปตรงมา การใช้คำสองแง่สองง่าม การใช้คำผวน และการใช้ปฏิบัติ

5. ภาพสะท้อนด้านค่านิยม

5.1 ค่านิยมเกี่ยวกับสิ่งที่เป็นรูปธรรม เช่น ค่านิยมเกี่ยวกับทรัพย์ และค่านิยมเกี่ยวกับบุคคล

5.2 ค่านิยมเกี่ยวกับสิ่งที่เป็นนามธรรม เช่น ค่านิยมเกี่ยวกับศาสนา ค่านิยมเกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามจริยธรรม ค่านิยมเกี่ยวกับความเชื่อ และค่านิยมในวัฒนธรรมบริโภค

6. ภาพสะท้อนด้านประเพณี

6.1 ประเพณีในรอบชีวิต เช่น ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด การบวช และการแต่งงาน

6.2 ประเพณีในรอบปี เช่น ประเพณีเกี่ยวกับพุทธศาสนา ประเพณีเกี่ยวกับศาสนาอิสลาม และประเพณีในเทศกาลงานรื่นเริงต่าง ๆ

การศึกษาเอกสารและงานวิจัยข้างต้น ผู้วิจัยได้ประมวลความรู้มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในเอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราชในด้านต่าง ๆ ดังเสนอไว้ในขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้อง พระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับเอกสารและตำนานที่ใช้ในการศึกษาวิเคราะห์

การวิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในเอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ได้วิเคราะห์จากเอกสารและตำนานจำนวน 4 เล่ม ดังต่อไปนี้ คือ

1. พระนิพนธ์นิพนธ์ ฉบับสมบูรณ์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช
2. นิราศพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช ซึ่งแต่งโดย ส.ย่องหลี และ ป.คอนธูป
3. ตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสดของหอสมุดแห่งชาติ
4. ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราชฉบับหอสมุดแห่งชาติ

โดยผู้วิจัยจะกล่าวถึงที่มา ลักษณะคำประพันธ์ และเนื้อเรื่องย่อ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับเอกสาร และตำนานที่จะใช้ในการวิเคราะห์ต่อไป

พระนิพนธ์นิพนธ์ ฉบับสมบูรณ์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช

1. ที่มา

พระนิพนธ์นิพนธ์เล่มนี้ เป็นฉบับที่สมบูรณ์วัฒนธรรมภาคใต้วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช ได้ปริวรรต และพิมพ์เผยแพร่แล้ว เมื่อปี พ.ศ.2528 ไม่ปรากฏหลักฐานว่าผู้ใดเป็นผู้แต่ง และแต่งเมื่อใด

2. ลักษณะคำประพันธ์

พระนิพนธ์นิพนธ์ ฉบับสมบูรณ์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช ใช้คำประพันธ์ประเภทกาพย์สุรางคนางค์ 28 กาพย์ยานี 11 และกาพย์ฉบัง 16

3. เนื้อเรื่องย่อ

พระนิพนธ์นิพนธ์ ฉบับสมบูรณ์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช¹ ได้กล่าวถึง เนื้อเรื่องย่อ สรุปได้ว่า พระเจ้าอชาตศัตรู มีพระราชโอรสพระองค์หนึ่งซึ่งสิ้นพระชนม์ไป

¹ พระนิพนธ์นิพนธ์ ฉบับสมบูรณ์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช. (2528).

แล้ว เมื่อพระองค์สวรรคตเมื่อนั้นก็ว่างกษัตริย์ถึงสามชั่วคน ทั้งนี้เป็นเพราะผลกรรมที่เคยทำร้าย พระบิดา จึงตกนรกอันเป็นแดนของพระยายม พร้อมพระเทวทัต แต่ผลบุญที่พระเจ้าอชาตศัตรูได้ ทำสังคายนาพระไตรปิฎกเป็นครั้งแรก และการสร้างพระไตรปิฎกเผยแพร่ถึง 12 พระคลัง เป็นผล ให้พระองค์มีอาหารทิพย์ขณะตกนรก

ต่อจากนั้นก็มาถึงยุคสมัยของพระเจ้าโสกราช กษัตริย์แห่งกรุงอินทปัต ในยุคสมัย ของพระองค์ได้มีพระพุทธานายไว้ว่า จะมีการแจกพระบรมธาตุไปทั่วทุกเมือง พระเจ้าโสกราชจึง ประกาศหาผู้รู้ที่บรรจุพระบรมธาตุ มีพระเถรรูปหนึ่งอายุ 214 ปี ทูลต่อพระเจ้าโสกราชว่าเมื่อตน อายุได้ 7 ปี บิดาซึ่งบวชอยู่ให้นำพานหมากใส่ดอกไม้ไปถวายเจดีย์พระบรมธาตุที่กรุงราชคฤห์ เมื่อพระเจ้าโสกราชทราบเรื่องดังนั้นก็คัดเลือกชาวเมืองที่แข็งแรงไปช่วยขุดพระบรมธาตุ ขณะที่ขุด มีการตีกลองด้วย แต่เมื่อขุดถึงภาพยนตร์ที่รักษาพระบรมธาตุอยู่นั้น ภาพยนตร์ได้ออกมาตัด ศีรษะไพร่พลที่มาขุดจนล้มตาย ถึงแปดหมื่นแปดพันคน พระเจ้าโสกราชจึงนมัสการพระบรม ธาตุ แล้วอาราธนาเทวดา พระอินทร์ พระนารายณ์ พระแม่ธรณีและนาค ในที่สุดก็สามารถ ขุด พระบรมธาตุได้สำเร็จ จากนั้นจึงอัญเชิญพระบรมธาตุเข้าเมือง และก่อเจดีย์บรรจุพระบรม ธาตุ กรุงอินทปัตก็เจริญรุ่งเรืองถึงขีดสุด

กล่าวถึงพระเจ้าสิงหราช ซึ่งปกครองเมืองทนทบุรีอย่างร่มเย็นเป็นสุข ต่อมาก็มีกษัตริย์ ทั้งห้าเมืองยกทัพมาแย่งชิงพระทันตธาตุ พระเจ้าสิงหราชจึงมีรับสั่งให้พระนางเหมชาลาพระราชธิดา และเจ้าชายทนทกุมาร พระราชโอรสอัญเชิญพระทันตธาตุหนีลงเรือสำเภาไปยังเมืองลังกา ส่วน พระเจ้าสิงหราชสิ้นพระชนม์ในสงครามครั้งนั้น

พระนางเหมชาลาและเจ้าชายทนทกุมาร โดยสารเรือสำเภาไปได้สามเดือนเรือก็แตก เพราะโดนพายุ น้ำทะเลซัดพาเข้ามายังหาดทรายแห่งหนึ่งชื่อ หาดทรายแก้ว พระนางเหมชาลา จึงนำพระทันตธาตุฝังไว้ที่หาดทราย แล้วทั้งสองพระองค์ก็หลบอยู่ตามพุ่มไม้ ขณะนั้นพระมหาเถร พรหม ซึ่งเป็นพระอรหันต์เหาะผ่านที่ฝังพระทันตธาตุ จึงลงมานมัสการ แล้วพบพระนางเหมชาลา และเจ้าชายทนทกุมาร จึงบอกแก่ทั้งสองพระองค์ว่า ให้ปักธงไว้ที่หาดทรายอีกสามวันจะมีเรือ กำนันที่ไปลังกาแล่นผ่านมาจะได้โดยสารไปได้ แล้วพระมหาเถรพรหมก็จากไป

เมื่อครบกำหนดสามวัน เรือกำนันแล่นผ่านมาจึงรับพระนางเหมชาลา และเจ้าชาย ทนทกุมารไปยังเมืองลังกา ขณะเดินทางพญานาคได้บันดาลให้เกิดพายุใหญ่กระหน่ำใส่เรือเพื่อ แย่งชิงพระทันตธาตุ ลูกเรือกำนันซึ่งไม่เคยประสบกับพายุ จึงคิดจะนำพระนางเหมชาลาและ เจ้าชายทนทกุมารทิ้งลงทะเล ทั้งสองพระองค์จึงรำลึกถึงพระมหาเถรพรหม พระมหาเถรพรหม แปลงกายเป็นพญาคูขมาปราบพญานาค ในที่สุดพระนางเหมชาลา และเจ้าชายทนทกุมารก็ เสด็จถึงเมืองลังกา

เมื่อถึงเมืองลังกา พระนางเหมชาลาและเจ้าชายทนต์กุมารได้นำพระทันตธาตุถวาย แต่พระเจ้าทศคามมุนีกษัตริย์กรุงลังกา พระองค์จึงจัดพิธีสมโภชแห่งพระธาตุ ต่อมาพระเจ้าทศคามมุนี ให้ช่างทองทำสำเนาทองบรรจุพระทันตธาตุให้พระนางเหมชาลา เจ้าชายทนต์กุมาร พร้อมด้วยภิกษุจากลังกาอัญเชิญพระทันตธาตุเดินทางมายังหาดทรายแก้ว พร้อมก่อพระเจดีย์บรรจุพระทันตธาตุโดยผูกภาพยนตร์กำกับไว้รักษาพระธาตุ เสร็จแล้วจึงเดินทางกลับลังกา

กาลเวลาล่วงมา กล่าวถึงพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช กษัตริย์ปกครองเมืองวรดิราช มีพระอนุชาพระองค์หนึ่งนามว่า นนทราช เวลานั้นในเมืองเกิดไข้ห่าระบาด ประชาชนล้มตายเป็นจำนวนมาก พระเจ้าศรีธรรมมาโคกราชจึงอพยพผู้คนลงมาถึงเขาชวาปราบ แล้วสร้างวัดเวียงสระร่วมกับพระอนุชา ระหว่างนั้นมีพรานคนหนึ่งตามเนื้อทรายมาที่ริมทะเลจนถึงหาดทรายแก้วได้พบดวงแก้วดวงหนึ่งโตเท่าผลหมากสุก มีลักษณะสดใสสวยงาม จึงได้เก็บไปถวายพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช และกราบทูลว่าดวงแก้วเก็บได้ที่หาดทราย พระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช จึงให้พรานนำบาตรทั้ง 4 คนไปดู แล้วเขียนแผนที่นำมาถวายเจ้าพระยาศรีธรรมมาโคกราช

อย่างไรก็ตาม หลังจากนั้นก็เกิดไข้ห่าระบาดทำให้ผู้คนล้มตายเป็นอันมาก พระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช จึงอพยพผู้คนไปตั้งอยู่ที่ลานตะกา พร้อมนิมนต์พระมหาเถระจากมาช่วยแก้ปัญหาเรื่องโรคระบาด พระมหาเถระแนะนำให้เอาแร่ธาตุจากภูเขามาถลุงเพื่อตอกตรานโม แล้วให้พรานหมณเฑาะ้นำคนไข้ และบ้านเรือนในที่สุดโรคระบาดก็หาย

สิ้นโรคระบาด พระเจ้าศรีธรรมมาโคกราชให้ประชาชนไปหาชัยภูมิใหม่ จึงมาพบบริเวณหาดทรายแก้ว พระเจ้าศรีธรรมมาโคกราชโปรดให้เกณฑ์ไพร่พลทำอิฐ ขุดตอรากไม้ และถากถางที่ดินเพื่อสร้างเมือง เมื่อสร้างเสร็จได้ตั้งชื่อเมืองนี้ว่า นครศรีธรรมราช และสร้างพระมหาเจดีย์ โดยได้เจ้ากาภภาษา โอรสของพระเจ้าโรมพิสัยมาช่วยแก้ภาพยนตร์ที่รักษาพระธาตุจนสำเร็จ

พระเจ้าศรีธรรมมาโคกราชทรงมีบุญญาธิการ จึงมีเมืองขึ้นถึง 12 เมือง เรียกว่า เมืองสิบสองนักษัตร ได้แก่ เมืองสายบุรี เมืองปัตตานี เมืองกลันตัน เมืองปาหัง เมืองไทรบุรี เมืองพัทลุง เมืองตรัง เมืองชุมพร เมืองบันทายสมอ เมืองสะอูเลา เมืองตะกั่วป่า และเมืองกระบุรี

ขณะเดียวกัน ข้าราชการบรรจุพระธาตุของพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราชก็เลื่องลือไปถึงท้าวอุทอง เนื่องจากท้าวอุทองเห็นว่า ทางเมืองนครศรีธรรมราชไม่มาปรึกษาหารือ จึงถือเป็นการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ จึงมีพระราชสาโรให้พระเจ้าศรีธรรมมาโคกราชเสด็จมาปรึกษาหารือกับพระองค์ แต่พระเจ้าศรีธรรมมาโคกราชไม่ยอมเสด็จมา ท้าวอุทองเตรียมยกไพร่พลลงมายังเมืองนครศรีธรรมราช ทั้งสองพระองค์จึงทำสงครามกัน ไพร่พลล้มตายเป็นจำนวนมาก

พระเจ้าศรีธรรมมาโคกราขจึงให้เสนาไปเจรจาตกลงกับพระเจ้าอู่ทอง ในที่สุดกษัตริย์ทั้งสองก็เป็นไมตรีกัน

หลังจากนั้นพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราขทรงปกครองประชาชนอย่างมีความสุข ทรงยึดมั่นในหลักทศพิธราชธรรม และปฏิบัติตามโอวาทของพระพุทธเจ้าจบจนชราภาพ และสิ้นรัชกาล

นิราสพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช

1. ที่มา

นิราสพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช แต่งโดย ส.ย่องหลี และ ป.ดอนธูป แต่งเมื่อปี พ.ศ. 2500

2. ลักษณะคำประพันธ์

นิราสพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช ใช้คำประพันธ์ประเภทกลอนสุภาพหรือกลอนแปด

3. เนื้อเรื่องย่อ

ส.ย่องหลี และ ป.ดอนธูป¹ ได้กล่าวถึงเนื้อเรื่องย่อ สรุปได้ว่า พระเจ้าสิงหาราช กษัตริย์กรุงทพบุรี ได้สิ้นพระชนม์ในศึกสงคราม ต่อมาก็บรรยายถึงการเดินทางโดยเรือสำเภาของพระนางเหมชาลา และเจ้าชายทพบุรีจากอินเดียมุ่งสู่ลังกา ระหว่างทางเรือถูกพายุ น้ำทะเลซัดพาไปยังหาดทรายแห่งหนึ่ง ชื่อหาดทรายแก้ว ทั้งสองพระองค์ได้ฝังพระทันตธาตุไว้ที่หาดทราย แล้วทั้งสองพระองค์ก็หลบอยู่ตามพุ่มไม้ จนวันหนึ่งพระมหาเถรพรหมเหาะผ่านมา แล้วลงมานมัสการพระธาตุ พบกับพระนางเหมชาลา และเจ้าชายทพบุรี พระมหาเถรพรหมได้บอกกับทั้งสองพระองค์ว่าอีก 3 วัน จะมีเรือกำปั่นไปลังกา ให้ทั้งสองพระองค์ปักธงไว้ที่หาดทรายจะได้โดยสารเรือไปได้ ครบกำหนด 3 วัน เรือกำปั่นแล่นผ่านมาจึงรับพระนางเหมชาลา และเจ้าชายทพบุรีไปลังกา ระหว่างเดินทางพญานาคได้บันดาลให้เกิดพายุใหญ่ ลูกเรือคิดจะนำทั้งสองพระองค์ทิ้งลงทะเล พระนางเหมชาลาและเจ้าชายทพบุรีจึงรำลึกถึงพระมหาเถรพรหม พระมหาเถรพรหมแปลงกายเป็นพญาครุฑมาปราบพญานาคในที่สุดทั้งสองพระองค์ก็ถึงลังกา

จากนั้นบรรยายถึงสภาพบ้านเมือง อาชีพของผู้คนในกรุงลังกา ต่อมาก็กล่าวถึงพระนางเหมชาลาและเจ้าชายทพบุรีอัญเชิญพระทันตธาตุถวายแด่พระเจ้าทศคามมุนี กษัตริย์กรุงลังกา พระเจ้าทศคามมุนีจัดให้มีพิธีสมโภชแท่นพระธาตุรอบเมือง ต่อมาก็บรรยายถึงการเดินทางของพระนางเหมชาลา เจ้าชายทพบุรี พร้อมกับภิกษุจากลังกาได้อันเชิญพระทันตธาตุมุ่งหน้าสู่หาดทรายแก้ว เรือของพระนางเหมชาลา เจ้าชายทพบุรีพร้อมกับภิกษุจากลังกาแล่นผ่านเกาะสุมาตรา สิงคโปร์ เข้าทางช่องแคบมะละกาตรงไปยังหาดทรายแก้ว

¹ ส.ย่องหลี และ ป.ดอนธูป. (2500). นิราสพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช. 74 หน้า.

เมื่อคณะของพระนางเหมชาลาไปถึงหาดทรายแก้ว ก็ได้ก่อสร้างพระเจดีย์พร้อมนำพระทันตธาตุบรรจุไว้ในพระเจดีย์ พร้อมทั้งผูกภพยนตร์รักษาพระธาตุไว้ เสร็จแล้วจึงเดินทางกลับลังกา ต่อมาก็บรรยายถึงการเดินทางกลับลังกาของพระนางเหมชาลาและคณะ เรือออกจากหาดทรายแก้วผ่านอ่าวมะตะมะ อ่าวเบงกอล จนถึงกรุงลังกา

ตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดของหอสมุดแห่งชาติ

1. ที่มา

ตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดของหอสมุดแห่งชาติ ต้นฉบับเป็นกระดาษฝรั่ง และเป็นสมบัติเดิมของหอพระสมุดวชิรญาณ ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่ห้องภาษาโบราณ หอสมุดแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าใครเป็นผู้แต่ง แต่งเมื่อใด

2. ลักษณะคำประพันธ์

ตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดของหอสมุดแห่งชาติ ใช้คำประพันธ์ประเภทกาพย์สุรางคนางค์ 28 กาพย์ฉบับ 16 และกาพย์ยานี 11

3. เนื้อเรื่องย่อ

ตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดของหอสมุดแห่งชาติ¹ ได้กล่าวถึงเนื้อเรื่องย่อ สรุปได้ว่า พระเจ้าโสกราช กษัตริย์แห่งกรุงอินทปัตถนครครองบ้านเมืองอย่างร่มเย็นเป็นสุข ในยุคสมัยของพระองค์ได้มีพระพุทธรูปทำนายไว้ว่า จะมีการแจกพระบรมธาตุไปทั่วทุกเมือง พระเจ้าโสกราชจึงประกาศหาผู้รู้ตำแหน่งที่บรรจุพระบรมธาตุ มีพระเถระรูปหนึ่งอายุ 214 ปี ทูลต่อพระเจ้าโสกราชว่าเมื่อตนอายุได้ 7 ปี บิดาซึ่งบวชอยู่ให้น้ำปานหามาใส่ดอกไม้ไปถวายเจดีย์พระบรมธาตุที่กรุงราชคฤห์ ครั้นพระเจ้าโสกราชทราบเรื่องดังนั้นก็คัดเลือกชาวเมืองที่แข็งแรงไปช่วยขุดพระบรมธาตุ ขณะที่ขุดมีการตีกลองด้วย แต่เมื่อขุดถึงภพยนตร์ที่รักษาพระบรมธาตุอยู่นั้น ภพยนตร์ได้ออกมาตัดศีรษะไพร่พลที่มาขุดจนล้มตายถึงแปดหมื่นแปดพันคน พระเจ้าโสกราชจึงน้อมสการพระบรมธาตุ แล้วอาราธนาเทวดา พระอินทร์ พระนารายณ์ พระแม่ธรณี และนาค ในที่สุดก็สามารถขุดพระบรมธาตุได้สำเร็จ จากนั้นจึงอัญเชิญพระบรมธาตุเข้าเมือง และก่อเจดีย์บรรจุพระบรมธาตุ กรุงอินทปัตถ์ก็เจริญรุ่งเรืองถึงขีดสุด

กล่าวถึงพระเจ้าสิงหาราช ซึ่งปกครองเมืองทนต์บุรีอย่างร่มเย็นเป็นสุข ต่อมาก็มีกษัตริย์ทั้งห้าเมืองยกทัพมาแย่งชิงพระทันตธาตุ พระเจ้าสิงหาราชจึงมีรับสั่งให้พระนางเหมชาลาพระราชธิดาและเจ้าชายทนต์กุมาร พระราชโอรสอัญเชิญพระทันตธาตุหนีลงเรือสำเภาไปยังเมืองลังกา ส่วนพระเจ้าสิงหาราชสิ้นพระชนม์ในสงครามครั้งนั้น

¹ ตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดของหอสมุดแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). 80 หน้า.

พระนางเหมชาลาและเจ้าชายทนต์กุมาร โดยสารเรือสำเภาไปได้สามเดือนเรือก็แตก เพราะโดนพายุ น้ำทะเลซัดพาเข้ามายังหาดทรายแห่งหนึ่งชื่อ หาดทรายแก้ว พระนางเหมชาลา จึงนำพระทันตธาตุฝังไว้ที่หาดทราย แล้วทั้งสองพระองค์ก็หลบอยู่ตามฟุ่มไม้ ขณะนั้นพระมหาเถรพรหม ซึ่งเป็นพระอรหันต์เหาะผ่านที่ฝังพระทันตธาตุ จึงลงมานมัสการ แล้วพบพระนางเหมชาลา และเจ้าชายทนต์กุมาร จึงบอกแก่ทั้งสองพระองค์ว่า ให้ปักธงไว้ที่หาดทรายอีกสามวันจะมีเรือ กำนันที่ไปลังกาแล่นผ่านมาจะได้โดยสารไปได้ แล้วพระมหาเถรพรหมก็จากไป

เมื่อครบกำหนดสามวัน เรือกำนันแล่นผ่านมาจึงรับพระนางเหมชาลา และเจ้าชายทนต์กุมารไปยังเมืองลังกา ขณะเดินทางพญานาคได้บันดลให้เกิดพายุใหญ่กระหน่ำใส่เรือเพื่อ แหย่ชิงพระทันตธาตุ ลูกเรือกำนันซึ่งไม่เคยประสบกับพายุ จึงคิดจะนำพระนางเหมชาลาและ เจ้าชายทนต์กุมารทิ้งลงทะเล ทั้งสองจึงรำลึกถึงพระมหาเถรพรหม พระมหาเถรพรหมจึงแปลงกาย มาเป็นพญาครุฑมาปราบพญานาค ในที่สุดพระนางเหมชาลา และเจ้าชายทนต์กุมารก็เสด็จถึง เมืองลังกา

เมื่อถึงเมืองลังกา พระนางเหมชาลาและเจ้าชายทนต์กุมารได้นำพระทันตธาตุถวาย แต่พระเจ้าทศคามมุณีกษัตริย์กรุงลังกา พระองค์จึงจัดพิธีสมโภชแห่งพระธาตุ ต่อมาพระเจ้าทศคาม มุณี ให้ช่างทองทำสำเภาทองบรรจุพระทันตธาตุ ให้พระนางเหมชาลา เจ้าชายทนต์กุมาร พร้อม ด้วยภิกษุจากลังกาอัญเชิญพระทันตธาตุเดินทางมายังหาดทรายแก้ว พร้อมก่อพระเจดีย์บรรจุ พระทันตธาตุโดยผูกภาพยนตร์กำกับไว้รักษาพระธาตุ เสร็จแล้วจึงเดินทางกลับลังกา

กาลเวลาล่วงมา กล่าวถึงพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช กษัตริย์ปกครองเมืองวรดิราช มี พระอนุชาพระองค์หนึ่งนามว่า นนทรราช เวลานั้นในเมืองเกิดไข้ห่าระบาด ประชาชนล้มตายเป็น จำนวนมาก พระเจ้าศรีธรรมมาโคกราชจึงอพยพผู้คนลงมาถึงเขาชวาปราบ แล้วสร้างวัดเวียงสระ ร่วมกับพระอนุชาระหว่างนั้นมีพรานคนหนึ่งตามเนื้อทรายมาที่ริมทะเลจนถึงหาดทรายแก้วได้พบ ดวงแก้วดวงหนึ่งโตเท่าผลหมากสุก มีลักษณะสดใสสวยงาม จึงได้เก็บไปถวายพระเจ้า ศรีธรรมมาโคกราช และกราบทูลว่าดวงแก้วเก็บได้ที่หาดทรายแก้ว พระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช จึงให้ พรานนำบาตรทั้ง 4 คนไปดู แล้วเขียนแผนที่นำมาถวายเจ้าพระยาศรีธรรมมาโคกราช

อย่างไรก็ตาม หลังจากนั้นก็เกิดไข้ห่าระบาดทำให้ผู้คนล้มตายเป็นอันมาก พระเจ้า ศรีธรรมมาโคกราช จึงอพยพผู้คนไปตั้งอยู่ที่ลานตะกา พร้อมนิมนต์พระมหาเถรจากมาช่วย แก้ปัญหา เรื่องโรคระบาด พระมหาเถรแนะนำให้อาเภธาตุจากภูเขามาถลุงเพื่อตอกตรานโม แล้ว ให้พรามณ์เสกน้ำรดคนไข้ และบ้านเรือนในที่สุดโรคระบาดก็หาย

สิ้นโรคระบาด พระเจ้าศรีธรรมมาโคกราชให้ประชาชนไปหาชัยภูมิใหม่ จึงมาพบบริเวณ หาดทรายแก้ว พระเจ้าศรีธรรมมาโคกราชโปรดให้เกณฑ์ไพร่พลทำอิฐ ขุดตอรากไม้ และถางถาง

ถากถางที่ดินเพื่อสร้างเมือง เมื่อสร้างเสร็จได้ตั้งชื่อเมืองนี้ว่า นครศรีธรรมราช และสร้างพระมหาเจดีย์ โดยได้เจ้ากาภภาษา โอรสของพระเจ้าโรมพิสัยมาช่วยแก้ภาพยนตร์ที่รักษาพระธาตุจนสำเร็จ

พระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช ทรงมีบุญญาธิการจึงมีเมืองขึ้นถึง 12 เมือง เรียกว่า เมืองสิบสองนักษัตร ได้แก่ เมืองสายบุรี เมืองปัตตานี เมืองกลันตัน เมืองปาหัง เมืองไทรบุรี เมืองพัทลุง เมืองตรัง เมืองชุมพร เมืองบันทายสมอ เมืองสะอูเลา เมืองตะกั่วป่าและเมืองกระบุรี

ขณะเดียวกัน ข้าราชการบรรจุพระธาตุของพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช ก็เลื่องลือไปถึงท้าวอุทอง เนื่องจากท้าวอุทองเห็นว่าทางเมืองนครศรีธรรมราชไม่มาปรึกษาหารือ จึงถือเป็นการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ จึงมีพระราชสาส์นให้พระเจ้าศรีธรรมมาโคกราชเสด็จมาปรึกษาหารือกับพระองค์ แต่พระเจ้าศรีธรรมมาโคกราชไม่ยอมเสด็จมา ท้าวอุทองเตรียมยกไพร่พลลงมายังเมืองนครศรีธรรมราช ทั้งสองพระองค์จึงทำสงครามกัน ไพร่พลล้มตายเป็นจำนวนมาก พระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช จึงให้เสนาไปเจรจา ตกลงกับพระเจ้าอุทอง ในที่สุดกษัตริย์ทั้งสองก็เป็นไมตรีกัน

หลังจากนั้นพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราชทรงปกครองประชาชนอย่างมีความสุข ทรงยึดมั่นในหลักทศพิธราชธรรม และปฏิบัติตามโอวาทของพระพุทธเจ้าจวบจนชราภาพ และสิ้นรัชกาล

ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ฉบับหอสมุดแห่งชาติ

1. ที่มา

ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ฉบับหอสมุดแห่งชาติ ต้นฉบับเดิมเป็นสมุดข่อย สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพประทานให้หอสมุดแห่งชาติ เมื่อปี พ.ศ.2459 ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่ห้องภาษาโบราณ หอสมุดแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร

2. ลักษณะคำประพันธ์

ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ฉบับหอสมุดแห่งชาติ ใช้คำประพันธ์ประเภทร้อยแก้ว มีโคลงสอดแทรกบางตอน

3. เนื้อเรื่องย่อ

ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ฉบับหอสมุดแห่งชาติ¹ ได้กล่าวถึงเนื้อเรื่องย่อสรุปได้ว่า พระยาเจตรามาเป็นพระยาศรีธรรมมาโคกราช มีน้องชื่อ พระยาพงกระสัตร ครองเมืองการบุรีราชมานคร ต่อมาเมืองการบุรีราชมานครเกิดเหตุเภทภัยพระยาทั้งสองจึงยกไพร่พลมาตั้ง ณ โคกชวาปราย หรือเขาชวาปราบ แล้วมาตั้ง ณ เมืองเวียงสระ แล้วมาอยู่ครองเมืองนครศรีธรรมราช

¹ ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ฉบับหอสมุดแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). 35 หน้า.

จากนั้นกล่าวถึงพระยาศรีธรรมมาโคกราชทรงซ่อมแซมพระมาลิกเจดีย์ที่สวมพระบรมธาตุไว้ แล้วพระองค์มาตั้งเขตวัด

ทิศใต้ จดคลองท่าเรือ

ทิศเหนือ จดคลองท่ามร

ทิศตะวันออก จดทะเลเค็ม

ทิศตะวันตก จดกำแพงเมืองและภูเขาเขี้ยวนาควน

ต่อมากล่าวถึงนายสามจอมมาทำสารบาญชีกำหนดเขตพื้นที่ถวายแด่พระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช กล่าวถึงอาณาเขตพระบรมธาตุ การกำหนดภาระงานให้มีผู้รับผิดชอบ

จากนั้นกล่าวถึงหนังสือออกญาพระสุเรนทราธิบดี มาถึงพระครุฑนาคกรม เจ้าคณะเมืองนครศรีธรรมราช ด้วยพระสุรัสวดีประกาศว่า พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงมีพระราชศรัทธาสั่งพระพุทธรูปปฏิมากรปางห้ามสมุทร 2 องค์ สูง 6 ศอก ซึ่งอยู่ในอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม แล้วเชิญพระบรมสารีริกธาตุบรรจุไว้ในพระอุตมังกศรีโรท (เหนือเศียรขององค์พระ) ทั้งสองพระองค์ทรงถวายพระนามพระพุทธรูปปฏิมากรซึ่งสถิตในทิศเหนือว่า พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช และถวายพระนามพระพุทธรูปปฏิมากรซึ่งสถิตในทิศใต้ว่า สมเด็จพระพุทธเลิศหล้านสุลัย

จากนั้นกล่าวถึงบัตรหมายหนังสือจากกรุงเทพฯ มาถึงพระครุฑนาคกรม เจ้าคณะเจ้าอธิการเมืองนครศรีธรรมราชว่า ถ้าพระสงฆ์จะถวายพระพรแด่สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว ควรอ้างให้ถูกต้อง ถ้าจะออกพระนามแผ่นดินสมเด็จพระบรมอัยกาธิราชให้ออกว่า แผ่นดินสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ถ้าจะออกพระนามแผ่นดินสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงให้ออกว่า แผ่นดินสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านสุลัย จากนั้นให้พระครุฑนาคกรม เจ้าคณะ เจ้าอธิการเมืองนครศรีธรรมราช มีคำสั่งประกาศไปยังบรรดาวัดและเมืองขึ้นของเมืองนครศรีธรรมราชให้รู้ทั่วทุกเมือง ถ้าพระครุฑนาคกรม เจ้าคณะ เจ้าอธิการ พระสงฆ์ สามเณร ปะขาว รูปช้องค์ใดมิได้เรียกพระนามแผ่นดิน ก็ได้รับโทษหนัก

ต่อมากล่าวถึง ตำราพระราชพิธีตรุษสารทสำหรับเมืองนครศรีธรรมราชว่า เมื่อวันจันทร์แรม 10 ค่ำ เดือน 8 สองหน จุลศักราช 1155 (พ.ศ. 2336) ปีฉลูเบญจศก พระยานครเข้ามาแจ้งราชการ ณ กรุงและคัดตำราพระราชพิธีสำหรับเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งสมเด็จพระสังฆราชฯ วัดหน้าพระลานเมืองนคร คัดส่งเข้ามาถวายพระสังฆราชวัดบางหัวใหญ่ อารามหลวง และคัดต่อสมเด็จพระเจ้าพระบาทออกมาและในพระตำรานั้นเดิมพระสังฆราชฯคณะ กาแก้ว กาชาด กาเดม การามเมืองนครศรีธรรมราช ขอบอกประณิบัติมายังท่านพระครูปลัด วัดบางหัวใหญ่ (ปัจจุบัน อารามหลวง คือ วัดระฆังโฆสิตาราม กรุงเทพฯ) ขอได้นำกราบทูลแก่สมเด็จพระพุทธองค์ให้ทรงทราบด้วยเงินหนึ่งนายเรือถือตราคำสั่งมาถึง ข้าทั้งสี่คณะในขณะนั้นว่าสมเด็จพระพุทธเจ้ามีพระราชประสงค์ตำราพระราชพิธีตรุษสารทสำหรับเมืองนครศรีธรรมราช แต่ก่อนนั้นหายเสีย แต่ว่า

คณะกาแก้วได้ทำการพิธีจำได้เป็นมั่นคง ถ้าเป็นผู้รั้ง (เจ้าเมืองหัวเมืองฝ่ายใน) ให้ปลูกโรงพิธีกลางเมือง ถ้าเป็นผู้ครองเมืองหรือเจ้าเมืองให้ตั้งพิธีที่ท้องพระโรง ส่วนพระพิธีในตำรานั้นมี 2 พิธี คือพิธีตรุษเริ่มเมื่อเดือนสี่ แรมแปดค่ำ โดยมีเจ้าคณะลังกาแกวเป็นผู้ทำพิธี ในการทำพิธีมีการอัญเชิญพระพุทธรูปมาประดิษฐานในโรงพิธี ราชาคณะกาแก้วให้ศีลแล้วสวดพระปริตรบูชาเทวดา แล้วสวดภาณยักษ์ ส่วนพิธีที่สอง เป็นพิธีสารท เริ่มเดือนสิบ แรมสิบเอ็ดค่ำ สำหรับพิธีสารทไม่มีการบูชาเทวดา และสวดภาณยักษ์ มีแต่การแต่งกระเจด (กระยาสารท) ครั้นถึงเดือนสิบ แรม สิบห้าค่ำ เวลาเช้ามีการตักบาตร เลี้ยงพระสงฆ์เหมือนอย่างประเพณีเมืองนครศรีธรรมราชอันมีมาแต่โบราณ เสร็จพระราชพิธีสารท ก็จับตำราพระราชพิธีตรุษสารทสำหรับเมืองนครศรีธรรมราช

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเอกสารและตำนานที่เกี่ยวกับพระธาตุเมือง

นครศรีธรรมราช

จุฬาทิพย์ บุญฤทธิ์¹ ได้ศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ เรื่องพระนิพนพานโสทร ได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาไว้ สรุปได้ดังนี้ ด้านเนื้อหาประกอบด้วยศิลปะการใช้ภาษา คือ เสียงเสนาะ การใช้คำ และการสร้างภาพพจน์และภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ 5 ด้าน คือ ด้านค่านิยม ด้านความเชื่อ ด้านประเพณี ด้านสภาพความเป็นอยู่ และด้านการเมืองการปกครอง ซึ่งแต่ละด้านมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ศิลปะการใช้ภาษา

- 1.1 เสียงเสนาะ เช่น การใช้สัมผัส สี่ล้าจังหวะ และการเลียนเสียง
- 1.2 การใช้คำ เช่น การใช้คำภาษาถิ่น คำซ้ำ คำซ้อน และการหลกคำ
- 1.3 การสร้างภาพพจน์ เช่น การใช้โวหารอุปมา โวหารอุปมา

2. ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรม

2.1 ภาพสะท้อนด้านค่านิยม

- 2.1.1 ยกย่องนับถือผู้อาวุโส
- 2.1.2 ยกย่องผู้มีอำนาจ
- 2.1.3 ยกย่องผู้มีความกตัญญูรู้คุณ

¹ จุฬาทิพย์ บุญฤทธิ์. (2535). การศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้เรื่องพระนิพนพานโสทร. 237 หน้า.

2.1.4 รักความสามัคคี

2.1.5 ยกย่องสตรีที่เพียบพร้อมด้วยรูปสมบัติและคุณสมบัติ

2.2 ภาพสะท้อนด้านความเชื่อ

2.2.1 ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม

2.2.2 ความเชื่อเรื่องชาติภพ

2.2.3 ความเชื่อเรื่องนรก-สวรรค์

2.2.4 ความเชื่อเรื่องพระศรีอารีย

2.2.5 ความเชื่อเรื่องเวทมนตร์ คาถาอาคม

2.2.6 ความเชื่อเรื่องความฝัน

2.2.7 ความเชื่อเรื่องฤกษ์ยาม

2.2.8 ความเชื่อเรื่องขวัญ

2.2.9 ความเชื่อเรื่องล้างสังขันธ์

3. ภาพสะท้อนด้านประเพณี

3.1 ประเพณีงานศพ

3.2 ประเพณีเทศกาลเดือนห้า

3.3 ประเพณีสมโภชพระธาตุ

4. ภาพสะท้อนด้านสภาพความเป็นอยู่

4.1 อาหารการกิน

4.2 การประกอบอาชีพ

4.3 การคมนาคม

4.4 การสาธารณสุข

5. ภาพสะท้อนการเมืองการปกครอง

5.1 ลักษณะการปกครอง

5.2 ความสัมพันธ์กับต่างประเทศ

เฉลิม จันปฐมพงษ์¹ ได้ศึกษาพระนิพนธ์โสตร์ : การศึกษาเชิงวิจารณ์ ได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาไว้ สรุปได้ดังนี้

¹ เฉลิม จันปฐมพงษ์. (2526). การศึกษาพระนิพนธ์โสตร์ : การศึกษาเชิงวิจารณ์. 350 หน้า.

ด้านเนื้อหาประกอบด้วยโลกทรรศน์ด้านต่าง ๆ ทั้ง 3 ด้าน คือ โลกทรรศน์ต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ โลกทรรศน์เรื่องพระบรมสารีริกธาตุ และโลกทรรศน์การสร้างบ้านแปลงเมือง ซึ่งแต่ละด้านมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. โลกทรรศน์ต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ

- 1.1 โลกทรรศน์ที่สัมพันธ์กับพุทธประวัติ
- 1.2 โลกทรรศน์ที่สัมพันธ์กับไสยศาสตร์
- 1.3 โลกทรรศน์ที่สัมพันธ์กับของขลัง
- 1.4 โลกทรรศน์ที่สัมพันธ์กับสิ่งเร้นลับมหัศจรรย์

2. โลกทรรศน์ต่อเรื่องพระบรมสารีริกธาตุ

- 2.1 การแสดงอภินิหารของพระบรมสารีริกธาตุ
- 2.2 การขุด และการสร้างสถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ

3. โลกทรรศน์การสร้างบ้านแปลงเมือง

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดนครศรีธรรมราช

1. ประวัติความเป็นมา

วิจิตร ศรีสุวรรณ¹ ได้กล่าวถึง ประวัติความเป็นมาของจังหวัดนครศรีธรรมราช สรุปได้ดังนี้

เมืองนครศรีธรรมราช มีความหมายว่า นครอันเป็นสง่าแห่งพระราชผู้ทรงธรรม กำหนดขึ้นมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 7 ณ เขาวัง คือ บริเวณที่เป็นอำเภอลานสกาในปัจจุบัน หลังจากการก่อกำเนิด พระเจ้าศรีธรรมโศกราชโปรดให้ย้ายเมืองมาตั้งใหม่ ณ หาดทรายแก้ว ซึ่งเป็นที่ตั้งของตัวเมืองนครศรีธรรมราชในปัจจุบัน เมืองที่ตั้งใหม่นี้เรียกว่าตามพรลิงค์ เมืองนี้มีกษัตริย์ปกครองอย่างแน่นชัดในราว พ.ศ. 1743 เป็นต้นมา ต่อมาได้ขยายอาณาเขตออกไปอย่างกว้างขวาง มีเมืองขึ้นโดยรอบจำนวน 12 เมือง โดยกำหนดให้ใช้ตราประจำเมืองดังนี้คือ เมืองสายบุรี ใช้ตราหนู เมืองปัตตานี ใช้ตราวัว เมืองกะลันตัน ใช้ตราเสือ เมืองปะหัง ใช้ตรากระต่าย เมืองไทรบุรี ใช้ตรางูใหญ่ เมืองพัทลุง ใช้ตรางูเล็ก เมืองตรัง ใช้ตราม้า เมืองชุมพร ใช้ตราแพะ เมืองบันทายสมอ ใช้ตราลิง เมืองละลุเลา ใช้ตราไก่ เมืองตะกั่วป่า ใช้ตราสุนัข เมืองกระบี่ ใช้ตราหมู

¹ วิจิตร ศรีสุวรรณ. (2543). นครศรีธรรมราชท้องถิ่นของเรา. หน้า 33-38.

เมืองนครศรีธรรมราช เป็นแม่พิมพ์ของพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์ จนได้ชื่อว่า เมืองนครเป็นเมืองพระ และได้รับเกียรติประวัติอันเป็นเมืองพระได้ตลอดมาทุกยุคทุกสมัยเป็นอย่างดี

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทำการปฏิรูปการปกครองหัวเมืองปักษ์ใต้ โดยรวมเมืองต่าง ๆ เข้ามาตั้งเป็นมณฑลเทศาภิบาล โดยรวมเมืองนครศรีธรรมราช พัทลุง และสงขลา เข้ามาอยู่ในมณฑลเดียวกัน เรียกว่า มณฑลนครศรีธรรมราช จนกระทั่งเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 จึงได้ยุบมณฑลนครศรีธรรมราชลงเป็นจังหวัดหนึ่งของราชอาณาจักรไทยตั้งแต่นั้นมา

2. ที่ตั้งและอาณาเขต

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ¹ ได้กล่าวถึงที่ตั้ง และขนาดของจังหวัดนครศรีธรรมราช สรุปได้ดังนี้

จังหวัดนครศรีธรรมราชมีพื้นที่ 9,942,502 ตารางกิโลเมตร ซึ่งใหญ่เป็นอันดับ 2 ของภาคใต้รองจากจังหวัดสุราษฎร์ธานี และใหญ่เป็นอันดับที่ 16 ของประเทศ ตั้งอยู่บริเวณภาคใต้ตอนกลาง มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับจังหวัดสุราษฎร์ธานี
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับอำเภอไทย
ทิศใต้	ติดต่อกับจังหวัดสงขลา จังหวัดพัทลุง และจังหวัดตรัง
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับจังหวัดกระบี่ และจังหวัดสุราษฎร์ธานี

3. สภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศ

ดรฤณี บุญภิบาล² ได้กล่าวถึงสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศของจังหวัดนครศรีธรรมราช สรุปได้ดังนี้

¹ คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. (2544). วัฒนธรรม พัฒนาการ ประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ และภูมิปัญญาจังหวัดนครศรีธรรมราช. หน้า 1.

² ดรฤณี บุญภิบาล. (2529). “นครศรีธรรมราช, จังหวัด” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 4 พ.ศ. 2529. หน้า 1689.

ลักษณะภูมิประเทศ มีลักษณะทั้งที่เป็นภูเขา เนินเขาและที่ราบชายฝั่งทะเล แบ่งออกได้เป็น 3 เขต ดังนี้คือ

เขตเทือกเขาตอนกลาง ได้แก่ บริเวณจังหวัดนครศรีธรรมราช ที่มีเทือกเขานครศรีธรรมราชพาดผ่าน บริเวณเทือกเขาตอนกลางจะมียอดเขาสูงที่สุดคือ เขาหลวง บริเวณนี้จะเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์ มีการปลูกยางพารา กาแฟ และสวนผลไม้ต่าง ๆ ได้แก่ พื้นที่ในอำเภอลานสกา อำเภอร่อนพิบูลย์ พื้นที่ทางซีกตะวันออกของอำเภอทุ่งสงและอำเภอฉวาง

เขตที่ราบชายฝั่งทะเลตะวันออก มีอาณาเขตตั้งแต่เขตเทือกเขาตอนกลางลงไปทางตะวันออกถึงฝั่งทะเลอ่าวไทย บริเวณนี้เกิดจากการทับถมของทะเลออกไปเรื่อย ๆ บางตอน จึงมีลักษณะเป็นสันทราย มีอาณาเขตคลุมบริเวณอำเภอขนอม อำเภอสิชล อำเภอท่าศาลา อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช อำเภอปากพนัง อำเภอหัวไทร และอำเภอเชียรใหญ่

เขตที่ราบทางตะวันตก ลักษณะเป็นที่ราบเชิงเขาและที่ราบหุบเขา มีเนินเขาเป็นตอน ๆ ได้แก่ บริเวณอำเภอพิปูน อำเภอทุ่งใหญ่ อำเภอนาบอน และซีกตะวันออกของอำเภอฉวาง และอำเภอทุ่งสง

ลักษณะภูมิอากาศ จะเป็นแบบร้อนชื้น ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ มีฝนตกชุกในระหว่างเดือนพฤศจิกายน ถึงเดือนธันวาคมของทุกปี

4. สภาพเศรษฐกิจ

ดรณี บุญภิบาล¹ ได้กล่าวถึงสภาพเศรษฐกิจของจังหวัดนครศรีธรรมราช สรุปได้ดังนี้

เนื่องจากจังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่กว้างขวางมาก อาชีพของประชาชนจึงมีหลายอย่างตามสภาพพื้นที่ เช่น บริเวณชายทะเลมีการทำการประมง และการทำสวนมะพร้าวบริเวณที่ราบถัดจากชายฝั่งทะเลและที่ราบลุ่มน้ำ มีการทำนาเป็นบริเวณกว้าง บริเวณใกล้ภูเขามีการทำสวนยางพารา สวนผลไม้และทำป่าไม้ นอกจากนี้อาชีพดังกล่าวแล้วยังมีการประกอบอุตสาหกรรมต่าง ๆ ด้วย

¹ ดรณี บุญภิบาล. (2529). “นครศรีธรรมราช, จังหวัด” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 4 พ.ศ. 2529. หน้า 1690.

5. สภาพสังคมและวัฒนธรรม

ชาญณรงค์ เทียงธรรม¹ ได้กล่าวถึง สภาพสังคมและวัฒนธรรมของจังหวัด นครศรีธรรมราช สรุปได้ดังนี้

จังหวัดนครศรีธรรมราช แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 21 อำเภอ 2 กิ่งอำเภอ ดังนี้คือ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช อำเภอพรหมคีรี อำเภอลานสกา อำเภอฉวาง อำเภอฉ่ำพรรณรา อำเภอพิปูน อำเภอเชียรใหญ่ อำเภอท่าศาลา อำเภอทุ่งสง อำเภอ บางขัน อำเภอนาบอน อำเภอทุ่งใหญ่ อำเภอปากพนัง อำเภอร่อนพิบูลย์ อำเภอลิขิต อำเภอขนอม อำเภอหัวไทร อำเภอชะอวด อำเภอจุฬาภรณ์ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ อำเภอพระพรหม กิ่งอำเภอช้างกลาง และกิ่งอำเภอนบพิตำ

วัฒนธรรมและประเพณีที่สำคัญของจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้แก่ ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ ประเพณีสารทเดือนสิบ นอกจากนี้ยังมีศิลปหัตถกรรมที่รู้จักกันดี คือ เครื่องถมเงินถมทอง และผลิตภัณฑ์ย่านลิเภา เป็นต้น

ส่วนประชากรของจังหวัดนครศรีธรรมราช ที่ทำการปกครองจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้กล่าวถึงประชากรของจังหวัดนครศรีธรรมราชไว้ว่า “ประชากรของจังหวัดนครศรีธรรมราชในปี พ.ศ. 2549 มีจำนวนทั้งสิ้น 1,504,420 คน ชายจำนวน 747,639 คน หญิงจำนวน 756,781 คน ประชากรส่วนใหญ่มีเชื้อชาติไทยที่ต่างเชื้อชาติมีอยู่บ้าง เช่น จีน มลายู อินเดีย เป็นต้น และนับถือศาสนาพุทธเป็นหลัก รองลงมาคือ ศาสนาอิสลามและศาสนาคริสต์”²

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในเอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช

¹ ชาญณรงค์ เทียงธรรม. (2542). “นครศรีธรรมราช, จังหวัด” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ เล่ม 8 พ.ศ. 2542. หน้า 3615-3616.

² ที่ทำการปกครองจังหวัดนครศรีธรรมราช. (2545). ประชากรจังหวัดนครศรีธรรมราช. สืบค้นเมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2549. จาก <http://www.nakornsrihammarat.go.th>. หน้า 10.

บทที่ 3

การวิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคม ที่ปรากฏในเอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช

สังคม เกิดจากกลุ่มคนตั้งแต่สองคนขึ้นไปมาอยู่รวมกันภายในอาณาบริเวณเดียวกัน มีจุดประสงค์ร่วมกัน ติดต่อสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และกำหนดระเบียบแบบแผนขึ้นมาใช้ร่วมกัน สมาชิกในสังคมประกอบด้วยคนทุกเพศทุกวัย

ในแต่ละสังคมจำเป็นต้องมีสถาบันทางสังคมเพื่อทำหน้าที่ต่าง ๆ มากมาย ได้แก่ สถาบันเศรษฐกิจทำหน้าที่ผลิตสินค้าและให้บริการต่าง ๆ แก่สมาชิก สถาบันครอบครัวทำหน้าที่ผลิตและรักษาประชากรไว้จำนวนหนึ่ง สถาบันการเมืองการปกครองทำหน้าที่รักษาความสงบภายในและภายนอกของสังคม สถาบันการศึกษาทำหน้าที่ให้การฝึกอบรมและถ่ายทอดวิชาความรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อม สถาบันการแพทย์และอนามัยทำหน้าที่ให้บริการด้านสุขภาพ โดยสถาบันเหล่านี้ทำหน้าที่ปลูกฝังค่านิยมและบุคลิกภาพของบุคคลให้สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างเหมาะสม

เนื่องจากมนุษย์เป็นสมาชิกของสังคม จึงมีอิทธิพลต่อการสร้างงานวรรณกรรม เอกสาร และตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราชเป็นวรรณกรรมอีกเรื่องหนึ่ง ซึ่งเปรียบเสมือนกระจกเงาที่สะท้อนภาพทางสังคมและวัฒนธรรมของคนไทยภาคใต้ได้เป็นอย่างดี ซึ่งผู้วิจัยได้วิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคมในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. ด้านประชากร
2. ด้านเศรษฐกิจ
3. ด้านการเมืองการปกครอง
4. ด้านสุขภาพอนามัย

1. ภาพสะท้อนด้านประชากร

ประชากร เป็นกลุ่มคนหรือประชาชนที่อาศัยรวมกันในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง ดังที่ ศุภวัณณ์ พลายน้อย ได้กล่าวถึง ประชากรไว้ว่า “ประชากร หมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยอยู่รวมกันในพื้นที่ใดที่หนึ่งในระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง”¹

¹ ศุภวัณณ์ พลายน้อย. (2529). สารศึกษาประชากร. หน้า 26.

พรเพ็ญ สุวรรณเดชา¹ ได้กล่าวถึง ประชากร สรุปได้ดังนี้

ประชากร หมายถึง กลุ่มคนหรือประชาชนที่อาศัยรวมกันในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง อาจเริ่มต้นจากเผ่าพันธุ์หรือพวกเดียวกัน ต่อมาจำนวนผู้คนเริ่มมีมากขึ้น มีการอพยพออกไปหรือโยกย้ายเข้ามา จึงทำให้มีการเปลี่ยนแปลงของประชากร องค์ประกอบของประชากร มี 4 ด้าน ซึ่งในแต่ละด้านมีรายละเอียดดังนี้

องค์ประกอบด้านอายุและเพศ เป็นองค์ประกอบหรือคุณลักษณะขั้นพื้นฐาน ประชากร และจัดว่ามีความสัมพันธ์มากกว่าองค์ประกอบด้านอื่น ๆ ทั้งนี้เพราะ องค์ประกอบด้านอายุและเพศมีผลกระทบต่อคุณลักษณะของประชากรในด้านการเกิด การตาย การย้ายถิ่น สถานภาพสมรส ภาวะแรงงาน อาชีพ การศึกษา เป็นต้น

องค์ประกอบด้านสถานภาพ สมรส เป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญโดยตรง ต่อภาวะเจริญพันธุ์มาก ชุมชนใดที่ประชากรมีอัตราการสมรสสูง จะมีผลทำให้ภาวะเจริญพันธุ์ของชุมชนนั้นสูงขึ้นด้วย

องค์ประกอบด้านการศึกษา เป็นคุณลักษณะที่สำคัญยิ่งด้านหนึ่ง เพราะระดับ การศึกษาของประชากรในแต่ละประเทศ จะสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ตลอดจนระดับการพัฒนาในด้านอื่น ๆ อีกหลายด้านของประเทศนั้น

องค์ประกอบด้านเชื้อชาติ สัญชาติ ศาสนาและภาษา มักจะมีลักษณะที่มีความสัมพันธ์กันเป็นอย่างมาก เพราะประชากรแต่ละเชื้อชาติมักจะมีศาสนา ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณีในการประพฤติปฏิบัติที่แตกต่างกันไป ประเทศที่มีประชากร หลายเชื้อชาติหลายศาสนา หรือหลายภาษาพูดอยู่อาศัยปะปนกัน จำเป็นที่รัฐบาลของประเทศนั้นต้องใช้นโยบายการปกครองอันรอบคอบ เพื่อป้องกันปัญหาความแตกต่างในเรื่องเหล่านี้ ตลอดจนปัญหาชนกลุ่มน้อย ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อการเมืองการปกครอง และเศรษฐกิจของประเทศนั้น ๆ ได้

เอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ทำหน้าที่สะท้อนภาพ ประชากรไว้หลายด้าน ดังจะนำเสนอในรายละเอียดต่อไปนี้

¹ พรเพ็ญ สุวรรณเดชา. (2529). ประชากรศึกษา. หน้า 56-89.

1.1 **เทศ** ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่าเทศไว้ว่า “เทศ หมายถึง สิ่งที่แสดงให้รู้ว่าหญิงหรือชาย”¹

จากการศึกษาเอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช พบเรื่องเทศ จำนวน 31 บท ดังตัวอย่างที่ยกมาต่อไปนี้

เอายายมดมา	ส่วนขุนเสนา
ป่าวชุดพระธาตุ	ว่าอยู่ที่นั่น
เข้ามาพร้อมกัน	พระบาททรงธรรม
	ทิ้งทิ้งโผผาง
	ต่างรวมชุดธาตุ
หญิงชายกล้ากลาด	หยิกหยอกกันพลาง
ต่างชิงกันชุด	ล้มลุกคลุกคลาน
ออกทำวออกนาง	สัพยอกกันไป

(พระนิพนธ์ไตรภูมิฉบับสมบูรณ์วิวัฒนาการได้ วิทยาลัยครุฑนครศรีธรรมราช หน้า 17)

รับเสด็จพระธาตุไม่ขาดสาย	ทั้งหญิงชายเด่นรำร้องลำขาน
เสียงไพเราะเพราะพริ้งยิ่งนงค์คราญ	ส่งเสียงหวานนำฟังดังวังเวง
ที่บางคนมีเมียไม่เสียหมาย	รีบพากายเดินมาทำใจเงง
หยิบผ้าเมียมานุ่งว่าถูงเอง	ใส่โง่งงขึ้นในวิสัยเลย

(นิราศพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช หน้า 48)

ครั้งแล้วพระบาท	รับเอาพระธาตุ	เข้าสู่กรุงไกร
ทั้งทุกหญิงชาย	มากมายตราไธ	แห่พระธาตุไป
อินทปัตนคร	สมเด็จจุฑา	ไว้ในภาว
จะเอาบรมธาตุ	ไว้ที่ใดหนา	คิดด้วยพฤตมา
		ผู้เป็นอาจารย์

(ตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดของหอสมุดแห่งชาติ หน้า 8-9)

¹ ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. หน้า 801.

แล้วโปรดประทาน	ทุกสิ่งทุกประการ	ให้หมอลา	
<u>ข้าสาวน้อยน้อย</u>	<u>ร้อยคนหนึ่งหนา</u>	<u>ผู้ชายแข่งกล้า</u>	<u>ร้อยหนึ่งสกรรจ์</u>
เงินทองละร้อย	ทั้งเครื่องใช้สอย	ละร้อยทุกพรรณ	
ได้ฤกษ์เพลา	นาวาคลาผัน	ใช้ไปไปพลัน	ในกลางวังวน

(ตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดของหอสมุดแห่งชาติ หน้า 46)

จากเนื้อหาของพระนิพนธ์โสทร สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของผู้หญิงและผู้ชายในการขุดพระธาตุตามคำสั่งของพระเจ้าโสกราช

ส่วนเนื้อหาของนิราศพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของผู้หญิงในด้านการขับร้อง การรำยรำ

ส่วนเนื้อหาของตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดหน้า 8-9 สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของผู้หญิงและผู้ชายในการแห่พระธาตุเข้าไปในกรุงอินทปัต

ส่วนเนื้อหาของตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดหน้า 46 สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของผู้หญิงและผู้ชายในด้านการเป็นทาส ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่มีฐานะต่ำสุดในสังคม มีหน้าที่ทำงานรับใช้เจ้าของทาส

1.2 วัย ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่า วัย ไว้ว่า “วัย หมายถึง ระยะเวลาของอายุ”¹

จากการศึกษาเอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช พบเรื่องวัยจำนวน 15 บท ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เสนารับโองการ	ไปมินานทันคดี
พบพลันตามวาที	หมู่เสนาพาเอาไป
สงสารแต่ยายมด	แก้ค้อมคดเป็นอัปรา
เขาเกาะจำพาะมา	แต่เอาตุตสำหรับมาเดินไป
เหน้อยพักหอบหื้อแห่	ด้วยแรงแก้ค้อยคลาไคล
อ้าปากหยุดหายใจ	ยกมือไหว้นายเสนี

(พระนิพนธ์โสทร ฉบับศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช หน้า 15-18)

¹ ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. หน้า 1062.

ราชดำเนินเดินกระบวนล้วนงามหมด	ทั้งม้ารถคามาไสว
จากวัดสังฆราชมุ่งมาตรงไป	ถึงกรุงไกรชมพลาทางดำเนิน
มีผู้คนมากมายหลายจำพวก	ทั้งขุนนาง ตาบอด คลอดเขิน
ทั้งหนุ่มสาวเฒ่าแก่แลเปลิดเปล็น	ที่จำเรณูสวงามตามหนทาง

(นิราสพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช หน้า 45)

ได้มายายมดยศ	เขาปรากฏยิ่งทั้งหลาย	คนหนึ่งยายมดจัน
แก่คนนั้นคือญาติพราย		
ได้มายายมดเกิด	แก่ดีเลิศยิ่งทั้งหลาย	คิดเข้าได้แปดยาย
เพราะเคยได้เชื่อนักหนา		
ยายมดทั้งหนุ่มแก่	เกาะมาแล้วถึงภารา	กราบทูลพระกรุณา
รับสั่งว่าให้คุมอยู่		

(ตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดของหอสมุดแห่งชาติ หน้า 4)

<u>ท้าวอุทองหนุ่ม</u>	<u>เนื้อหนังยังชุ่ม</u>	ทรงศรีบวร
ท้าวขึ้นทรงเครื่อง	รุ่งเรืองสลอน	ได้ผ่านนคร
<u>โสกราชเจ้าฟ้า</u>	<u>ท่านแก้วราช</u>	เฒ่ากว่าอุทอง
พระองค์ทรงเสร็จ	เมื่อเสด็จเยือนย่อง	คือเจ้าวิมานทอง
		รัศมีเรืองฉาย

(ตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดของหอสมุดแห่งชาติ หน้า 79)

จากเนื้อหาของพระนิพนธ์โสทร สะท้อนให้เห็นถึงประชากรวัยชราว่า เป็นวัยที่ไม่มีเรี่ยวแรง จะทำอะไรก็เหนื่อยหอบ ผู้วัยหนุ่มสาวไม่ได้

ส่วนเนื้อหาของนิราสพระบรมธาตุนครศรีธรรมราชและตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดหน้า 4 สะท้อนให้เห็นถึงประชากรวัยหนุ่มสาวว่าเป็นวัยที่มีความสำคัญยิ่งในสังคม เพราะไม่ว่าจะกระทำการงานสิ่งใด วัยนี้จะเป็นที่ต้องการของกลุ่มคนทุกชนชั้น

ส่วนเนื้อหาของตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดหน้า 4 สะท้อนให้เห็นว่า วัยหนุ่มเป็นวัยที่เนื้อหนังในร่างกายยังหนุ่มแน่นกว่าวัยชรา

1.3 สถานภาพ สมรส พรเพ็ญ สุวรรณเดชา ได้กล่าวถึงสถานภาพ สมรส ไว้ว่า "สถานภาพ สมรส แบ่งออกเป็น 4 ประเภทคือ เป็นคนโสด สมรส ม่าย หย่าร้างหรือแยกกันอยู่"¹

จากการศึกษาเอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช พบ สถานภาพ สมรส จำนวน 7 บท ดังตัวอย่างที่ยกมาต่อไปนี้

ได้ฟัง <u>สามี</u> ทรงโศกาลัย	พระอัศรมเหสี
พระอย่าเสด็จไป	ฟังเมียก่อนหนา
น้ำมากแพ้ไฟ	ไฟมากน้ำแพ้
	พ่ออย่าไวใจข้างเขาเล่าหนา
แต่ล้วนสันทัด	ทั้งห้ากษัตริย์
ข้างพระทูลเกล้า	ซึ่งท่านยกมา
จะเอาใครมา	แต่ท้าวเอกา
	รองหน้ารองหลัง

(พระนิพนพานโสดร ฉบับศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช หน้า 46)

ต่อเมื่อไรได้เกิดกำเนิดพบ	ให้ประสบพระธาตุอย่าขาดหนา
แต่ก่อนเคยเคยชู้ไฉน	เหนือเกศาเข้าก่อนเข้านอน
พร้อม <u>ผัวเมีย</u> พิทักษ์รักษาไว้	หวังเพื่อได้ทำอนุสรณ์
มาเดี๋ยวนี้ต้องพรากจากดินดอน	ร่างไม้ขนนอนกลิ้งเป็นสิ่งคลี

(นิราสพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช หน้า 2-3)

บ้างมี <u>เมีย</u> สวຍงามตามมาด้วย	แม่แขนส้วยตามหลังหน้ายังเฉย
บ้างชิง <u>เมีย</u> ชิง <u>ผัว</u> ตัวไม่เคย	ต่างละเลยกิจการงานส่วนตัว
บ้างแปลกลูกแปลก <u>เมีย</u> เกือบเสียท่า	เดินพุดจาเกี่ยวกันชั้น <u>เมีย</u> <u>ผัว</u>
มานี้ก็ออกทีหลังสายง้าว	ยืมเงิน <u>ผัว</u> ใช้พลางระหว่างมา

(นิราสพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช หน้า 48)

¹ พรเพ็ญ สุวรรณเดชา. (2529). ประชากรศึกษา. หน้า 78.

พระอรรคมเหสี	ได้ฟัง <u>สวามี</u>	ทรงโคกอาไโดย
ฟังคำ <u>เมียว่า</u>	พระอย่าเสด็จไป	ข้างเขาเล่าไช้รู้
ทั้งห้ากษัตริย์	แต่ล้วนสิ้นทัด	ซึ่งท่านยกมา
ข้างพระทูลเกล้า	แต่ท้าวเอกา	จะเอาใครมา
		ระวังนำหลังไป

(ตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดของหอสมุดแห่งชาติ หน้า 18)

จากเนื้อหาของพระนิพนธ์นิราศพระบรมธาตุนครศรีธรรมราชหน้า 2-3 หน้า 48 และตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวด สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์กันโดยการสมรสระหว่างสามภรรยา มีการปฏิบัติตนต่อกันด้วยความรัก ความห่วงใย ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

1.4 การศึกษา ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่า การศึกษาไว้ว่า “การศึกษา หมายถึง การเล่าเรียน ฝึกฝนและอบรม”¹

จากการศึกษาเอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช พบเรื่อง การศึกษา จำนวน 2 บท ดังตัวอย่างที่ยกมาต่อไปนี้

ยังอยู่กรุงนาคา	ใช้ใครดีไปเอากา
<u>เณรน้อยศิษย์อาจารย์</u>	ถือในฉนวนวัดถาวรครัน
<u>เจ้าเณรน้อยก็ปรีชา</u>	มีปัญญาได้อรหันต์
โองการตรัสสั่งพลัน	เจ้าจรรจงกรุงนาคา

(พระนิพนธ์นิราศ ฉบับศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช หน้า 72)

ยังอยู่กรุงนาคี	ใช้ใครดีไปเอากา	<u>เณรน้อยศิษย์อาจารย์</u>
ถือในฉนวนวัดถาวรครัน		
<u>เณรน้อยมีปรีชา</u>	<u>มีปัญญามากอรหันต์</u>	โองการตรัสมาพลัน
เจ้าจรรจงกรุงนาคา		

(ตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดของหอสมุดแห่งชาติ หน้า 42-43)

¹ ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542.

จากเนื้อหาของพระนิพนธ์โสทร และตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวด สะท้อนภาพการศึกษาที่วัด ซึ่งวัดเป็นศูนย์กลางการศึกษาของคนสมัยก่อนไม่ว่าวิชาทางโลกหรือทางธรรม การบวชเรียนเพื่อศึกษาวิชาทางพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่ลูกผู้ชายทุกคนต้องมี เมื่อมีความรู้ความเข้าใจตามที่อาจารย์สั่งสอนอบรมแล้ว ก็ลาสิกขาออกมาครองเรือนหรือไม่ก็บวชเรียนไปตลอดชีวิต

1.5 เชื้อชาติ ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่า เชื้อชาติไว้ว่า “เชื้อชาติหมายถึง ผู้ที่ร่วมเผ่าพันธุ์เดียวกัน”¹

จากการศึกษาเอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช พบเรื่องเชื้อชาติ จำนวน 8 บท ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เนืองนองมาแออัด	เจ้าจักรพรรดิกรุงธานี
ในนอกขอบบุรี	พระสงฆ์ชีมากสบสมัย
หญิงชายราษฎรนิกร	เทศลาวมอญแขกพราหมณ์ไทย
พระสงฆ์องค์น้อยใหญ่	มาชุมนุมหน้าไพชน

(พระนิพนธ์โสทร ฉบับศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช หน้า 14)

ช่วยประพรมของหอมพร้อมรูปเทียน	แหวกไหวเวียนเสริมใส่ในเกศา
เมื่อก่อนไกลมาอยู่คู่พารา	ยังศรัทธาเลื่อมใสปลุกใจคน
เพื่อส่งเสริมศิลปสร้างทางบารมี	ให้ทวยสัตยาชาวสิงหน
ทั้งทมิฬพินชาติอาเจอมตน	ยังกุศลให้เจริญดำเนินมา

(นิราศพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช หน้า 55)

กรมอาสาการ	พราหมณ์พฤตมาจารย์	เมงมอญไทยใหญ่
ลูกขุนมูลนาย	ชุดธาตุพระไตร	เรวพลันทันใด
บัดเดี้ยวบนาน	ภาพยนตร์ใจหาญ	ถึงไวกาพยนตร์
ตัวหัวบ่าวไพร่	ใจร้ายอกุศล	ตายสิ้นทุกคน
		แปดหมื่นแปดพัน

(ตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดของหอสมุดแห่งชาติ หน้า 5)

¹ ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2546.

ทุ่มทิ้งไว้ในร้าน

จีนทั้งกว๋านบนำพา

หลวงเถรเถรวัดวา

ก็เข้ามาหมดสิ้นกัน

ลาววัดทิ้งกุฎี

หมູ່รูปซีมานี้

อิงแอกอยู่แจจรร

กลัวทรงธรรมพระราชา

(ตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดของหอสมุดแห่งชาติ หน้า 2)

จากเนื้อหาของพระนิพนธ์ไตรปิฎก สะท้อนให้เห็นถึงกลุ่มคนหลายเชื้อชาติ ได้แก่ เทศ ลาว มอญและแขก ซึ่ง เทศ เป็นเชื้อชาติที่มาจากอินเดีย ปากีสถานและบังคลาเทศ ส่วนลาว เป็นเชื้อชาติหนึ่งที่อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของไทย มอญ เป็นเชื้อชาติหนึ่งที่อยู่ในตระกูล มอญเขมร มีถิ่นฐานอยู่ทางตอนใต้ของพม่า แขก เป็นเชื้อชาติกลุ่มมลายูที่อยู่ทางด้านใต้ของไทย

จากเนื้อหาของนิราสพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช สะท้อนให้เห็นถึงชาวสิงหนาทิพย์ ซึ่งเป็นเชื้อชาติหนึ่งที่อาศัยอยู่ในประเทศศรีลังกา

ส่วนเนื้อหาของตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวด หน้า 5 สะท้อนให้เห็นถึงชาวไทยใหญ่ ซึ่งไทยใหญ่เป็นเชื้อชาติหนึ่งที่อยู่ในประเทศพม่า

ส่วนเนื้อหาของตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวด หน้า 2 สะท้อนให้เห็นถึงชาวจีน ซึ่งเป็นเชื้อชาติหนึ่งที่อยู่ทางทิศเหนือของประเทศไทย

1.6 ศาสนา ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่า ศาสนา ไว้ว่า “ลัทธิ ความเชื่อของมนุษย์อันมีหลักคือ แสดงกำเนิดและความสิ้นสุดของโลก เป็นต้น อันเป็นไปในฝ่าย ปรมัตถ์ประการหนึ่ง แสดงหลักธรรมเกี่ยวกับบุญบาปอันเป็นไปในฝ่ายศีลธรรมประการหนึ่ง พร้อมทั้งลัทธิพิธีที่กระทำตามความเห็น หรือตามคำสั่งสอนในความเชื่อถือนั้น”¹

จากการศึกษาเอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช พบเรื่อง ศาสนา จำนวน 14 บท ดังตัวอย่างที่ยกมาต่อไปนี้

บังเกิดพระยา	ครบงามตามว่า
พระนามนั้นชื่อ	องค์หนึ่งทรงธรรม
ปกครองข้าชน	โคกราชเลิศล้ำ
	อินทปัตนคร

¹ ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542.

	ยวดยิ่งฝูงโลก
ข้าวมาปลาถูก	ทุกสิ่งบ่หย่อน
สร้างพระบารมี	ยินดีสโมสร
สุขเกษมเอมอร	<u>พราหมณ์สี่สสมัย</u>

(พระนิพนธ์ไตรปิฎก ฉบับสมบูรณ์ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๑๓ วิทยาลัยครุฑนครศรีธรรมราช หน้า 13)

ในครั้งนั้นวัดมีดีที่สุก	สมดังพุทธทำนายหมายปัญหา
งามเลิศยิ่งทุกสิ่งจริงกล่าวมา	เป็นปริศนาอวสานกาลสิ้นสุด
ให้หลานยาทั้งสองได้มองเห็น	ในเชิงเขื่อนวาศนาคนาหุต
ได้อยู่ในลังกาศาสนาพุทธ	ประเสริฐสุดมุ่งมาตธำมตุณ

(นิราศพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช หน้า 43)

ครบงามตามว่า	บังเกิดพระยา	องค์หนึ่งทรงธรรม
พระนามนั้นชื่อ	โสกราชจอมธรรม	ปกครองข้าข้าณฑ์
ยวดยิ่งฝูงลูก	เข้ามาปลาถูก	ทุกสิ่งบ่หย่อน
สร้างพระบารมี	ยินดีสโมสร	สุขเกษมเอมอร
		<u>พราหมณ์สี่สสมัย</u>

(ตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสดของหอสมุดแห่งชาติ หน้า 1)

บัดนั้นท้าวโสกราช	ออกเกยมาศมีบัญชา	หนุ่มเฝ้าแลพดุม
หมู่เสนาแลพราหมณ์สี่		
ว่าเหว่ยท่านทั้งหลาย	หมู่หญิงชายมาอึ้งมี	หมู่ร้านในธานี
นอกบุรีจึงมีใจ		

(ตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสดของหอสมุดแห่งชาติ หน้า 2)

จากเนื้อหาของพระนิพนธ์ไตรปิฎก ฉบับสมบูรณ์ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๑๓ หน้า 1 และ หน้า 2 สะท้อนให้เห็นถึงประชากรที่นับถือศาสนาพราหมณ์ในกรุงอินทปัต ซึ่งศาสนาพราหมณ์ เป็นศาสนาที่เก่าแก่ที่สุด มีมาก่อนพุทธกาล ศาสนาพราหมณ์นี้ต่อมาเรียกว่า ศาสนาฮินดู ศาสนา พราหมณ์นับถือเทพเจ้าเป็นที่เคารพสักการบูชา ได้แก่ พระพรหม พระวิษณุและพระอิศวร นอกจากนี้ศาสนาพราหมณ์ยังมีการแบ่งชนชั้นวรรณะเป็น 4 วรรณะ ได้แก่ วรรณะพราหมณ์ วรรณะกษัตริย์ วรรณะแพศย์ และวรรณะศูทร

ส่วนเนื้อหาของนิราสพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช สะท้อนให้เห็นถึงประชากรในกรุง
ลังกาต่างนับถือศาสนาพุทธ ซึ่งศาสนาพุทธเป็นศาสนาที่เกิดขึ้นในประเทศอินเดีย เมื่อ 45 ปีก่อน
พุทธศักราช พระบรมศาสดาผู้ให้กำเนิดพระพุทธศาสนา คือ พระพุทธเจ้า

1.7 ภาษา ประชิด สกฤณะพัฒน์ ได้ให้ความหมายของคำว่า ภาษา ไว้ว่า “ภาษาคือ
สัญลักษณ์ในการสื่อความหมายที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อใช้ในการถ่ายทอดความรู้สึกลึกซึ้ง ความคิด
ต้องการให้เข้าใจกัน”¹

จากการศึกษาเอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราชพบเรื่องภาษา
จำนวน 2 บท ดังตัวอย่างที่ยกมาต่อไปนี้

มีจีนจามพราหมณ์แขกดูแปลกเพศ	ทั้งแขกเทศแขกพราหมณ์ล้ามภาษา
ทั้งฝรั่งเยอรมันฮอลันดา	อีกชะวา มลายู ดูยาววี
ล้วนมีตึกแถวตลาดสะอาดสุด	ไปมาหยุดปรีเปรมเกษมศรี
มีโรงแรมโรงพักสำนัคดี	ล้วนเป็นที่น่าชมเหมาะสมครัน

(นิราสพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช หน้า 41)

ถนนเล็กถนนซอยหลายร้อยสาย	และเรียงรายทั่วไปในวิถี
สวนดินกรวดดินทรายมากมายมี	เนินวิถีแนวทางระหว่างมา
มีโรงร้านค้าขายอยู่รายเรียง	ต่างสำเนียงหน้าฟุ้งนึ่งปรีक्षा
ชาวสิงหนทมิฬสิ้นพารา	เป็นภาษาแขกพราหมณ์นามดังเดิม

(นิราสพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช หน้า 47)

จากเนื้อหาของนิราสพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช หน้า 41 และ 47 สะท้อนให้เห็นว่า
ประชากรในกรุงลังกามีการพูดกันหลายภาษา เนื่องจากมีประชากรอาศัยอยู่ร่วมกันหลายเชื้อชาติ
จึงทำให้มีการใช้ภาษาที่แตกต่างกันไป ได้แก่ ภาษาจีน ฝรั่ง เยอรมัน ฮอลันดา ชะวาและ
มลายู

¹ ประชิด สกฤณะพัฒน์. (2546). วัฒนธรรมพื้นบ้านและประเพณีไทย. หน้า 28.

1.8 การย้ายถิ่น พรเพ็ญ สุวรรณเดชา ได้กล่าวถึงการย้ายถิ่น สรุปได้ดังนี้

การย้ายถิ่น หมายถึง การที่ประชากรมีการเคลื่อนย้ายจากสถานที่หนึ่งไปยังอีกสถานที่หนึ่ง โดยมีการเปลี่ยนแปลงสถานที่อยู่อาศัยจากที่ที่อยู่เดิมไปยังสถานที่ที่ย้ายเข้าไป สาเหตุที่เกิดการย้ายถิ่นได้แก่ สาเหตุทางเศรษฐกิจ ซึ่งเกิดจากความยากจน แร้นแค้น อดอยาก ความผิดเคืองในการประกอบอาชีพต่าง ๆ รวมทั้งภัยจากธรรมชาติ ภาวะทางการเมือง ใจผู้ร้าย โรคระบาด สงคราม เป็นต้น ก็เป็นสาเหตุทำให้เกิดการย้ายถิ่น¹

จากการศึกษาเอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช พบเรื่องการย้ายถิ่น จำนวน 3 บท ดังยกตัวอย่างต่อไปนี้

<u>หาโหรมาให้ทาย</u>	<u>ให้รื้อถ้ายจากภพไตร</u>
<u>ไปฝายทักษิณไกล</u>	<u>เร่งยกไปจากพารา</u>
<u>จะอยู่นั้นมิได้</u>	<u>คนทั้งหลายจักมรณา</u>
<u>แต่งตักยกโยธา</u>	<u>คนนั้นหนาสามหมื่นพัน</u>
<u>ช้างม้าแลโคควาย</u>	<u>ให้รื้อถ้ายไปด้วยกัน</u>
<u>ภูธรท้าวจรจัด</u>	<u>เจ็ดเดือนนั้นยัดโยธา</u>
<u>มาตั้งเขาชวาปราบ</u>	<u>ที่ดินปราบปรามปรีดา</u>
<u>ตริกวตรองด้วยยา</u>	<u>พร้อมกันมาสร้างอาราม</u>

(พระนิพนพานโสตร ฉบับศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช หน้า 80)

<u>จะอยู่นั้นมิได้</u>	<u>พระฤๅษายกพลไกร</u>	<u>วิพลสนั่นใน</u>
<u>ยกมาไกลจากภารา</u>		
<u>ยกมามีค้ำเกิน</u>	<u>พลสามหมื่นล้วนแขงกล้า</u>	<u>โคกระบือแลช้างม้า</u>
<u>เจ็ดเดือนตรามาถึงพลัน</u>		
<u>มาตั้งเขาชวาปราบ</u>	<u>ทบที่ราบปราบโคกคัลย์</u>	<u>ตริกวตรองด้วยน่องนั้</u>
<u>พร้อมมูลกันตั้งอาราม</u>		

(ตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดของหอสมุดแห่งชาติ หน้า 48)

¹ พรเพ็ญ สุวรรณเดชา. (2529). ประชากรศึกษา. หน้า 222-225.

วันอาทิตย์ขึ้นสิบเอ็ดค่ำเดือนหก จุลศักราชเจ็ดสิบหกปีชวด ยังมีพญาเจตรามา
 เปนพญาศรีธรรมมาโคกราช น้องนั้นชื่อพญาพงกระสัตรอยู่การบุรียราชมหาดนครให้เกิด
 ความไยยุบล จึงพญาทั้งสองยกพลมาตั้งณโคกชวาปราบ

(ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ฉบับหอสมุดแห่งชาติ หน้า 1)

จากเนื้อหาของพระนิพนธ์ไตร่ตรองตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับหอสมุดและตำนาน
 พระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ฉบับหอสมุดแห่งชาติ สะท้อนให้เห็นถึงการย้ายถิ่นหนีโรคระบาด
 โดยอาศัยสัตว์ลากเกวียนเป็นยานพาหนะในการอพยพเคลื่อนย้าย

2. ภาพสะท้อนด้านเศรษฐกิจ

เศรษฐกิจ เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการผลิต การแลกเปลี่ยน และการบริโภค ดังที่
 บุญเลิศ สดสุขชาติ¹ ได้กล่าวถึงกิจกรรมทางเศรษฐกิจไว้ สรุปได้ดังนี้

การผลิต หมายถึง การประกอบอาชีพของมนุษย์ มี 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. กิจกรรมทางเศรษฐกิจขั้นปฐมภูมิ เป็นกิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจที่ผลิตขึ้นมา
 ยังไม่สามารถนำไปใช้ในการบริโภคได้ แต่ต้องนำไปผ่านกรรมวิธีในการผลิตเสียก่อน
 ได้แก่ การล่าสัตว์ จับปลา การเก็บหาของป่า การเลี้ยงสัตว์ การทำประมง และการทำ
 ป่าไม้
2. กิจกรรมทางเศรษฐกิจขั้นทุติยภูมิ เป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่นำเอาผลผลิตจาก
 ขั้นปฐมภูมิมาผ่านกรรมวิธีในการผลิต ทำให้เป็นสินค้าสำเร็จรูป ได้แก่ การอุตสาหกรรม
 และหัตถกรรม
3. กิจกรรมทางเศรษฐกิจขั้นตติยภูมิ เป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ให้บริการ เช่น
 การค้าขาย การบริการต่าง ๆ เป็นต้น

การแลกเปลี่ยน หมายถึง การเปลี่ยนแปลงความเป็นเจ้าของสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อ
 ประโยชน์ในการผลิตหรือการบริโภค ซึ่งกิจกรรมการแลกเปลี่ยนนี้จะเกี่ยวข้องกับเงิน
 ตลาด และการคมนาคมขนส่ง

¹ บุญเลิศ สดสุขชาติ. (2516). ภูมิศาสตร์เศรษฐกิจโลก. หน้า 2-4.

การบริโภค หมายถึง การใช้สินค้าและบริการที่ได้จากการผลิตและการแลกเปลี่ยน เช่น การบริโภคอาหาร การใช้เครื่องนุ่งห่ม การท่องเที่ยว การใช้ยานพาหนะ เป็นต้น

ณรงค์ เสงี่ยมประชา ได้กล่าวถึงกิจกรรมทางเศรษฐกิจไว้ว่า “กิจกรรมทางเศรษฐกิจ ได้แก่ การผลิต การบริโภค การแลกเปลี่ยนการจ่ายแจก ซึ่งวิธีการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ดังกล่าวในต่างสังคมกันอาจแตกต่างกันออกไป”¹

ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า ภาพสะท้อนด้านเศรษฐกิจ เป็นภาพที่สามารถมองเห็นถึงสภาพการดำรงชีวิตของสมาชิกในสังคมที่ดำเนินไปตามกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ซึ่งได้แก่ การผลิต การจำหน่าย และการบริโภค

เอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ทำหน้าที่สะท้อนภาพด้านเศรษฐกิจไว้หลายบท ดังจะนำเสนอในรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 การประกอบอาชีพ เป็นกิจกรรมหนึ่งที่สามารถบ่งบอกถึงสภาพความเป็นอยู่ของสมาชิกในสังคมได้ อาชีพที่ปรากฏในเอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราชมีหลายอาชีพ ดังนี้

2.1.1 อาชีพเกษตรกรรม ซึ่งได้แก่ กิจกรรมประกอบอาชีพที่เกี่ยวกับการใช้ที่ดินเพาะปลูก รวมทั้งการเลี้ยงสัตว์ การประมงและการป่าไม้ ซึ่งแบ่งขยายออกได้ดังนี้

2.1.1.1 อาชีพการทำนา สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์² ได้กล่าวถึงการทำนาสรุปได้ดังนี้

การทำนามีขั้นตอนที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

1. การเตรียมการไถหว่านและปักดำ การไถหว่านและปักดำของชาวนาต้องตระเตรียมสิ่งต่อไปนี้ไว้ให้พร้อมที่จะถึงฤดูกาล ไถหว่าน คือ แปลงนาหรือที่นา วัวหรือควายสำหรับไถนา เครื่องไถและพันธุ์ข้าว

¹ ณรงค์ เสงี่ยมประชา. (2538). มนุษย์กับสังคม. หน้า 60.

² สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. (2529). “ทำนา,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้เล่ม 4 พ.ศ. 2529. หน้า 1549-1553.

แปลงนา ที่นาแต่ละแปลงเรียกชื่อต่างกันไปตามสภาพของพื้นที่ เช่น นาดอน คือ นาที่อยู่ในราบสูง นาลึก คือ นาที่อยู่ในที่ลุ่ม นาปรัง คือ นาที่อยู่ในที่มีน้ำขังตลอดปีและต่อเนื่องกับแหล่งน้ำใหญ่ นาข้าวไร่ หรือนาไร่ คือพื้นที่ตามเชิง หรือไหล่เขาที่ปรับปรุงขึ้นเพื่อใช้ทำนา มักเป็นที่สูง ๆ ต่ำ ๆ แปลงนาที่มีสภาพต่าง ๆ กันนี้ต้องเลือกทำให้เหมาะสมกับฤดูกาลและต้องเลือกใช้พันธุ์ข้าวที่ให้ผลผลิตช้าหรือเร็วต่างกัน มิเช่นนั้นจะได้ผลน้อย

วัชหรือควายสำหรับไถนา มีทั้งตัวผู้และตัวเมีย วัชหรือควายตัวผู้ถ้าต้องการไว้ใช้ไถนา เมื่อใกล้ศึกเจ้าของจะนิยมตอน เรียกว่าการตอนว่า ลด การฝึกวัชหรือควายไถนาจะเริ่มฝึกตั้งแต่อ่อนหนุ่มสาว ซึ่งเรียกกันว่า พอทราบไถ การฝึกตอนแรก ๆ จะใช้วิธีฝึกงูให้เดินตาม แล้วมีอีกคนหนึ่งคอยออกคำสั่งให้คู้กับคำสั่งไถนา ต่อจากนั้นจะฝึกให้ลากท่อนไม้ซึ่งมีน้ำหนักใกล้เคียงกับหัวหมู แล้วค่อยเพิ่มขนาดท่อนไม้ให้มีน้ำหนักใกล้เคียงกับน้ำหนักรวมของหัวหมูกับหางยาม เมื่อเห็นว่าคู้เคยดีแล้ว จึงเริ่มฝึกครอบแอก ต่อจากนั้นจึงฝึกใช้ไถจริง

เครื่องไถ ชาวนาต้องเตรียมเครื่องไถไว้ให้ครบมือก่อนจะถึงฤดูกาลไถหว่าน เครื่องไถแต่ละชุดประกอบด้วยส่วนสำคัญ คือ คันไถ หางยาม หัวหมู ฆาล ถ้าเป็นเครื่องไถสำหรับใช้กับควายตัวเดียวจะมีโกกสำหรับครอบคอ เพื่อผูกโยงกับคันไถอีกอันหนึ่ง แต่ถ้าเป็นเครื่องไถสำหรับใช้กับวัวคู่จะใช้แอกแทนโกก นอกจากนี้มีคราดสำหรับทำนาดำ

พันธุ์ข้าว ชาวนาแต่ละถิ่นต้องเลือกพันธุ์ข้าวให้เหมาะสมกับสภาพของที่ดิน และฤดูกาลที่จะเพาะปลูก จำแนกพันธุ์ข้าวเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 3 อย่าง คือ ข้าวหนัก ข้าวกลางปี และข้าวเบา ข้าวหนักคือข้าวที่ให้ผลผลิตช้าลงนาประมาณ 8 เดือนเก็บรวงได้ ส่วนข้าวกลางปีลงนาประมาณ 6 เดือนเก็บรวงได้ ข้าวเบาลงนาประมาณ 4 เดือนเก็บรวงได้ ข้าวหนักเหมาะที่จะทำในนาลุ่มตั้งแต่ต้นฤดูกาล ข้าวเบาเหมาะที่จะทำในนาดอนหรือทำในดอนปลายฤดูกาล

2. การไถหว่านและปักดำ วิธีการทำนาคำแนกเป็น 2 ประเภท คือ การทำนาหว่าน และการทำนาดำ การทำนาหว่านจะเริ่มทำกันตั้งแต่ต้นฤดูกาล เมื่อฝนตกดินชุ่มน้ำพอจะไถได้ก็จะเริ่มไถทันที นาหว่านต้องไถอย่างน้อย 2 ครั้ง และอย่างมาก 3 ครั้ง กล่าวคือ ถ้านาแปลงใดเคยทิ้งร้างว่างเว้นการทำประโยชน์มาไม่น้อยกว่า 1 ปี เรียกนาแปลงนั้น ๆ ว่านาไร่ หลังจากเผาหญ้าและวัชพืชทิ้งแล้วต้องไถหนแรก เรียกว่า ไถตะเลี้ยก่อน แล้วทิ้งตากแดดไว้ให้วัชพืชและรากหญ้าเหี่ยวแห้งและตายไป แล้วจึงไถซ้ำอีกหนหนึ่ง เรียกการไถครั้งที่ 2 นี้ว่า ไถแปร ต่อแต่นั้นจึงนำเมล็ดข้าวพันธุ์มาหว่านแล้วไถทับอีกครั้งหนึ่ง เรียกไถหนนี้ว่า ไถกลบ เป็นอันเสร็จการไถหว่าน ส่วนการทำนาดำมี

วิธีการต่างกับนาหว่านกล่าวคือ จะทำในช่วงที่ฝนตกชุก น้ำท่วมท้องนา แบ่งการทำเป็น 2 ส่วน คือ การเตรียมแปลงเพาะต้นกล้า และเตรียมแปลงสำหรับปักดำ การเตรียมต้นกล้านั้นมี 2 แบบ แบบหนึ่งเรียกว่า กล้าบก จะถางเผาและตากพื้นที่จนดินเย็นโล่ง แล้วแทงสักหยอดเมล็ดข้าวลงในหลุมนั้น จากนั้นกวาดดินกลบบาง ๆ พอได้ฝนเมล็ดพันธุ์จะแตกหน่อ อีกแบบหนึ่งเรียกว่า กล้าน้ำ ทำโดยนำเมล็ดพันธุ์ข้าวไปแช่น้ำเสียก่อน ประมาณ 1-2 คืน แล้วยกขึ้นมาวางไว้ในที่ร่มลมไม้โกรก เพื่อให้แตกหน่อเสียก่อน เมื่อแตกหน่อดีแล้วจึงนำไปหว่านในแปลงเพาะต่อไป ก่อนนำกล้าไปปักดำ จะต้องตัดใบกล้าทิ้งเสียก่อน แล้วปักดำเป็นหลุม ๆ แต่ละหลุมใช้ต้นกล้าประมาณ 3-5 ต้น ปักดำให้เป็นแถวอย่างมีระเบียบสวยงาม ระยะแต่ละหลุมและแต่ละแถวห่างกันประมาณ 1 ฟุต เมื่อปักดำเต็มแปลงแล้วต้องคอยระบายน้ำให้เลี้ยงต้นกล้าแต่พอเหมาะ คือ ให้ระดับน้ำสูงประมาณครึ่งหนึ่งของต้นกล้า จนกว่าต้นกล้าจะแตกกอและออกรวง

3. การดูแลรักษาข้าวกล้า ทั้งข้าวนาหว่านและนาดำ ต้องคอยระบายน้ำให้อยู่ในระดับที่พอเหมาะ ไม่เป็นอันตรายแก่ต้นข้าวจนกว่าข้าวกล้าจะออกรวงและเก็บเกี่ยวได้ ชาวนาจึงต้องคอยซ่อมแซมเสริมคันนาให้ขังน้ำได้เป็นอย่างดี การใช้ปุ๋ยบำรุงต้นข้าวนิยมใช้ปุ๋ยคอกเป็นหลัก

4. การเก็บเกี่ยว การเก็บเกี่ยวจะนิยมใช้เครื่องมือที่เรียกว่า แกะ โดยเก็บทีละรวง ข้าวที่แต่ละคนเก็บได้จะผูกเป็นเลียง แล้วจะวางเรียงไว้ตามแนวของต้น ก่อนพักเที่ยงหรือเลิกเก็บแต่ละวันจึงจะเก็บมาวางรวมไว้เพื่อตรวจนับ แล้วจะมีคนที่ทำหน้าที่หาบข้าวมาหาบขนไปจัดเก็บต่อไป

5. การหาบข้าว ผู้ที่ทำหน้าที่หาบข้าวมักเป็นผู้ชาย แต่ผู้หญิงบางคนก็สามารถหาบข้าวได้เก่งไม่แพ้ผู้ชาย การหาบข้าวจะใช้แกลเป็นเครื่องหาบ แกลนิยมทำด้วยหวาย แกลคู่หนึ่งมี 2 ข้าง แต่ละข้างจะจัดเลียงข้าวซ้อนกันอย่างมีระเบียบได้ประมาณ 25-30 เลียง

6. การจัดเก็บเลียงข้าว การเก็บข้าวเป็นเลียงจะจัดเลียงข้าวซ้อนกันอย่างมีระเบียบเป็นลอม เรียกว่า ลอมข้าว ไว้บนโรงเรือนที่สร้างไว้สำหรับเก็บข้าวเลียงโดยเฉพาะ เมื่อต้องการใช้ข้าวกินหรือขายแต่ละครั้งเท่าใดจึงจะรื้อข้าวเลียงลงมานวดเท่าที่ต้องการ

จากการศึกษาเอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมพรบอาชีพการทำนา จำนวน 3 บท ดังตัวอย่างที่ยกมาต่อไปนี้

สั่งให้กรรมการ	ทำรู้แจ้งฉาน
ชุดต่อแผ้วถาง	คุมคนขึ้นมา
จึงหมู่ผู้งา	ข้างตีกนั้นหนา
	บินมาวุ่นไขว่
	เฉียวฉาบคาบตี
ฝูงคนวิ่งหนี	มีผู้เข้าใกล้
ทำแต่รอบรอบ	ขอบไม่มีไม้
<u>ตั้งทำนาไร่</u>	<u>ปีหนึ่งนั้นหนา</u>

(พระนิพนธ์โสทร ฉบับศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช หน้า 84)

ให้เป็นเฟื่องฟุ้งตั้งกรุงไกร	ตีกน้อยใหญ่เป็นแนวแถวเหมาะสม
ดินก็ดีปึกก็งามทรามนิยม	ช่างอุดมดีจึงฝึงคลงคา
คงออกงามพืชพันธุ์ธัญญาหาร	ฤดูกาลไร่นาเป็นฝั่งฝ้า
สมบูรณ์สิ้นดินดีคงมีค่า	เลี้ยงช้างม้าวัวควายได้ครบครัน

(นิราศพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช หน้า 26)

ทำรู้แจ้งฉาน	สั่งให้กรรมการ	คุมคนขึ้นมา
ชุดดีแผ้วถาง	ข้างตีกนั้นหนา	จึงหมู่ผู้งา
เจาะฉาบคาบตี	ฝูงคนวิ่งหนี	มีผู้เข้าใกล้
ถางแต่รอบรอบ	เข้าไปมิได้	คิดทำนาไร่
		<u>ได้ปีหนึ่งหนา</u>

(ตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสดของหอสมุดแห่งชาติ หน้า 51)

จากเนื้อหาของพระนิพนธ์โสทรและตำนานพระธาตุเมืองนคร สะท้อนให้เห็นถึงการทำข้าวไร่ ซึ่งเป็นอาชีพของคนที่ไม่มีที่นา จึงทำข้าวไร่แทนการทำนา โดยใช้ระยะเวลาในการทำข้าวไร่เพียง 1 ปี สนิท พลเดช¹ ได้กล่าวถึงการทำข้าวไร่ สรุปได้ดังนี้

¹ สนิท พลเดช. (2529). “ทำข้าวไร่,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 4 พ.ศ. 2529. หน้า 1544-1547.

1. การเลือกหาสถานที่ ผู้ที่จะทำข้าวไร่จะพิจารณาเลือกสถานที่โดยคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้เป็นคือ ความสะดวกในการที่จะไปจัดการทำ คาดว่าผลผลิตที่ทำแล้วจะได้มาก ความปลอดภัยในการที่จะทำตลอดเวลาที่ทำ สถานที่ที่ไม่มีสัตว์ป่าที่เป็นภัยต่อข้าว เช่น ช้างป่า ลิง กวาง สถานที่ที่ไม่เป็นโทษแต่เป็นคุณ คือ จะต้องหลีกเลี่ยงดินที่เป็นทรายมาก

2. การเตรียมเครื่องมือ เครื่องมือสำหรับชาวไร่ที่จำเป็นคือ มีดพร้า 1-2 เล่ม ขวานที่ใช้โค่นไม้ถ้าให้เหมาะสมจะมีขวานธรรมดาและขวานสำหรับเจาะได้ลึกอย่างละเล่ม จอบดาบหญ้า ไม้สัด 1 คู่ กระบอกร่น (กระบอกร่นที่ใช้ตรอกข้าวที่ใช้ปลูกและปิดรูหลุม) ไม้หม้อน (ไม้ที่ใช้กระจายกองไฟ) แกะเกี่ยวข้าวและกระสอบ กะจก สาก แร็ก ไม้คาน

3. ขั้นตอนการทำข้าวไร่ ในเมื่อตัดสินใจว่าจะต้องเอาสถานที่ใดสำหรับทำไร่แล้ว จะต้องไปหาหมอชาวบ้านให้ดูวันที่จะไปเริ่มทำไร่ให้ เมื่อถึงวันที่กำหนดการไว้ก็เตรียมหมาก 1 คำ พลุ 1 ใบ ภู 1 ดอก เทียน 1 เล่ม นำไปยังสถานที่ที่จะทำในปีนั้น เมื่อไปถึงก็เลือกเอาสถานที่ที่เหมาะสม ๆ สำหรับทำพิธีขอที่จากเจ้าที่ ส่วนใหญ่จะเลือกเอาริมทางที่คนเดินไปมาเห็นได้ชัดเจน วางหมากพลุจุดธูปจุดเทียน นั่งประนมมือ เมื่อเสร็จแล้วก็จัดการเริ่มแผ้วถางพอเป็นพิธี เมื่อผ่านขั้นตอนนี้แล้วก็เตรียมการถางป่า

ในการถางป่าใช้มีดพร้าสับฟันไม้เล็ก ๆ ที่พอจะฟันได้ด้วยมีดพร้า จะต้องฟันให้ตอสั้น ๆ กิ่งของไม้ที่ล้มลงแล้วจะต้องสับย่อยให้ยุบแน่นพอสมควร เพื่อประโยชน์ในการเผา หลังจากที่ทำถางป่าแล้ว ขั้นตอนต่อไปก็เป็นเรื่องของการโค่น หมายถึง การโค่นไม้ขนาดใหญ่ที่ไม่สามารถถางด้วยมีดพร้าได้

หลังจากที่ทำถางป่าแล้ว ต้องสับฟันกิ่งไม้ที่ทำถางโค่นลงแล้วให้ยุบแน่นเหมาะที่ไฟจะติดได้ดี ซึ่งเรียกงานตอนนี้ว่า ตราพา หลังจากที่ทำถางตราพาจนเป็นที่พอใจแล้วก็หยุดการทำข้าวไร่ไปชั่วระยะหนึ่ง ซึ่งเรียกงานตอนนี้ว่า ตากพา หลังการทำถางตากพาเป็นเวลาที่เหมาะสมจะเผาได้ก็จะจัดการเผา แล้วทิ้งระยะไว้รอให้ฝนเริ่มตก

เมื่อฝนเริ่มตกในราวเดือนเจ็ดก็เริ่มทำข้าวไร่ต่อ เครื่องมือที่ใช้ในตอนนี้มีมีดพร้า ขวาน เรียกงานตอนนี้ว่า เก็บปรน งานที่ทำก็มีการเก็บไม้ที่ไฟไหม้ไม่หมดไปรวมกันเผาใหม่ หลังจากเผาไหม้เป็นถ่านไฟแล้วใช้เครื่องมืออย่างหนึ่งคือ ไม้หม้อนลากดันกองถ่านกระจาย ออกทางทิศที่มีหญ้ามาก ๆ หลังจากเก็บปรนทั่ว ๆ ไปแล้วก็เริ่มดาบหญ้า นำไปรวมเผาในลักษณะปรนอีกครั้ง เมื่อผ่านขั้นตอนนี้แล้วก็จัดการปลูกข้าว

4. การดูแลรักษาข้าวไร่ เมื่อข้าวเริ่มจะงอกยาวขึ้น ระยะนี้ข้าวจะเริ่มเป็นโรค เจ้าของไร่ก็ต้องคอยเอาใจใส่แก้ไขตามหลักวิชาของชาวไร่ โรคของข้าวในไร่ที่มักจะรู้จักกันมีโรคพยาธิหัวหมัด จะมีลักษณะใบข้าวเริ่มตายลงมาจากปลายใบลงมาถึงโคนใบ วิธีแก้โรคนี้ หมอจะเสกน้ำมนตร์ด้วยคาถาปิดพยาธิแล้วนำน้ำมนตร์มาพรมต้นข้าวที่เป็นโรค พยาธิใบหมากลักษณะใบข้าวจะเริ่มเหลืองเป็นจุด ๆ วิธีแก้โรคนี้ใช้ใบของหมากนำไปปักไว้บริเวณที่ข้าวเป็นโรคปรากฏว่าได้ผล ตัวเพลี้ย พยาธิมีลักษณะที่มองเห็นเป็นตัวหนอน กินและตึงใบของข้าว วิธีแก้ไขอีกไม่อย่างหนึ่งเรียกว่า ไม้ค่างเต็น นำไปปักในบริเวณที่โรคระบาดปรากฏว่าได้ผล

เมื่อรวงข้าวเริ่มสุก ก่อนการเก็บเกี่ยวจะต้องทำพิธีรบกวนขวัญข้าวเสียก่อน และเมื่อเก็บเกี่ยวข้าวหมดไร่แล้ว จึงจะเกี่ยวที่ขวัญข้าวเป็นอันเสร็จการเก็บเกี่ยว

ส่วนเนื้อหาของนิราศพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช สะท้อนให้เห็นว่าเมื่อถึงฤดูกาลทำนา ชาวก็นำของงามอุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การเลี้ยงสัตว์

2.1.2 อาชีพประมง ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่า ประมงไว้ว่า “ประมง หมายถึง การจับสัตว์น้ำ เช่น ทำประมง คนเลี้ยงชีพในทางจับสัตว์น้ำ เรียกว่า ชาวประมง”¹

จากการศึกษาเอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช พบอาชีพประมง จำนวน 9 บท ดังตัวอย่างที่ยกมาต่อไปนี้

เจ้าสองพี่น้องนั้น	ร้องเรียกปล้นขานาวา
จังกวาล่อดำ	ชวนกันมารับสองไท
แล้วนางเหมชาลา	มีบัญชาเสาวนีย์ไป
เร็วว่าเร่งคลาไคล	ใช้ใบไปไถเถิดหนา
ได้กุ้งซึ่งเป็นใหญ่	บายหัวไปยังลังกา
แล่นล่องท่องชลธา	มีพันธุ์ปลาמצฉาใน

(พระนิพนธ์ในไฉตร ฉบับศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช หน้า 52)

¹ ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2546.

โน้นกึ่งเล็กกึ่งใหญ่ที่ใส่เสร็จ
แล้วใส่กึ่งฟุ้งฉาบปลาวาฬ
ชาวประมงทำโพงพางอีกวางจะ
คลื่นสงบชบชานกาลสบาย

ปลาจลเม็ดคลุกเคล้าเข้าห่าวหาญ
ปลากุ้งชานเข้าฝั่งตั้งมากมาย
เป็นจังหวะร่นกึ่งตามมุ่งหมาย
ร่นรุกไล่เข้าฝั่งได้ตั้งวา

(นิราศพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช หน้า 72-73)

ครึ่งแล้วทันใจ
ได้กึ่งต้นหน
เข้าไปโคลคลา
ได้กึ่งต้นหน

ยาตราคลาไคล
ไพร่พลแข่งกล้า
ได้สามเดือนตรา
สลอนวุ่นไขว่

ลงยังเกตรา
ห้ำร่อนนั้นหนา
ลงนาวาไชย
มาต้องคลื่นใหญ่
บนไก่อ้นว

(ตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดของหอสมุดแห่งชาติ หน้า 55)

พายูเปนหมอกควัน
กำปั่นลำพาไม่ไหว
ได้กึ่งนายต้นหน
ไม่เหมือนไ้ครั้งนี้หนา
บเคยต้องลมร้าย
ทั้งคงคาให้บรรลัย

ก็เร็วพลันต้องเกตรา
ต่างคนปั่นวุ่นไขว่
เพราะหลงให้สองคนมา

คลื่นใหญ่ซัดไปมา
เราแล่นมาแต่ไร
เอาไปทำไคหนา

(ตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดของหอสมุดแห่งชาติ หน้า 32-33)

จากเนื้อหาของพระนิพนธ์ไตร ตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดหน้า 55 และหน้า 32-33 สะท้อนภาพได้กึ่ง ซึ่งทำหน้าที่ควบคุมเรือเดินทะเล โดยได้กึ่งใช้ชีวิตอยู่บนเรือ คราวละหลาย ๆ วัน คลุกคลีอยู่กับแสงแดด ท้องฟ้า น้ำทะเล และแหล่งสัตว์น้ำที่ต้องการ แม้จะเป็นงานที่เหน็ดเหนื่อยลำบากแต่ผลตอบแทนสูงและคุ้มค่า

ส่วนเนื้อหาของนิราสพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช สะท้อนภาพการจับสัตว์น้ำโดยใช้ โพงพาง ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ชาวประมงนำมาดักกุ้ง เชลียว เรืองเดช¹ ได้กล่าวถึงโพงพาง สรุปได้ ดังนี้

โพงพาง เป็นเครื่องมือดักกุ้งในที่ ๆ มีน้ำลึก ได้แก่ ในอ่าว แม่น้ำ ลำคลอง และ ในทะเลสาบ ในอดีตโพงพางถักด้วยด้ายขาวเส้นโตขนาดก้านจาก แล้วย้อมด้วยน้ำ เปลือกโกงกาง หรือเปลือกคัลก เพื่อให้มีความเหนียวและคงทนยิ่งขึ้น ในปัจจุบันไม่ถัก ด้วยด้ายโดยใช้มือถัก แต่เปลี่ยนมาเป็นการทอด้วยเครื่องจักรโดยใช้ไนลอน ตาข่ายที่ตัว

โพงพางมีขนาดกว้างตาละประมาณนิ้วหัวแม่เท้า ที่ปากโพงพางขนาดของตาจะ เล็กลง เรื่อย ๆ จนถึงหางโพงพางจะมีขนาดพอเหยือกกันไม่ซัดไฟลงได้ การถักด้วยมือ หรือทอด้วยเครื่องจักรจะทำเป็นถุงรูปกรวยปากกว้างประมาณ 5-6 เมตร ร้อยด้วยเชือก กาบ มะพร้าวหรือเชือกมะนิลาขนาดเท่านิ้วชี้ไว้รอบปากถุง ปัจจุบันใช้เชือกไนลอนโต ขนาด เท่ากันร้อยแทน จากปากถุงจะเรียวยาวจนถึงหางถุง ปลายปากหางถุงกว้าง ประมาณ 6 นิ้ว มีเชือกผูกเพื่อแก้ไขให้หลุดได้เมื่อจะเทุ้งออก โพงพางมี 3 ขนาด ขนาดใหญ่ใช้ ดักในแม่น้ำที่มีกระแสน้ำไหลเชี่ยว ขนาดกลางใช้ดักในอ่าวหรือใน ทะเลสาบที่มี กระแสน้ำไม่เชี่ยวนัก และมีความลึกของแม่น้ำไม่เกิน 6-8 เมตร ขนาดเล็กใช้ดักในบาง หรือในลำคลองที่ไม่กว้างและมีกระแสน้ำไม่เชี่ยวจนเกินไปยาว ไม่เกิน 17 เมตร

สถานที่ดักโพงพางต้องเลือกทำเลที่มีกระแสน้ำพุ่งได้ตรงทั้งเวลาน้ำขึ้นหรือน้ำลง เพื่อให้กระแสน้ำพัดฝูงกุ้งให้รวมตัวกันไปด้วยกัน หลังจากเลือกทำเลที่เหมาะสมได้แล้ว จึงใช้ไม้ปักเป็นเสา 2 เสา ให้ห่างกันพอ ๆ กับปากโพงพางคือประมาณ 5-6 เมตร ถ้า ปักในคลอง ในบางหรือในทะเล ในอ่าวเรียกว่า หลักซั้ง ถ้าปักในแม่น้ำเรียกว่า หลัก โกงกาง ไม้คัลกที่มีลำต้นตรง เพราะง่ายต่อการวางโพงพาง

การดักโพงพาง ดักได้ทั้งน้ำขึ้นและน้ำลง แต่ส่วนมากนิยมดักเฉพาะตอนน้ำขึ้น เพราะถือว่ากุ้งจะมากับกระแสน้ำขึ้น แต่บางรายนิยมดักเวลาน้ำลง เพราะถือว่ากุ้งที่มากับกระแสน้ำลงก็มีอยู่ไม่น้อยเหมือนกัน

¹ เชลียว เรืองเดช. (2529). “โพงพาง : เครื่องมือจับสัตว์น้ำ,” ใน สารานุกรม วัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 6 พ.ศ. 2529. หน้า 2554-2556

วิธีดักโพงพาง ขวางลำเรือเข้ากับกระแสน้ำให้หัวและท้ายเรือเทียบเข้ากับหลักทั้ง 2 โดยให้ลำเรืออยู่เหนือกระแสน้ำ และหลักทั้ง 2 อยู่ด้านใต้กระแสน้ำ เอาปากโพงพางซึ่งมีปากบน ปากล่าง ริมสุดของปากทั้ง 2 มีปลายเชือก ซึ่งร้อยขอบเหลือไว้ประมาณ 1 ศอกเศษ เรียกว่า หูโพงพาง เอาหูโพงพางแต่ละหูของปากบนผูกเข้ากับเสาหลักด้วยเงื่อนพิรอด สามารถเลื่อนขึ้นลงได้ ส่วนหูทั้ง 2 ของปากล่างผูกเข้ากับเสาอย่างแน่นหนา แล้วจับปลายไม้ทั้ง 2 คน ๆ ละคืน ต่างคนต่างกดลงไปจนโคนถึงพื้นดิน ส่วนหูทั้ง 2 ของปากก็กดตามลงไปให้ต่ำกว่าผิวน้ำประมาณ 1 ศอกเศษ ส่วนปลายสุดของโพงพางเรียกว่า ทุ้ง ใช้เชือกผูกอย่างหนาแน่น แต่กระตุกออกได้ง่าย เมื่อต้องการเปิดปากทุ้งเทกุ้งใส่เรือ ที่ปากทุ้งนี้มีเชือกผูกติดอยู่อีกเส้นหนึ่ง เอาปลายของเชือกเส้นดังกล่าวผูกไว้กับไม้หลัก

เมื่อทุกอย่างพร้อมก็ค่อย ๆ คลี่โพงพางที่กองอยู่ให้ลงไปตามกระแสน้ำ จนโพงพาง ทั้งหัวแฉ่งเต็มทีและทุกส่วนจมลงไป แก้วเชือกลำนเรือออกจากที่ผูกลำขวางกระแสน้ำ เพียงเส้นเดียวให้เหลือไว้อีกเส้นหนึ่ง ลำเรือจะลอยลำไปตามกระแสน้ำ ผู้ดักจึงถือโอกาสพักผ่อน จากนั้นอาจทิ้งระยะไว้ประมาณครึ่งชั่วโมง ดึงสายผูกปากทุ้งโพงพางขึ้นมาดู ถ้าติดกุ้งมากยกหางกุ้งใส่ในท้องเรือ กระตุกเชือกผูกออก เทกุ้งที่ได้ใส่ลงในวางเรื่อนั้น เอาเชือกเส้นเดิมผูกไว้ตามเดิมแล้วหย่อนลงไปในน้ำ กระแสน้ำจะช่วยพัดพาทุ้งให้เข้าแนวเดิมเอง การดักโพงพางจะทำอยู่เช่นนี้จนเห็นว่าน้ำเนือย (น้ำไหลเอื่อย ๆ) ก็หยุดดัก แล้วกู้โพงพางขึ้นกองไว้บนปากเรือ

2.1.2 อาชีพการให้บริการสังคม เป็นการประกอบอาชีพตามความถนัดและความชำนาญเฉพาะด้านของบุคคลเพื่อความกินดีอยู่ดี ความสะดวกสบายของสมาชิกในสังคม อาชีพดังกล่าวมีลักษณะหลากหลายออกไป และที่ปรากฏในเอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช มีอาชีวดังต่อไปนี้

2.1.2.1 อาชีพค้าขาย ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่า ค้าขายไว้ว่า “ค้าขาย หมายถึง ทำมาหากินในทางซื้อขาย” ¹

¹ ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ได้กล่าวถึง อาชีพค้าขายไว้ว่า “อาชีพค้าขาย เป็นอาชีพ แลกเปลี่ยนสินค้ากับเงิน ผู้ซื้อและผู้ขายต้องพึ่งพาอาศัยกัน ผู้ซื้อต้องการสินค้าชนิดใด ผู้ขาย ก็หาของเหล่านั้นมาบริการขายให้แก่ลูกค้า การซื้อขายจึงเกิดขึ้นโดยผู้ซื้อได้สินค้าที่ต้องการ และผู้ขายได้กำไรเป็นสิ่งที่ตอบแทน”¹

จากการศึกษาเอกสารและตำนานที่เกี่ยวกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช พบอาชีพ ค้าขาย จำนวน 8 บท ดังตัวอย่างที่ยกมาต่อไปนี้

ข้าทั้งสองรา	ทั้งสองบอกว่า
ปักธงเอาไว้	มาแต่เมืองไกล
มาแต่ตัวใด	คิดหมายภายใน
	ขอไปด้วยกัน
	<u>ชาวกำปั่นว่า</u>
<u>จะไปลังกา</u>	<u>ค้าขายทุกพรรณ</u>
มีผู้ลงความ	จะถามท่านพรรณ
ถ้านายกำปั่น	ว่าฉันใดหนา
	ทั้งสองตอบไป
ข้าทั้งนี้ไฉ่	จะไปลังกา
ท่านพาไปด้วย	เสมือนช่วยโมทนา
จะได้ไปหา	สืบวงศ์พงศ์พันธุ์

(พระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ วิทยาลัยครุฑนครศรีธรรมราช หน้า 62-63)

มีปากน้ำลำคลองน้ำนองไหล	ทั้งขึ้นไสไหลพราจากสถาน
ดลิ่งเลนดลิ่งชันนั้นสะพาน	ทุกถิ่นถ่านรีนเริงบันเทิงใจ
ทัศนเมินมองช่องยี่ดยาว	มีปากอ่าวปากคลองช่องน้ำไหล
<u>มีสำเภาพ่อค้าวิ่งมาไป</u>	<u>ทั้งเล็กใหญ่ค้าขายหลายนาวา</u>

(นิราศพระบรมธาตุ นครศรีธรรมราช หน้า 41)

¹ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2547). เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงธนบุรี. หน้า 520.

ซื่อนี้ดไว้	จกกล่าวภิปราย	บุตรเจ้าภารา
เมืองโรมพิไลย	ชื่อจากภาษา	ความรู้้นักหนา
บุญแห่งพระบาท	ศรีธรรมโสกราช	ทำธาตุพระอารย
ท้าวสร้างบารมี	บุญญาธิการ	ให้เป็นรำคาญ
ร่อนรณดลจิต	ให้ตรึกนึกคิด	เจ้าจากภาษา
เปนจางไผ	<u>ว่าจักไปค้า</u>	<u>เมืองตักสิลา</u>
<u>สินค้ำมากมาย</u>	<u>จะได้จำหน่าย</u>	<u>ทุกสิ่งตราไทร</u>
ทวนทรัพย์ข้าวของ	เงินทองท้าวไท	นับด้วยอสงไขย
		พื้นที่คณนา

(ตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดของหอสมุดแห่งชาติ หน้า 55)

ปรานีหมู่ลูกค้า	มาถ้วนหน้าทุกกระทรวง	ขัดเสียของทั้งปวง
เขายุคหนึ่งกวาดเข้าไป		
ประตุมิทันปิด	แล้วตามติดมาไรไร	<u>แม่ค้ำนั่งร้านไ้</u>
ของใดใดบนำพา		

(ตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดของหอสมุดแห่งชาติ หน้า 2)

จากเนื้อหาของพระนิพนธ์โสทร สะท้อนให้เห็นการประกอบอาชีพการค้าขายกับต่างชาติ คือ เมืองลังกา โดยพ่อค้าบรรทุกสินค้ำมากมายหลายชนิดใส่เรือกำปั่น

ส่วนเนื้อหาของนิราสพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช และตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวด หน้า 55 สะท้อนให้เห็นถึงการใช้เรือเป็นยานพาหนะในการติดต่อค้าขายกับต่างเมือง

ส่วนเนื้อหาของตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดหน้า 2 สะท้อนให้เห็นถึงอาชีพค้าขายในรูปของร้านค้า

2.1.2.2 อาชีพในสาขาต่าง ๆ ราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมายของคำว่า ช่าง ไว้ว่า “ช่าง หมายถึง ผู้ชำนาญในการฝีมือหรือศิลปะอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ช่างตัดเสื้อ ช่างไม้ ช่างไฟ เป็นต้น”¹

¹ ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. หน้า 357.

จากการศึกษาเอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช พบอาชีพอัน
สาขาต่าง ๆ จำนวน 3 บท ดังตัวอย่างที่ยกมาต่อไปนี้

	ทั้งหลายฟังความ
คิดพร้อมยอมตาม	คำท้าวปรึกษา
<u>ให้หาช่างตี</u>	<u>สำเภาทองมา</u>
ยาวนั้นท่านว่า	ศอกหนึ่งบุรุษ
	กว้างคืบหนึ่งนั้น
จัดเอาแม่ขัน	รองธาตุพระพุทธรูป
เอาใส่พระธาตุ	พระผู้ล้าอุตม์
สามสิบหกบุรุษ	หามแม่ขันใหญ่

(พระนิพนธ์ไตรปิฎก ฉบับปฐมสมโพธิธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครุศรีธรรมราช หน้า 75)

ได้นำธาตุขององค์พญาคัมภีร์	เจ้าธานีไพร่เปรมเกษมสันต์
ได้รับสั่งนายช่างอย่างสำคัญ	จัดทำชั้นลิ้นเสริมปากเจ็ดวา
แล้วให้ทำสำเภาไม้เสกใบ	ไม่ให้ใหญ่ส่วนยาวราวศอกหนา
กว้างหนึ่งคืบพอดีมีดวงตรา	งามสง่าสำเภาไม้เสกใบ

(นิราศพระบรมธาตุ นครศรีธรรมราช หน้า 51)

<u>นายช่างวาดเขียน</u>	รู้แบบแนบเนียน	เขียนแผนที่นั้น
มาให้เราดู	ให้รู้สำคัญ	พรานสุรนั้น
นายพรานสุร	ได้แจ้งคดี	โองการท้าวไท
รับขออาสา	นำพากันไป	ถึงพลันทันใจ
		ดูในภูมิสถาน

(ตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสดของหอสมุดแห่งชาติ หน้า 50)

จากเนื้อหาของพระนิพนธ์ไตรปิฎกและนิราศพระบรมธาตุ นครศรีธรรมราช สะท้อนให้เห็น
ถึงอาชีพช่างทำสำเภาทอง ซึ่งลักษณะการทำสำเภาทองเหมือนกับการเชื่อมโลหะ

ส่วนเนื้อหาของตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสด สะท้อนให้เห็นถึงอาชีพช่าง
วาดเขียน ซึ่งเป็นอาชีพที่เกี่ยวกับการวาดรูป

2.2 การแลกเปลี่ยน ไขแสง รัควานิข ได้กล่าวถึงการแลกเปลี่ยนไว้ว่า

การแลกเปลี่ยน หมายถึง การเปลี่ยนแปลงความเป็นเจ้าของสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อให้ประโยชน์ในการผลิตหรือการบริโภค การแลกเปลี่ยนจะเกิดขึ้นได้จะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ ระบบการเงิน ตลาด และการคมนาคมขนส่ง¹

จากการศึกษาเอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช พบการแลกเปลี่ยน จำนวน 2 บท ดังตัวอย่างที่ยกมาต่อไปนี้

ปลาเช่นนี้มีหนามพอซามแทง	เจ็บเหลือแรงเป็นรวดปวดไม่ไหว
ต้องหาหมอเยียวยามาเร็วไว	เอายาใส่กันรวดไม่ปวดเลย
ไน้มปลาดุกปลาเบาะที่เหมาะสม	จับใส่ข่งส่งขายอย่าได้เฉย
ชาวประมงจับปลาไม่ล่าเลย	ทำตามเคยของเขาเพราะเอาการ

(นิราศพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช หน้า 72)

ทำเป็นกะปิโคลกเคล้าเข้าผสม	ตามนิยมทำมาหาไม่เหลือ
บ้างส่งขายพ่อค้าที่ทำเรือ	ได้จ้างเรือราคามามากมาย

(นิราศพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช หน้า 73)

จากเนื้อหาของนิราศพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช หน้า 72 สะท้อนให้เห็นถึงการแลกเปลี่ยน โดยชาวประมงจับปลาที่อยู่ในทะเลแล้วนำใส่ข่งส่งไปขาย ซึ่งเป็นการแลกเปลี่ยนที่ได้จากการผลิต โดยนำวัตถุดิบไปแลกเปลี่ยนเป็นเงินตรา

จากเนื้อหาของนิราศพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช หน้า 73 สะท้อนให้เห็นถึงการแลกเปลี่ยน โดยการนำกุ้งที่จับได้มาแปรรูปเป็นกะปิ แล้วนำไปขายให้กับพ่อค้า ได้เงินมากมาย

¹ ไขแสง รัควานิข. (2542). “มนุษย์กับเศรษฐกิจ,” ใน มนุษย์กับสังคม. หน้า 131-134.

2.3 การบริโภค สวาท เสนาณรงค์ ได้กล่าวถึงการบริโภค ไว้ว่า “การบริโภค เป็นขั้นสุดท้ายของระบบเศรษฐกิจ ซึ่งหมายถึงการใช้สินค้าและบริการที่ได้จากการผลิตและการแลกเปลี่ยน”¹

จากการศึกษาเอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช พบการบริโภค จำนวน 2 บท ดังตัวอย่างที่ยกมาต่อไปนี้

ครองพระราชารัฐ	ทำวธรรมโคกราช
อยู่เย็นเป็นสุข	ไพร่ฟ้าสบสมัย
นานสบสมัย	บ่มีทุกข์ภัย
	ในกรุงพารา
	ข้าวมาปลาถูก
ทุกสิ่งสัมผัส	ลูกไม้ผลผลา
บ่ขาดบ่เว้น	ปีเดือนอัตรว
ฤดูฝนฟ้า	ตกตามมรสุม

(พระนิพนพานโสตร ฉบับศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครุนครศรีธรรมราช หน้า 106)

ในโพพวงผ้าเกียดดูเยียดยัด	กึ่งหนดมัดรังรังนั่งเรียกหา
ชาวประมงเรียกเมียไม่เสียท่า	ให้นำพาทั้งไปดำไล่เกลือ

(นิราสพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช หน้า 73)

จากเนื้อหาของพระนิพนพานโสตร สะท้อนให้เห็นถึงการบริโภคโดยข้าว ปลา ผลไม้ที่นำมาบริโภคนั้น เป็นขั้นตอนที่ได้จากการผลิต

ส่วนเนื้อหาของนิราสพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช สะท้อนให้เห็นถึงการบริโภค โดยชาวประมงให้ภรรยานำกุ้งที่จากการดักในโพพวงไปดำไล่เกลือเพื่อการบริโภค

¹ สวาท เสนาณรงค์. (2533). ภูมิศาสตร์เศรษฐกิจ. หน้า 44-46.

3. ภาพสะท้อนด้านการเมืองการปกครอง

การเมืองการปกครอง เป็นสถาบันหนึ่งในสังคมที่ทำหน้าที่รักษาความสงบภายในและภายนอกของบ้านเมือง

สุขุม นวลสกุล ได้กล่าวถึง การเมืองและการปกครองไว้ว่า

การเมือง หมายถึง เรื่องเกี่ยวกับการแข่งขันเพื่อการแสวงหาอำนาจซึ่งส่งผลกระทบต่อสังคม ส่วนการปกครองมีความหมายเกี่ยวกับการบริหารวางระเบียบกฎเกณฑ์สำหรับสังคม เพื่อให้สังคมมีความสุข แต่อย่างไรก็ตามการเมืองการปกครองมีความหมายเกี่ยวโยงกัน เพราะว่าการปกครองหรือการบริหารระเบียบกฎเกณฑ์เพื่อให้เกิดการบำบัดทุกข์ บำรุงสุขนั้นจำเป็นต้องอาศัยอำนาจคือ การเมือง จึงจะดำเนินการได้สำเร็จ เพราะฉะนั้นการเมืองการปกครองจึงหมายถึง องค์การที่ใช้อำนาจหรือระเบียบกฎเกณฑ์การบริหาร¹

ชรินทร์ สันประเสริฐ กล่าวถึง การเมืองการปกครองไว้ว่า “การเมือง เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการแสวงหาอำนาจ การปกครอง เป็นกิจกรรมที่แสดงให้เห็นถึงเป้าหมายในการใช้อำนาจ”²

เอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ทำหน้าที่สะท้อนภาพการเมืองการปกครองไว้หลายด้าน คือ

- 3.1 การเมืองการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์
- 3.2 ระบบขุนนาง
- 3.3 ความสัมพันธ์กับต่างเมือง

ดังจะนำเสนอในรายละเอียดต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

¹ สุขุม นวลสกุล. (2523). ระเบียบและการปกครองของไทย. หน้า 9.

² ชรินทร์ สันประเสริฐ. (2539). “ระบบการเมืองการปกครอง 1,” ใน เอกสารการสอนชุดวิชามนุษย์กับสังคมหน่วยที่ 1-7. หน้า 158.

3.1 การเมืองการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์

มัลลิกา มัสอูดี ได้กล่าวถึง ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ สรุปได้ว่า “หลักการสำคัญของระบอบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ คือ พระมหากษัตริย์ทรงเป็นเจ้าของอำนาจสำคัญ คือ อำนาจอธิปไตย อำนาจบริหารและอำนาจตุลาการ ทรงใช้อำนาจเหล่านี้ดำเนินการปกครอง จัดระเบียบวางหลักเกณฑ์ ตัดสินใจ และควบคุมให้การอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นไปด้วยดี”¹

จากการศึกษาเอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราชพบการเมืองการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ จำนวน 7 บท ดังยกตัวอย่างต่อไปนี้

ปาวมาให้สิ้นหมด	รู้ปรากฏทุกแห่งหน
บอกตลอดแต่สักคน	ตามยุบลท้าวตรัสไตร
ปราณีพราหมณ์พฤตมา	ฝูงชนาล้มลุกไขว่
เหี่ยวย่อยอยู่หลามไหล	เดินถอนใจอยู่ฟูฟู่
เกรงกลัวอาชญาท้าว	ตัวใครเล่าปู้้อยู่
ต่างคนชวนกันกรู	มาพรั่งพร้อมเมืองหลวง

(พระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ วิชาประวัติศาสตร์ หน้า 14)

ย่อมเป็นประเพณี	มีดังนี้มาแต่ไร
ถ้าว่ามีมาไซ้ไร	ให้ออกไปเอาตัวมา
ผู้ใดใครแข็งขัด	สั่งให้ตัดบั้นเกศา
เกรงกลัวพระราช	ก็เข้ามาทูลถาม

(พระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ วิชาประวัติศาสตร์ หน้า 110)

¹ มัลลิกา มัสอูดี. (2544). “ลักษณะการปกครองของไทย,” ใน เอกสารการสอนชุดวิชา ไทยศึกษาหน่วยที่ 7. หน้า 377.

ทุกเมืองมิได้หยุดหย่อน นั้นหนา	มาสู่นคร	บังคมภูธร
<u>ผู้ใดใครมิเข้ามา</u>	<u>ท้าวแต่งเสนา</u>	<u>ไปเอา</u>
<u>ตัวมาทำไผ่</u>		
<u>เกรงกลัวพระฤทธิไกร</u>	<u>ครั้งนั้นเหลือใจ</u>	<u>ทุกท้าว</u>
<u>กรุงไกรครั้นคร้าม</u>		

(ตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดของหอสมุดแห่งชาติ หน้า 70)

ถ้าจออกพนามแผ่นดินสมเด็จพระบรมอัยกาธิราชให้ว่า แผ่นดินสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ถ้าจออกพนามแผ่นดินสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงให้ว่า แผ่นดินสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ไหวพศุภานาณุกรม เจ้าคณะ เจ้าอธิการ เมืองนครศรีธรรมราช มีลิขิตปรกาดไปแต่บันดาวัดขึ้นแลเมืองขึ้นนครศรีธรรมราชให้รู้ทุกพะอาราม ถ้าพศุภานาณุกรม เจ้าคณะ เจ้าอธิการ พงษ์ สามเนร ประชาว รูปชัยองค์ใดมิได้เรียกพนาม แผ่นดินตามพระราชบัญญัติซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมไว้ จเอาตัวเบนโทษจนัก

(ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ฉบับหอสมุดแห่งชาติ หน้า 23)

จากเนื้อหาของพระนิพนธ์โสทร หน้า 14 ตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดสะท้อนให้เห็นถึงการเกรงกลัวต่อพระราชอำนาจของกษัตริย์ที่ปกครองโดยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของเหล่าราษฎรและบรรดาเจ้าเมืองหัวเมืองขึ้นทั้งหลาย

ส่วนเนื้อหาของพระนิพนธ์โสทรหน้า 110 สะท้อนให้เห็นถึงการลงโทษผู้ที่ขัดคำสั่งโดยการตัดศีรษะ ซึ่งเป็นการลงโทษที่ร้ายแรงในการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์

ส่วนเนื้อหาของตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ฉบับหอสมุดแห่งชาติ สะท้อนให้เห็นถึงอำนาจของกษัตริย์ที่ปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ว่า เป็นอำนาจที่สูงสุด ผู้ใดจะล่วงละเมิดและไม่ปฏิบัติตามคำสั่งมิได้ จะได้รับโทษหนักถึงขั้นประหารชีวิต

3.2 ระบบขุนนาง ไพบูลย์ มีกุล ได้กล่าวถึงระบบขุนนางไว้ว่า “ขุนนาง คือ กลุ่มคนที่คอยรับสนองพระราชโองการจากกษัตริย์ และมีหน้าที่ควบคุมดูแลไพร่ทาส กลุ่มคนกลุ่มนี้ได้รับการยกเว้นจากการเกณฑ์แรงงาน”¹

จากการศึกษาเอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราชพบระบบขุนนาง จำนวน 10 บท ดังตัวอย่างที่ยกมาต่อไปนี้

ยายมดทั้งหนุ่มแก่	มาอัดแอถึงภูมิ
กราบพุดมุลคดี	รับสั่งว่าให้คุณอยู่
ตรัสสั่งแก้มโรหิต	ทั้งขุนสิทธิ์เป็นราชครู
ให้ควรรำคาญดู	จะใครรู้ข้ออีกจา

(พระนิพนธ์ไตรภูมิฉบับสมบูรณ์ฉบับสมบูรณ์ภาคใต้ วิทยาลัยครุศรีธรรมราช หน้า 16)

ลาสำหรับกับข้าวคราวเสวย	ทั้งนมเนยถาดทองที่ผ่องใส
ทั้งกล้วยถั่วขาวขอลาไป	ต้องจากไกลไปลับไม่กลับมา
ลาตำแหน่งหน้าที่บุรีใหญ่	ทั้งฉัตรชัยแท่นประทับกับมหา
ลาทวยราษฎร์หมดสิ้นถิ่นพารา	ลาโยธาอำมาตย์ราชบริวาร

(นิราศพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช หน้า 3)

สิงหาราชจึงตรัสสั่งไป	สั่งตีมหาดไทย	ให้ผู้คุมไพร่
โสภา		
ให้จัดเตรียมโยธา	ได้สามแสนตรา	แต่หมู่เสนา
ห้าพัน		
ให้เร่งจัดเตรียมพลชั้น	สั่งแล้วทรงธรรม	เข้าในปรางค์จันทร์
รจนา		

(ตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสดของหอสมุดแห่งชาติ หน้า 17)

¹ ไพบูลย์ มีกุล. (2544). “ลักษณะสังคมไทย,” ใน เอกสารการสอนชุดวิชาไทยศึกษา หน่วยที่ 6. หน้า 314.

ครำนันพระบาท	ศรีธรรมโศกราช	ยินดีปรีดา
ท้าวเห็นดวงแก้ว	พรายแพรวทอตา	พังกราบทูลว่า
มีพระโองการ	แก่ชาวทหาร	ราชาชื่นใจ
แก้หมื่นพลเสร็จ	หมื่นระเห็จดับไฟ	หมื่นสนั่นนั้ไนไสร
		หมื่นไกรพลชั้น

(ตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดของหอสมุดแห่งชาติ หน้า 50)

จากเนื้อหาของพระนิพนธ์นิพนธ์โศกราชสะท้อนให้เห็นถึงตำแหน่งขุน ซึ่งทำหน้าที่เป็นราชครู คำนวณหาฤกษ์ยาม

ส่วนเนื้อหาของนิราสพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช สะท้อนให้เห็นถึงตำแหน่งอำมาตย์ ซึ่งเป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ที่ใกล้ชิดกษัตริย์ทำหน้าที่ถวาย และให้คำแนะนำ ปรีक्षणานราชการ บ้านเมืองในยามที่กษัตริย์ไม่ประทับอยู่ในพระราชวัง

ส่วนเนื้อหาของตำนานพระธาตุเมืองนครฉบับกลอนสวด หน้า 17 สะท้อนให้เห็นถึง ตำแหน่งสัสดีซึ่งเป็นตำแหน่งที่ทำหน้าที่ระดมชายฉกรรจ์มาเข้าเฝ้ารับราชการทหาร ปัจจุบัน ตำแหน่งสัสดียังมีอยู่

ส่วนเนื้อหาของตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวด หน้า 50 สะท้อนให้เห็นถึง ตำแหน่งหมื่น ซึ่งเป็นบรรดาศักดิ์ของนายทหาร

3.3 ความสัมพันธ์กับต่างเมือง มัลลิกา มัสธูดี ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์กับต่าง เมืองไว้ว่า “ความสัมพันธ์กับต่างเมือง เป็นนโยบายทางการเมืองการปกครองอย่างหนึ่งของ ประเทศ โดยมีจุดมุ่งหมายหลัก 2 ประการคือ 1. เพื่อป้องกันอำนาจอธิปไตยและความมั่นคง ของประเทศทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง 2. เพื่อความอยู่รอดของประเทศ”¹

จากการศึกษาเอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราชพบ ความสัมพันธ์กับต่างเมือง จำนวน 7 บท ดังตัวอย่างต่อไปนี้

¹ มัลลิกา มัสธูดี. (2544). “ลักษณะการปกครองของไทย,” ใน เอกสารการสอนชุดวิชา ไทยศึกษาหน่วยที่ 6. หน้า 383.

เข้ามาเป็นมิตร	<u>พ่อค้าพาณิช</u>
บ่ได้เคื่องข้อง	<u>พึงบุญชวทุม</u>
มาเฝ้าประชุม	<u>หม่นหมองกลัดกลุ้ม</u>
	<u>ทุกพรรณภาษา</u>
	<u>จันฉนวนเทศลาว</u>
<u>มิ่งมอญตะนาว</u>	<u>อังกฤษวิลันดา</u>
<u>มลายูแขกขอม</u>	<u>พรั่งพร้อมนานา</u>
<u>ฝรั่งมั่งคลา</u>	<u>พมาโยคี</u>

(พระนิพนธ์พานโสตร ฉบับศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครุนครศรีธรรมราช หน้า 106)

	<u>ยังมีเถรา</u>
<u>อยู่เมืองลังกา</u>	<u>บุญญาเหลือใจ</u>
<u>น้ำจิตปรารถนา</u>	<u>จะมากรุงไกร</u>
<u>หาดทรายแก้วไทร</u>	<u>น้ำใจแนบเนียน</u>
	<u>นามชื่อพระบาท</u>
<u>ลือชาสามารถ</u>	<u>พระไพทีมณเฑียร</u>
<u>เอาโพธิ์ทองมา</u>	<u>นาวาตามเพียร</u>
<u>ปลูกไผ่เป็นเสถียร</u>	<u>ที่ธาตุทรงธรรม</u>

(พระนิพนธ์พานโสตร ฉบับศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครุนครศรีธรรมราช หน้า 106)

เมื่อบุญคุณทำมาไผ่	ทั่วทุกกรุงไกร	มาขึ้นแก่
ไทพระบาท		
นามขึ้นนครศรีธรรมราช	เมืองท้าวโสกราช	พระบาท
นั่นมีเดชา		
<u>จังหวัดเมืองขึ้นนั้นหนา</u>	<u>ตั้งแต่ไชยา</u>	<u>เข้ามาวันทา</u>
<u>ท้าวไท</u>		
<u>ตั้งแต่เมืองฝายปักขไต้</u>	<u>ผูกส่วยดอกไม้</u>	<u>มาให้ทุกปี</u>
<u>อัครา</u>		

(ตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดของหอสมุดแห่งชาติ หน้า 70)

<u>พระเจ้ายกพล</u>	<u>กีก้องภูวดล</u>	<u>มีดกลุ่มแปนครัน</u>	
<u>ผงคลีก่อก่อก่อก</u>	<u>สเทือนเลือนลั่น</u>	<u>ไปถึงด้วยพลัน</u>	<u>ที่นั่นเป็นแดน</u>
<u>พระเจ้าอุทอง</u>	<u>วิพลเนืองนอง</u>	<u>ย้อมนับด้วยแสน</u>	
<u>ท้าวยกพลชั้น</u>	<u>ปะกัณกลางแดน</u>	<u>ทั้งสองเคื่องแค่น</u>	<u>รบพันกันมา</u>
<u>บ้างเป็นบ้างตาย</u>	<u>เหมือนกันสองฝ่าย</u>	<u>เรียวยากกลางป่า</u>	
<u>ท้าวคิดทุกขัง</u>	<u>อนิจจันตตา</u>	<u>แต่งให้เสนา</u>	<u>ไปว่าปราไสย</u>
<u>รบพุ่งอยู่หยาบ</u>	<u>เห็นจักเป็นบาป</u>	<u>แก้ท้าวสองไท</u>	
<u>ทั้งสองเสนา</u>	<u>นำพากันไป</u>	<u>เข้าเฝ้าท้าวไท</u>	<u>ภูวไนยอุทอง</u>
<u>เสนาพระบาท</u>	<u>ศรีธรรมโศกราช</u>	<u>กราบทูลโดยปอง</u>	
<u>ตามมีบัญชา</u>	<u>สั่งมาทั้งสอง</u>	<u>ต้องตามทำนอง</u>	<u>คลองใจไม่ตรี</u>
<u>อุทองพระเจ้า</u>	<u>ได้ฟังเรื่องราว</u>	<u>เสนาพาที่</u>	
<u>คิดพร้อมยอมกัน</u>	<u>ตามธรรมคดี</u>	<u>ให้ปลุกทางที่</u>	<u>ทำเนียบด้วยพลัน</u>

(ตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดของหอสมุดแห่งชาติ หน้า 78-79)

จากเนื้อหาของพระนิพนพานโสทร สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ด้านการค้ากับชาวต่างชาติของเมืองนครศรีธรรมราช ได้แก่ จีน ญวน ลาว อังกฤษ มลายู และพม่า เนื่องจากภูมิประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชตั้งอยู่ในทำเลที่เหมาะสม ประกอบกับเป็นเส้นทางเดินเรือระหว่างซีกโลกตะวันตกและตะวันออก เป็นเหตุให้เมืองนครศรีธรรมราชกลายเป็นเมืองท่าที่สำคัญแห่งหนึ่งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ส่วนเนื้อหาของนิราสพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ด้านศาสนาในเรื่องของการเผยแพร่พระพุทธศาสนาหลักทิลังกาวงศ์ของพระสงฆ์จากลังกาที่เมืองนครศรีธรรมราชและอิทธิพลของพุทธศาสนาหลักทิลังกาวงศ์ก็แพร่หลายไปทั่วภาคใต้และทั่วประเทศ จนกลายมาเป็นศาสนาประจำชาติไทยในปัจจุบัน

ส่วนเนื้อหาของตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวด หน้า 70 สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์กับต่างประเทศด้านการปกครองหัวเมืองประเทศราช ซึ่งเป็นหัวเมืองที่อยู่ห่างไกลออกไปถึงชายแดน โดยเมืองนครศรีธรรมราชมีฐานะเป็นเมืองใหญ่ มีอำนาจ เพราะได้ปกครองเมืองขึ้นทั้ง 12 เมือง หรือที่เรียกว่า เมืองสิบสองนักษัตร โดยหัวเมืองประเทศราชเหล่านี้ต้องถวายดอกไม้เงินดอกไม้ทอง ซึ่งเป็นเครื่องราชบรรณาการแด่เมืองนครศรีธรรมราชเป็นประจำทุกปี

ส่วนเนื้อหาของตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสดหน้า 78-79 สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ด้านศึกลงครามระหว่างพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช กษัตริย์ครองเมืองนครศรีธรรมราช กับพระเจ้าอู่ทองกษัตริย์กรุงศรีอยุธยา สาเหตุที่ทำศึกกันนั้น เนื่องจากพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราชไม่ปรึกษาหารือกับพระเจ้าอู่ทองเรื่องการสร้างพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ทำให้พระเจ้าอู่ทองทรงกริ้ว จึงยกทัพมาตีเมืองนครศรีธรรมราช สูญเสียไพร่พลเป็นจำนวนมาก ในที่สุดทั้งสองพระองค์ก็ทำสัญญาเป็นไมตรีต่อกัน

4. ภาพสะท้อนด้านสุขภาพอนามัย

สุขภาพ เป็นเรื่องของการดูแลรักษาร่างกายและจิตใจของบุคคลให้มีสุขภาพดี สามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมและสภาพแวดล้อมได้อย่างมีความสุข

สุชาติ โสมประยูร ได้ให้ความหมายของคำว่า สุขภาพ ไว้ว่า

สุขภาพ หมายถึง ภาวะแห่งความสมบูรณ์ของร่างกายและจิตใจ รวมถึงการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมด้วยดี สุขภาพแบ่งออกได้เป็น 2 แบบ คือ สุขภาพทางกาย หมายถึง สภาพของร่างกายที่มีความเจริญเติบโต และพัฒนาการสมกับวัย ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บและทุพพลภาพพร้อมทั้งมีภูมิคุ้มกันโรค หรือมีความต้านทานโรคเป็นอย่างดี สุขภาพทางจิต หมายถึง สภาพทางจิตใจและอารมณ์ที่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคม และสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีความสุข¹

จรินทร์ ธานีรัตน์ ได้ให้ความหมายของคำว่า อนามัย ไว้ว่า “อนามัย หมายถึง วิทยาการแขนงหนึ่งที่ว่าด้วยหลักในการบำรุง ป้องกัน ส่งเสริม และดำรงไว้ซึ่งสุขภาพที่ดีของบุคคลเมื่อให้สามารถนำไปใช้ในการดำรงชีวิตให้มีความสุขสมบูรณ์”²

เอกสารและตำนานที่เกี่ยวกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ทำหน้าที่สะท้อนภาพของสุขภาพอนามัยไว้ 2 ด้าน คือ

4.1 ปัญหาโรคระบาด

4.2 วิธีการรักษาแบบไสยศาสตร์

¹ สุชาติ โสมประยูร. (2523). สุขภาพ. หน้า 3.

² จรินทร์ ธานีรัตน์. (2514). อนามัยส่วนบุคคล. หน้า 1.

4.1 ปัญหาโรคระบาด คือ ไข้ห่า หรืออหิวาตกโรคในปัจจุบัน ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์ ได้กล่าวถึงไข้ห่าไว้ว่า “เหตุที่เรียกกันว่า ไข้ห่านั้น เพราะมันมีพิษสงร้ายแรงนัก ไข้ห่าลงที่ไรตาย กันเป็นเปือเมื่อนั้น เพราะมันระบาดอย่างรวดเร็วและทำให้คนตายอย่างรวดเร็วทันใจมาก หาทาง ป้องกันไม่ค่อยได้ด้วย”¹

จากการศึกษาเอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช พบปัญหา โรคระบาด คือ ไข้ห่า จำนวน 4 บท ดังตัวอย่างที่ยกมาต่อไปนี้

ข้อนี้จักงดไว้	กล่าวอภิปรายถึงกรุงไกร
อวธราชเมืองใหญ่	ทำนนั้นไซ้ใจจุศล
นามชื่อแห่งพระบาท	ธรรมโคกราชเจ้าภุมน
น้องชายเจ้าชุมพล	ชื่อเจ้านนทราชา
<u>ไข้ห่ามารนร้อน</u>	<u>ราชภูมัยมรรณา</u>
<u>ไม่มีที่รักษา</u>	<u>พระราชาคือองค์พระทัย</u>

(พระนิพนธ์ในโสทร ฉบับศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครุนครศรีธรรมราช หน้า 80)

	ด้วยเป็นอาเพศ
ให้บังเกิดเหตุ	ยังมีไข้ห่า
<u>ฝูงหมู่หญิงชาย</u>	<u>ล้มตายนักหนา</u>
พิทักษ์รักษา	มีมาเคลื่อนคลาย
	สมเด็จจุบาล
คิดด้วยกรมการ	ยกไปมากมาย
ไปหยุดอยู่ตั้ง	เขาวังสบาย
ข้างทำวน้องชาย	ตั้งอยู่ลานต่อกา

(พระนิพนธ์ในโสทร ฉบับศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครุนครศรีธรรมราช หน้า 85)

¹ ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์. (2544). “การตาย,” ใน วิถีชีวิตชาวใต้ประเพณีและวัฒนธรรม.

ข้อนี้จะดไว้	กล่าวถึงภัยถึงกรุงไกร	วรดิราชเมืองใหญ่
เจ้าเวียงไชยไฉกุล		
นามชื่อแห่งพระบาท	ธรรมโศกราชเจ้าสากล	น้องชายพระจุมพล
ชื่อธรรนทร์พระราช		
<u>ใช้ห้ามารนร้อน</u>	<u>ราษฎรม้วยมรณา</u>	<u>ไม่มีที่รักษา</u>
<u>พระราชาคือองค์พระไทย</u>		

(ตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดของหอสมุดแห่งชาติ หน้า 47-48)

จำเปนอาเภท	ให้บังเกิดเหตุ	ยังมีใช้หา	
<u>ผู้ราษฎรหญิงชาย</u>	<u>ล้มตายหนักหนา</u>	<u>พิทักษ์รักษา</u>	<u>ไม่มาเคลื่อนคลาย</u>
สมเด็จพระบาท	คิดด้วยประชาราษฎร์	ยกไปโดยหมาย	
ไปหยุดอยู่ตั้ง	วัดวังสวาย	ช้างทำวน้องชาย	ตั้งอยู่ลานสภา
ลูกชายพระบาท	ศรีธรรมโศกราช	ถึงแก่มรณา	
ท้าวคิดเสียดาย	วุ่นวายอุรา	พระญาติวงษา	โศกาอาโลย

(ตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดของหอสมุดแห่งชาติ หน้า 51)

จากเนื้อหาของพระนิพนธ์และตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาโรคระบาดในสมัยก่อนคือ ไข้ห่า ซึ่งเป็นโรคที่ไม่มีทางรักษาหาย ทำให้ผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก

4.2 วิธีการรักษาแบบไสยศาสตร์ สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์¹ ได้กล่าวถึงวิธีการรักษาแบบไสยศาสตร์ สรุปได้ดังนี้

โรคที่มีอาการซับซ้อนผิดปกติ หรือเรื้อรังที่หมอกกลางบ้านวินิจฉัยไม่ได้หรือรักษาไม่หาย รวมทั้งไข้ห่าที่ทำให้คนล้มตายคราวละมาก ๆ เชื่อกันว่าเกิดจากผีสาม อำนาจ ลึกลับ หรือฟ้าดินลงโทษ จะบำบัดได้ด้วยพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ โดยวิธีรดน้ำมนต์ และใช้เวทมนตร์คาถาขับไล่ผีขึ้น เพื่อให้โรคนั้นหายไป

¹ สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. (2529). “ความเชื่อที่เกี่ยวกับยากลางบ้านและการบำบัดรักษาไข้ของชาวใต้,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 2 พ.ศ.2529. หน้า 477.

จากการศึกษาเอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราชพบวิธีการรักษาแบบไสยศาสตร์ จำนวน 4 บท ดังตัวอย่างที่ยกมาต่อไปนี้

	ครั้นทำวได้พึง
นิมนต์ให้นั่ง	โยมหวังตั้งใจ
บังเกิดใช้หา	รักษาไม่ไหว
พระเจ้าเข้าใจ	โปรดโยมเถิดหนา
	จึงพระมหาเถร
ตอบคำภูเบณทร์	ความทุกข์พระยา
มหาบพิตร	เร่งให้จัดหา
เอาไกรลาสมา	ตอกตรานโม
	เป็นเฟืองฟูกัน
ด้วยรัตนัน	อายุพระภุ
ศักราชเท่าใด	ทำวไทเจ้าภู
ทำวให้บาดู	เสกน้ำหนา
	ใส่ในกระออมทอง
รดผู้ไขลอง	แลบพิตรอา
เดชะบุญญา	จะมาหายไ
	ครานั้นพระบาท
ศรีธรรมโศกราช	ทำตามบัดใจ
ไกรลาสตอกตรา	ครบอายุไซ
แล้วทำวเอาใส่	ชั้นกระออมทองพลัน
	เอาบาคุมา
เสกด้วยคาถา	สิบพราหมณ์กังหัน
เอารดคนไข้	หายคลายไวพลัน
รดบ้านเรือนนั้น	ตามอันกล่าวมา

(พระนิพนธ์ไสตร ฉบับศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครุนครศรีธรรมราช หน้า 86)

(พระนิพนธ์ไสตร ฉบับศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครุนครศรีธรรมราช หน้า 87)

ครั้งท้าวได้ฟัง	นิมนต์ให้นั่ง	โยมหวังพระไทย
บังเกิดใช้หา	รักษาไม่ไหว	พระองค์จึงได้
จึงพระมหาเถร	ตอบคำภุเบนท์	ว่าพระราชา
ความทุกข์บิพิต	เร่งคิดให้หา	เอาไกรลาสมา
เปนเพื่อพูกัน	ให้ได้ครบครัน	อายุพระภุ
ใส่ในผอบทอง	ทำนองมีอยู่	ท้าวให้ปาวครู
เอารคนไข	แต่นั้นค่อยคลาย	แล้วบพิตรอา
ให้รดเรือนร้าน	บ้านช่องเคหา	เดชะบุญญา
		จงมาหายไ

(ตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดของหอสมุดแห่งชาติ หน้า 52)

ครานั้นพระบาท	ศรีธรรมโศกราช	ทำตามบัดใจ
ไกรลาสตอกตรา	ครบอายุไข	แล้วท้าวเอาใส่
เอาพระครุมา	เศกด้วยคาถา	ศีลพรหมณ์กรังห
เอารคนไข	หายคลายทั่วกัน	รดบ้านเรือนนั้น
		ตามอันกล่าวมา

(ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ฉบับกลอนสวดของหอสมุดแห่งชาติ หน้า 52)

เนื้อหาของพระนิพนธ์และตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดทั้ง 4 บท สะท้อนให้เห็นถึงวิธีการรักษาแบบไสยศาสตร์ โดยการนำหินมาแกะเป็นตวานโม และเอาตวานนั้น มาตอกบนเงินเฟื้อง ให้จำนวนเงินเท่ากับอายุของพระเจ้าศรีธรรมโศกราช แล้วเอาน้ำและ เงินตวานโมบรรจุในกระออมทอง ให้ปากุเสกน้ำในกระออมทองไปรดผู้คนและบ้านเรือนในที่สุดใช้ หาก็หายไ

จากการวิเคราะห์ภาพสะท้อนด้านสังคมที่ปรากฏในเอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับ พระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช สรุปได้ว่า วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้เรื่องนี้ได้บันทึกวิถีชีวิตของ สังคมภาคใต้ไว้หลายแง่มุม มีทั้งประชากร เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง และสุขภาพอนามัย จึงนับได้ว่าเอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราชให้ประโยชน์ใน การศึกษาสังคมได้อีกทางหนึ่งด้วย

บทที่ 4

การวิเคราะห์ภาพสะท้อนทางวัฒนธรรม ที่ปรากฏในเอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช

วัฒนธรรม คือ รูปแบบหรือแบบแผนการดำเนินชีวิตของบุคคลในสังคมที่เกิดขึ้นจากการประพฤติปฏิบัติร่วมกัน เป็นแนวเดียวกันอย่างต่อเนื่องของสมาชิกในสังคม มีการสืบทอดต่อกันมาจากอดีต หรืออาจเป็นสิ่งประดิษฐ์ คิดค้นสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ หรืออาจรับเอาสิ่งที่เผยแพร่มาจากสังคมอื่นทั้งหมดนี้ หากสมาชิกในสังคมยอมรับ และยึดถือเป็นแบบแผนประพฤติปฏิบัติร่วมกัน ก็ย่อมถือว่าเป็นมรดกของสังคมนั้น

วัฒนธรรมย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไข และกาลเวลา เมื่อมีการประดิษฐ์ หรือค้นพบสิ่งใหม่ วิธีใหม่ที่ใช้แก้ปัญหา และตอบสนองความต้องการของสังคมได้ดีกว่า ย่อมทำให้สมาชิกของสังคมเกิดความนิยม และในที่สุดอาจเลิกใช้วัฒนธรรมเดิม การจะรักษาวัฒนธรรมเดิมไว้จึงต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลง หรือพัฒนาวัฒนธรรมนั้นให้เหมาะสม มีประสิทธิภาพตามยุคสมัย หรือถ่ายทอดเพื่อเป็นเครื่องมือชี้แนะแนวทางในการดำเนินชีวิตสำหรับคนยุคต่อไป การถ่ายทอดทางวัฒนธรรมมีทั้งการถ่ายทอดโดยตรง ได้แก่ การบอกกล่าว การแนะนำ อบรมสั่งต่าง ๆ เช่น การประกอบอาชีพ ขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นต้น ส่วนการถ่ายทอดโดยทางอ้อม เช่น ถ่ายทอดในรูปของบทเพลง นิทาน ตำนาน ปริศนาคำทาย และวรรณกรรม สิ่งเหล่านี้เป็นข้อมูลสำคัญที่ใช้ในการบันทึกวัฒนธรรม

เอกสาร และตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช จัดเป็นวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ที่มีเนื้อหาส่วนใหญ่สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมของชาวไทยภาคใต้ในด้านต่าง ๆ ซึ่งผู้วิจัยได้วิเคราะห์ภาพสะท้อนทางวัฒนธรรมในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. ด้านประเพณี
2. ด้านความเชื่อ
3. ด้านศิลปกรรม
4. ด้านภาษา

1. ภาพสะท้อนด้านประเพณี

ในสังคมหนึ่ง ๆ มักมีการประพฤติปฏิบัติเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งซ้ำ ๆ บ่อย ๆ จนเกิดความเคยชิน แล้วประพฤติปฏิบัติแบบนั้นสืบมาจนเป็นมรดกอย่างหนึ่งของสังคมนั้น เช่น ใน

สังคมชาวพุทธ พอถึงวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา พุทธศาสนิกชนจะปฏิบัติตนโดยการไปวัด ฟังเทศน์ ฟังธรรม ทำบุญ เป็นต้น การประพฤติปฏิบัติดังกล่าว เรียกว่า ประเพณี

ราชบัณฑิตยสถาน ได้กล่าวถึงความหมายของประเพณีไว้ว่า “ ประเพณี หมายถึง สิ่ง ที่นิยมถือประพฤติปฏิบัติสืบ ๆ กันมาจนเป็นแบบแผน ขนบธรรมเนียม หรือจารีตประเพณี”¹

รชนีกร เศรษฐ์ ได้กล่าวถึง ความหมายของประเพณีไว้ว่า “ประเพณี คือ ความ ประพฤติที่สืบต่อกันมาจนเป็นที่ยอมรับของคนส่วนใหญ่ในหมู่คณะ เป็นนิสัยสังคมที่เกิดจากการที่ ต้องเอาอย่างบุคคลอื่นที่อยู่รอบ ๆ ตน”²

จากทฤษฎีของราชบัณฑิตยสถานและนักวิชาการดังกล่าว สรุปได้ว่า ประเพณี คือ การประพฤติปฏิบัติที่กระทำกันซ้ำ ๆ สืบมาจนเป็นมรดกของสังคม ประเพณีมีหลายประเภทดังที่ สายทิพย์ นุกูลกิจ³ ได้แบ่งไว้สรุปได้ดังนี้

1. แบ่งตามฐานะของบุคคลผู้ประกอบประเพณี ได้แก่ ประเพณีของราษฎรและ ประเพณีของพระมหากษัตริย์
2. แบ่งตามลักษณะของบุคคลผู้ประกอบประเพณี ได้แก่ ประเพณีส่วนบุคคล ประเพณีส่วนชุมชน และประเพณีส่วนของรัฐบาล
3. แบ่งตามจุดประสงค์ของประเพณี ได้แก่ จารีตประเพณี ขนบประเพณี และ ธรรมเนียมประเพณี

เอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ได้ทำหน้าที่สะท้อนภาพ ด้านประเพณีไว้หลายประเพณี ในที่นี้ผู้วิจัยจะแยกประเพณีเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1.1 ประเพณีในรอบชีวิต

1.2 ประเพณีในรอบปี

ดังจะนำเสนอในรายละเอียดตามประเด็นต่าง ๆ ต่อไปนี้

¹ ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. หน้า 663.

² รชนีกร เศรษฐ์. (2532). โครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมไทย. หน้า 151.

³ สายทิพย์ นุกูลกิจ. (2533). วรรณคดีเกี่ยวกับขนบประเพณี. หน้า 48-50.

1.1 ประเพณีในรอบชีวิต หมายถึง ประเพณีที่มีการปฏิบัติกันในรอบชีวิตหนึ่งของคนในสังคม เริ่มตั้งแต่เกิดจนถึงตาย ซึ่งมีหลายประเพณี เช่น ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด ประเพณีแต่งงาน และประเพณีเกี่ยวกับการตาย เป็นต้น เอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราชได้สะท้อนภาพประเพณีในรอบชีวิตไว้เพียงประเพณีเดียว คือ

1.1.1 ประเพณีเกี่ยวกับการตาย ราชันกร เศรษฐโช ¹ ได้กล่าวถึงประเพณีเกี่ยวกับการตาย สรุปได้ดังนี้

คนเราทุกคนเกิดมามีอัมตขันธ์ไปธรรมดา ร่างที่ดับสูญไปแล้วเรียกว่า ศพ ซึ่งแปลว่า ซากผีหรือร่างกายคนตาย แต่ละสังคมจะปฏิบัติต่อร่างกายคนตายแตกต่างกันไปตามแต่วัฒนธรรมของตน สังคมไทยนั้นก็มีกฎเกณฑ์การปฏิบัติแตกต่างกันออกไปบ้างตามภูมิภาค แต่ส่วนใหญ่แล้วมักขาดลักษณะที่สำคัญต่อไปนี้ไม่ได้ คือ การบอกหนทางให้แก่ผู้กำลังจะตาย การอาบน้ำศพ การแต่งตัวศพ การมัดศพ การตั้งศพ การตามไฟหน้าศพ การสวดอภิธรรมหน้าศพ การเซ่นศพ การนำศพไปเผา การเผาศพ และการเก็บอัฐิ

จากการศึกษาเอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช พบประเพณีเกี่ยวกับการตายเพียง 1 บท ดังยกตัวอย่างต่อไปนี้

ครั้งนั้นธรรมโศกราชา	อายุสังขาร
ถึงเจ็ดสิบห้าบรรลุลอย	
ไปสู่ชั้นฟ้านิคาไลย	บุญญะปัจฉัย
ทำวไทเพื่อไผ่กันหนา	
ข้างพระน้องชายราชา	มเหษีธิดา
ทุกขโศกาอาไลย	
อรหันต์ทั้งนั้นเศร้าใจ	เสียดายทำวไท
หวาดไหวไปทุกภพาว	
ราษฎรทั้งหลายโศกา	ความดีพระยา
ทำนทำมตตาข้าฉันท์	
บได้ลำเอียงเดียวดั้น	อยู่ตามคลองธรรม
ทำนนั้นบได้ทำรณ	

¹ ราชันกร เศรษฐโช. (2532). โครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมไทย. หน้า 170.

ข้างทำนองชายจักรี แต่งศพภูมิ
พระเถรเถรวชิรพร้อมกัน
โกษฐทองเรืองรองพรายพรรณ ใส่ศพทรงธรรม
ทุกอันยอติงนักหนา
พระเมรุสูงใหญ่ในว่า ได้สืบห้าวา
เห็นประจักษ์แก่ตามากมาย
เมรุทิศเมรุแทรกทั้งหลาย ฉัตรธงเรียงราย
เพริศพรายเปนที่วิถิดาร
นิมนต์พระสงฆ์อาจารย์ ห้าร้อยกรรมฐาน
สำราญเสร็จการบดใจ

(ตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดของหอสมุดแห่งชาติ หน้า 69-70)

จากเนื้อหาของตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวด สะท้อนภาพประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการตาย ชุนอาเทศคดี¹ ได้กล่าวถึงลำดับขั้นตอนของประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการตาย สรุปได้ดังนี้

ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการตาย มีลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ถ้ามีการตายลง ณ ที่บ้านเรือนใด เจ้าภาพต้องเชิญผู้ที่มีความรู้ในทางเวทมนต์ หมอผี มาร่ายโองการเสกทำน้ำมนต์ ขับไล่ผีสารรังควาณประพรมน้ำมนต์ที่ศพ เพื่อป้องกันมิให้ผีดุร้าย มาอาละวาดหลอกหลอนทำให้เดือดร้อนรำคาญ
2. เมื่อทำพิธีขับไล่ผีสารแล้วก็จัดการอาบน้ำศพ คือ เอาขมิ้น ดินเหนียว ตำเคล้าให้เข้ากัน แล้วเอาน้ำร้อน น้ำเย็น น้ำมะพร้าวมาประสานอาบชำระศพให้สะอาด
3. เมื่ออาบน้ำเสร็จแล้ว ยกศพให้นั่งงยหน้า กรอกน้ำผึ้งกับการบูรลงไปในท้องมาก ๆ ใช้ยอดอกกล้วยเป็นหลอดเพื่อป้องกันมิให้ศพเน่าเร็ว แล้วจัดการตกแต่งให้แก่ศพ คือ หวีมกลีบมาข้างหน้า เมื่อหวีเสร็จแล้วให้หักหวีทั้งในโลง วิธีจัดนุ่งห่มให้แก่ศพนั้น โดยมากใช้เสื้อผ้าที่ผู้ตายชอบใส่เป็นประจำ โดยสวมเสื้อกลับกัน เอาหน้าไว้หลัง เอาหลังไว้หน้า

¹ ชุนอาเทศคดี. (2523). ประเพณีการทำศพของชาวปักษ์ใต้, ใน ชีวิตไทยปักษ์ใต้ ชุดที่ 4. หน้า 85-95.

4. แล้วเอาด้ายขาวผูกกรอมมือกรองเท้า เอาดอกไม้ธูปเทียนของหมากพลูใส่มือ แล้วโยงไปผูกไว้กับคอ ถ้าเป็นศพคนที่มั่งมีเงินทองก็เอาแหวนทองรูปพรรณใส่ในปากศพ

5. เมื่อกรอมมือเท้า นุ่งห่มเสร็จแล้ว ก็เอาผ้าขาวห่อศพทาบไปมาหลาย ๆ ชั้น ผูกตราสังด้วยด้ายขาวตลอดหัวและเท้าให้แน่นหนา แล้วจึงนำศพใส่โลง สำหรับกษัตริย์ และ พระราชวงศ์ชั้นสูง เรียกว่า โกศ

6. เมื่อเอาศพใส่โลงแล้ว ถ้ามีความประสงค์จะตั้งศพไว้ที่บ้าน เพื่อความสะดวกแก่ การทำบุญให้ทานต่อหน้าศพแล้ว ก็ให้จัดสถานที่ตั้งศพที่พระสวด ที่ปักแขกมาร่วมในงาน ที่ตั้งศพนั้นให้มีฐานวางศพ 2-3 ชั้น และมีแจกันปักดอกไม้ พานดอกไม้ เชิงเทียนวาง ถัดกันไป และตั้งผ้าโยงที่บูชาพระให้ผู้ตาย ตรงหน้าศพตั้งโต๊ะหมู่สำหรับพระพุทธรูป ควรจัดให้ศพหันศีรษะไปทางทิศตะวันตก การตั้งศพโดยมาก 3 วัน หรือ 7 วัน มีเทศน์ และสวดพระอภิธรรมในเวลากลางคืน รุ่งขึ้นตอนเช้าเลี้ยงพระและตั้งอาหารข้าวน้ำให้แก่ ศพทั้งสองเวลา

7. วันเผาศพ ถือเอาวันขึ้นแรมเป็นสำคัญ คือ ข้างขึ้นถือวันคี่ ข้างแรมถือวันคู่ ห้ามมิให้ทำการเผาศพ เช่น วันขึ้น 1 ค่ำ 3 ค่ำ 5 ค่ำ หรือวันแรม 2 ค่ำ 4 ค่ำ 6 ค่ำ เหล่านี้จะเผาศพมิได้ ถ้าจะเผ่วันข้างขึ้นให้เผ่วันขึ้น 2 ค่ำ 4 ค่ำ ซึ่งเป็นวันคู่ หรือถ้า จะเผาศพข้างแรมก็ให้เผ่วันแรม 1 ค่ำ 3 ค่ำ เป็นต้น

8. ก่อนจะทำพิธีจุดไฟเผาศพนั่น เจ้าภาพจัดให้มีการเทศนาชักผ้าบังสุกุล ชักผ้า มหาบังสุกุล แล้วนำศพขึ้นเมรุ โดยมีพระนำศพหรือที่เรียกว่า พระเบิกทางเดินนำขบวน

9. เมรุ เป็นสถานที่เผาศพ มีลักษณะเป็นอาคารหลังคาเป็นยอดมีรั้วล้อมรอบ ถ้าเป็นของหลวง เรียกว่า พระเมรุมาศ และพระเมรุ ดังที่ สมภพ ภิรมย์¹ ได้กล่าวถึง พระเมรุมาศและพระเมรุ สรุปได้ดังนี้

พระเมรุมาศ มีขนาดใหญ่ ลักษณะเป็นภูเขาคาร์ คือ เรือนยอด หมายถึง เรือน ซึ่งหลังคาต่อเป็นยอดแหลม พระเมรุมาศ เปรียบเสมือนโรงพระราชพิธีพระบรมศพทั้ง มวล คือ เป็นสถานที่พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม สดับปกรณ์เลี้ยงพระ และเป็นที่ประทับ ของพระมหากษัตริย์ พระราชวงศ์ ข้าราชการบริวารที่มาในงานพระบรมศพ พระเมรุมาศใช้ ในงานพระราชพิธีสำหรับพระมหากษัตริย์ พระอัครมเหสี พระบรมราชินี พระราชชนนี และพระบรมโอรสาธิราช

¹ สมภพ ภิรมย์. (2528). พระเมรุมาศ พระเมรุและเมรุสมัยกรุงรัตนโกสินทร์. หน้า 12-13.

ส่วนพระเมรุ มีขนาดเล็ก ใช้สำหรับพระบรมวงศานุวงศ์ พระเมรุมาศและพระเมรุแต่ละองค์สร้างแตกต่างกันตามพระอิสริยยศ ดังนั้น แบบของพระเมรุมาศและพระเมรุขึ้นอยู่กับสถาปนิกผู้ออกแบบตามราชประเพณีที่สืบทอดกันมา การตกแต่งพระเมรุมาศและพระเมรุนิยมสร้างทิวเขา และสัตว์หิมพานต์ประดับโดยรอบให้สวยงาม

10. เมื่อยกศพขึ้นตั้งบนที่เฝ้าแล้ว ก็ถึงเวลาประชุมเพลิง เสร็จแล้วก็มอบหน้าที่ให้สัปเหร่อดูแลจัดการต่อไป

1.2 ประเพณีในรอบปี หมายถึง ประเพณีที่มีการปฏิบัติกันในรอบปีหนึ่งของบุคคลในสังคม ซึ่งในสังคมไทยจะเริ่มนับตั้งแต่เดือนอ้ายตามจันทรคติไปถึงเดือนสิบสอง ในแต่ละเดือนจะมีประเพณีแตกต่างผลัดเปลี่ยนกันไป เช่น เดือนสามจะมีประเพณีวันมาฆบูชา เดือนห้าจะมีประเพณีวันสงกรานต์ และเดือนแปดมีประเพณีวันเข้าพรรษา เป็นต้น เอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ได้สะท้อนภาพประเพณีในรอบปีไว้ดังนี้

1.2.1 ประเพณีตรุษสงกรานต์ รัชนิกร เศรษฐ¹ ได้กล่าวถึงประเพณีตรุษสงกรานต์ไว้ว่า

คำว่าสงกรานต์ มักจะเรียกเข้าคู่กับคำว่า ตรุษ เป็นตรุษสงกรานต์ คำว่า ตรุษนั้นตามพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถานฉบับ พ.ศ. 2493 อธิบายว่า หมายถึง นักขัตฤกษ์เมื่อเวลาสิ้นปี ตรุษนั้นยังแปลว่า ตัดหรือขาด คือ ตัดปีหรือสิ้นปี เป็นพิธีแสดงความยินดีที่ได้มีชีวิตผ่านพ้นมาด้วยความสวัสดิ์ในรอบปีหนึ่ง ๆ เรียกว่า สงปีเก่า ส่วนคำว่าสงกรานต์นั้นหมายถึง เวลาที่พระอาทิตย์ย่างขึ้นสู่ราศีเมษ เรียกว่า มหาสงกรานต์ ตรุษสงกรานต์ก็คือวันสิ้นปีเก่าขึ้นปีใหม่อย่างเก่าของไทย ซึ่งเริ่มใช้มาตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปี พ.ศ. 2483 ทางราชการจึงได้เปลี่ยนใหม่ โดยกำหนดเอาวันที่ 1 มกราคม เป็นวันขึ้นปีใหม่

จากการศึกษาเอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราชพบประเพณีตรุษสงกรานต์ จำนวน 3 บท ดังตัวอย่างที่ยกมาต่อไปนี้

¹ รัชนิกร เศรษฐ. (2532). โครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมไทย. หน้า 176.

ครานั้นศรีวิชัย	ทำวกลับไปยังหงสา
เจียรกาลช้านานมา	เจ้านครบุญญามี
เมืองขึ้นก็มากมาย	ฝ่ายเหนือได้ทุกบุรี
เมื่อทำวตั้งพิธี	ให้สวัสดิ์แก่พารา
จึงให้อักษรไป	เมืองน้อยใหญ่ให้เข้าหา
<u>เทศกาลปีเดือนห้า</u>	<u>ดอกมาลาส่งท้าวไท</u>

(พระนิพนธ์นิพนธ์ ฉบับสมบูรณ์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครุศรีธรรมราช หน้า 109)

<u>ถึงตรุษสงกรานต์การพิธี</u>	<u>สมโภชศรีพระธาตุไม่คาดฝัน</u>
<u>ทั้งหญิงชายชาวเมืองนงเมืองนิตย</u>	<u>มาอุทิศกุศลผลหนักนัก</u>
มีการแก้การามงามสะอาด	ทั้งกาชาตึกาเดิมเพิ่มยศศักดิ์
ทรงผ้าเหลืองศีลธรรมอยู่สำนัก	เฝ้าพิทักษ์พระธาตุไม่ขาดเลย

(นิราสพระธาตุนครศรีธรรมราช หน้า 66)

<u>คราวตรุษสงกรานต์เข้ามา</u>	<u>ถวายคงคา</u>
<u>เป็นธรรมเนียมมาแต่ก่อน</u>	
ทุกเมื่อมิได้หยุดหย่อน	มาสู่นคร
บังคมภูธรนั้นหนา	

(ตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดของหอสมุดแห่งชาติ หน้า 70)

จากเนื้อหาของพระนิพนธ์นิพนธ์ นิราสพระบรมธาตุนครศรีธรรมราชและตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวด สะท้อนให้เห็นถึงกิจกรรมในประเพณีตรุษสงกรานต์ของเมืองนครศรีธรรมราชสมัยพระเจ้าศรีธรรมโศกราชว่า บรรดาเจ้าเมืองหัวเมืองขึ้นต่าง ๆ ต้องนำดอกไม้ธูปเทียน ซึ่งเป็นเครื่องราชบรรณาการมาถวายพระเจ้าศรีธรรมโศกราช รวมทั้งต้องเข้ามารถน้ำดำหัวด้วย การรดน้ำดำหัวเป็นการอวยพรและขอพรจากผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ โดยผู้ใหญ่นั่งลงแล้วผู้มารดน้ำจะนำน้ำอบไทยเจือกับน้ำธรรมาโรยด้วยดอกไม้หอม มะลิ และกลีบกุหลาบรดลงที่มือของท่าน ท่านก็จะให้ศีลให้พรแก่ผู้ที่ไปรดน้ำให้มีความสุขความเจริญ

2. ภาพสะท้อนด้านความเชื่อ

ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับนับถือ หรือยึดมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่มีตัวตน หรือไม่มีตัวตนอยู่จริง

สาเหตุที่ทำให้เกิดความเชื่อนั้น นักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงมูลเหตุของความเชื่อไว้หลายทรรศนะ ดังนี้

ธวัช ปุณโณทก ได้กล่าวถึงมูลเหตุของความเชื่อไว้ว่า “ความเชื่อ คือ การยอมรับอันเกิดอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่เป็นผลดีหรือผลร้ายต่อมนุษย์หรือสังคม แม้ว่าพลังเหนือธรรมชาติเหล่านี้ไม่สามารถจะพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริง แต่มนุษย์ในสังคมหนึ่งให้ความเคารพยำเกรง”¹

บุปผา ทวีสุข ได้กล่าวถึงมูลเหตุของความเชื่อไว้ว่า “1. ความเชื่อเกิดจากความกลัวของมนุษย์ที่ส่วนใหญ่มีต่อธรรมชาติ 2. ความเชื่อเกิดจากความฉลาดของมนุษย์ที่มีประสบการณ์มากกว่ามีเจตนาให้กลุ่มชนในสังคมเชื่อฟังและปฏิบัติตาม โดยอาจมีจุดหมายต่าง ๆ กันไป”²

เอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ทำหน้าที่สะท้อนภาพความเชื่อไว้หลายด้าน คือ

- 2.1 ความเชื่อเรื่องบุญกรรม
- 2.2 ความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์
- 2.3 ความเชื่อเรื่องเวทมนตร์ คาถาอาคม
- 2.4 ความเชื่อเรื่องฤกษ์ยาม
- 2.5 ความเชื่อเรื่องดวงสังหรณ์
- 2.6 ความเชื่อเรื่องความฝัน

ดังจะนำเสนอในรายละเอียดตามประเด็นต่าง ๆ ต่อไปนี้

¹ ธวัช ปุณโณทก. (2528). “ความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับวิถีชีวิตในสังคมอีสาน,” ใน วัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ. หน้า 350.

² บุปผา ทวีสุข. (2520). คติชาวบ้าน. หน้า 156.

2.1 ความเชื่อเรื่องบุญกรรม สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ ได้กล่าวถึง ความเชื่อเรื่องบุญกรรมไว้ว่า

คติเกี่ยวกับกฎแห่งกรรมของพุทธศาสนา ทำให้สังคมชาวไทยภาคใต้เกิดความเชื่อในเรื่องการให้ชาติ กล่าวคือ หากผู้ใดก่อกรรมทำเข็ญไว้กับมนุษย์หรือสัตว์อย่างใดในชาตินี้ เมื่อถึงชาติหน้ากรรมจะกลับมาสนองถึงตน นอกจากนั้นแล้วยังมีความเชื่อว่า บุญกุศลที่สร้างสมไว้ย่อมเกิดเป็นนาคบุญ เมื่อถึงคราวคับขันอาจนำมาใช้ช่วยให้พ้นจากภัยอันตรายได้¹

จากการศึกษาเอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช พบความเชื่อเรื่องบุญกรรม จำนวน 20 บท ดังตัวอย่างที่ยกมาต่อไปนี้

ทั้งสองฝั่งบิดา	ชลธารามาถึงไหล
กราบทูลตามมูลไป	ตัวลูกไซ้รับบัญชา
<u>ลูกนี้มีเคຍยาก</u>	<u>ตกลงปากทนต์เสดสา</u>
<u>บุญกรรมเคยทำมา</u>	<u>ตามเวรมาแต่ก่อน</u>
ลูกคิดแต่บิดา	ลูกสองรามีอาวรณ์
ชอบธรรมมีผดผันผ่อน	หลบหลีกก่อนให้พ้นภัย
พรางพิวพระทนต์ธาตุ	มุนีนาคให้คลาดไกล
อยู่ป่าพนาลัย	ชอบที่ไปเมืองลังกา

(พระนิพนพานโสตร ฉบับศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช หน้า 49)

<u>ไ้กรรมเอ้ยเคยสร้างแต่ปางไหน</u>	<u>เกิดทุกข์ภัยคราวยุคไม่สุชา</u>
<u>สำเนาใหญ่ถูกคลื่นใหญ่ในคงคา</u>	<u>อนิจจาเวรกรรมแสนลำเค็ญ</u>
ต่างรำพึงพึงพาเคຍอาศัย	ถือสิ่งใดบูชาเวลาเห็น
นาวาเอ้ยเคยพึ่งถึงลำเค็ญ	คราวนี้เห็นต้องตายวายชีวา

(นิราสพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช หน้า 16)

¹ สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. (2529). “ความเชื่ออันเนื่องแต่ลัทธิและศาสนาของชาวใต้,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 2 พ.ศ.2529. หน้า 478-479.

<u>เหตุการณ์ชาวเกตรา</u>	<u>สร้างกรรมมาแต่ก่อนไกล</u>
<u>เวรมาถึงไฉ</u>	<u>พระพายใช้พัดกล้ำมา</u>
เปลลมตวันออก	พัดเปลลออกอยู่ขาดฉ่ำ
ถูกต้องลำเกตรา	มีดกลุ่มมาบเห็นใด
ล้ำตำนานต้นหน	ก็ต่างคนบนเปิดไก่อ
พระพายร้ายเหลือใจ	เพิ่มเติมใส่ในนาวา
พระทนต์บรมธาตุ	นางน้องนางใส่เกษา
บัดเดียวบได้เข้า	จึงนาวามาจมพลัน

(ตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดของหอสมุดแห่งชาติ หน้า 23)

ลูกนี้มีเคยยาก	ทนลำบากทรมเสศ	<u>บุญกรรมได้ทำมา</u>
ตามเวรมาแต่ก่อน		
ลูกคิดแต่บิดา	ทั้งสองรามิอาวรณ	ชอบธรรมคิดผ้นผ่อน
หนีไปก่อนให้พ้นไภย		

(ตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดของหอสมุดแห่งชาติ หน้า 20)

จากเนื้อหาของพระนิพนพานโสทร นิราสพระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราชและตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดทั้ง 2 บท สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อเรื่องบุญกรรมว่า เมื่อมีเหตุการณ์ที่ทำให้ต้องพลัดพรากจากกันก็มักจะเชื่อกันว่า คงเป็นเพราะกรรมที่สร้างมาแต่ชาติก่อนเลยทำให้ต้องตกระกำลำบาก

2.2 ความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ ความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ เป็นความเชื่อที่มีความสัมพันธ์กับความเชื่อเรื่องบุญกรรม กล่าวคือ มนุษย์เชื่อกันว่านรกและสวรรค์ คือ ดินแดนที่มนุษย์จะต้องไปเกิดตามผลแห่งกรรมที่ทำได้ ผู้ประกอบกรรมชั่ว เมื่อตายไปแล้ว จะไปตกในแดนนรกภูมิ ส่วนผู้ประกอบกรรมดีเมื่อตายไปแล้วจะได้ขึ้นสวรรค์

พญาลิไท¹ กล่าวถึงเรื่องนรก สรุปได้ดังนี้

ผู้ประกอบกรรมชั่วนั้นตายไปแล้วจะตกในขุมอบายหรือจตุรกาย มื้อสุรกายภูมิ ติรัจฉานภูมิ เปตภูมิ และนรกภูมิ ตามความหนักเบาแห่งการกระทำของตนในอดีต นรกภูมิในจตุรกายมีนรกใหญ่อยู่ 8 ขุม คือ

¹ พญาลิไท. (2515). ไตรภูมิพระร่วง. หน้า 14.

1. สัญชีวมหานรก เป็นนรกที่ไม่มีวันตาย คือตายแล้วก็ต้องคืนชีวิตมารับทุกข์ทรมานอีกตราบอายุขัย
 2. กาฬสูตรมหานรก เป็นนรกที่ลงโทษด้วยเส้นด้ายดำ คือเอาเส้นด้ายดำมาทำรอยบนร่างแล้วเลื่อยตามรอยนั้น
 3. สังฆาฏมหานรก เป็นนรกที่บดขยี้ร่างกายสัตว์
 4. โรรวมหานรก เป็นนรกที่เต็มไปด้วยเสียงร้องครวญคราง
 5. มหาโรรวมหานรก เป็นนรกที่เต็มไปด้วยเสียงร้องครวญครางอย่างสาหัส
 6. ตาปนมหานรก เป็นนรกที่ทำให้สัตว์เฝ้าร้อน
 7. มหาตาปนมหานรก เป็นนรกที่ทำให้สัตว์เฝ้าร้อนแสนสาหัส
 8. อเวจีนรก เป็นนรกที่มีคลื่นทุกข์เป็นนิรันดร์ ไม่มีความเบาบาง
- นรกทั้ง 8 ขุมใหญ่นี้ได้อยู่ได้แผ่นดินที่เราอาศัยอยู่เป็นลำดับโดยสัญชีวมหานรกอยู่เหนือสุด และอเวจีนรกอยู่ต่ำสุด

ราชบัณฑิตยสถาน ¹ ได้ให้ความหมายของสวรรค์ไว้ว่า สวรรค์ หมายถึง โลกของเทวดา และนางฟ้าโดยสวรรค์มีทั้งหมด 6 ชั้น ได้แก่

1. จตุรุมหาราชิก เป็นสวรรค์ที่มีเทวาราชผู้ครอง 4 เทพนคร คือ
 - ธตรัฐมหาราช ครองนครด้านบูรพา
 - วิรุฬหคัมหาราช ครองนครด้านทักษิณ
 - วิรูปักษ์มหาราช ครองนครด้านประจิม
 - เวสสุวัณมหาราช ครองนครด้านอุดร
 2. ดาวดึงส์ เป็นสวรรค์ที่มีเทพผู้เป็นผู้ครอง 33 องค์ มีสมเด็จพระอมรินทราบหาราชเป็นผู้ครอง
 3. ยามา เป็นสวรรค์ที่มีท้าวสยามเทวราชเป็นผู้ครอง
 4. ดุสิต เป็นสวรรค์ที่มีท้าวสันตดุสิตเทวราชเป็นผู้ครอง
 5. นิมมานรดี เป็นสวรรค์ที่มีท้าวสุมิมิตเทวราชเป็นผู้ครอง
 6. พรนิมิตตสวรรค์ เป็นสวรรค์ที่มีท้าวพรนิมิตเป็นผู้ครอง
- สวรรค์ภูมิทั้ง 6 ชั้นนี้เชื่อว่าอยู่เหนือโลกมนุษย์ขึ้นไป

¹ ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542. หน้า 1056

จากการศึกษาเอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช พบ
ความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ จำนวน 15 บท ดังตัวอย่างที่ยกมาต่อไปนี้

<u>หญิงชายทั้งนี้</u>	<u>สัปบุรุษรูปสี่</u>
<u>นิครนถ์ทำร้าย</u>	<u>ทำเหมือนพระยา</u>
<u>ดุจดั่งนรา</u>	<u>แก้บิดมารดา</u>
	<u>พระยาชาติศัตรู</u>
	<u>เบียนพระบิดา</u>
<u>พี่น้องถ้วนหน้า</u>	<u>อย่าเอาเป็นครู</u>
<u>จักแก้ยากนัก</u>	<u>ใครจักเห็นดู</u>
<u>อย่าทำจู้</u>	<u>รู้แล้วอย่าทำ</u>
<u>ว่ากล่าวทั้งนี้</u>	<u>พี่น้องควรจำ</u>
<u>ในพุทธโอวาท</u>	<u>เป็นชาติถ้อยคำ</u>
<u>เวลานี้เกาะจำ</u>	<u>นำไปอเวจี</u>

(พระนิพนธ์โสทร ฉบับศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช หน้า 12-13)

<u>สัปบุรุษรูปสี่</u>	<u>หญิงชายทั้งนี้</u>	<u>ทำเหมือนพระยา</u>
<u>นิครนถ์ทำร้าย</u>	<u>บิดมารดา</u>	<u>คือหนึ่งเถรา</u>
<u>เบียนพระศาสนา</u>	<u>พี่น้องถ้วนหน้า</u>	<u>เทวทัตศัตรู</u>
<u>จักแก้ยากนัก</u>	<u>ใครจักเห็นดู</u>	<u>อย่าเยี่ยงเจ้ากู</u>
<u>ว่ากล่าวทั้งนี้</u>	<u>อย่าทำจู้</u>	<u>รู้แล้วอย่าทำ</u>
<u>ในพระโอวาท</u>	<u>มีในบาป</u>	<u>ทั้งนี้ควรจำ</u>
<u>เป็นชาติถ้อยคำ</u>	<u>เวลานี้ก็จำ</u>	<u>นำไปอเวจี</u>

(ตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดของหอสมุดแห่งชาติ หน้า 1)

<u>ขอทวยเทพเทวินทร์ชั้นอินทร์พรหม</u>	<u>จงปรารมภ์ทราบสารการณีสองศรี</u>
<u>ทั้งเมฆลาดศักดิ์สิทธิ์มีฤทธิ์</u>	<u>ได้ปราณีหลานยามาการุณ</u>
<u>ช่วยนำข่าวเล่าความตามเหตุผล</u>	<u>มีผู้คนพี่น้องต้องเกื้อหนุน</u>
<u>ไม่แจ้งความเถราผู้การุณ</u>	<u>มาเจือจุนช่วยข้าตั้งว่าวอน</u>
	(นิราศพระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราช หน้า 30)

เมื่อนั้นพระบาท	ศรีธรรมโศกราช	กัมเกล้าวันทา	
เดชะพระธาตุ	พระศรีศาสดา	ปกเกล้าเกษา	ข้าพเจ้าทั้งหลาย
ทำวตั้งสัจจา	ทำอารณา		<u>อินทราพระนารายณ์</u>
<u>สืบหกล้องฟ้า</u>	<u>เทวามากมาย</u>	ชั้นนาคฤาสาย	ภูมนางธณี
บุญญปัจจุชัย	ธรรมโศกทำวไท		ผู้สร้างบารมี
ร้อนขึ้นไปถึง	ไตรตรึงส์โกสัย	สุชาธิบดี	เพ่งตาพิพม์มา
เห็นธรรมโศกราช	ให้ขุดพระธาตุ		สร้างบารมีตา
จะให้ทุกเมือง	ขัดเคืองอุรา	ภาพยนตรนั้นหนา	มันให้ฆ่าฟัน
จึงทำวพันตา	มีพุทธฎีกา		พระเพศนุกรม
เจ้าลงไปช่วย	พระยาใจธรรม	ในกาลบัดนั้น	ช่วยแก้ภาพยนตร

(ตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดของหอสมุดแห่งชาติ หน้า 6)

จากเนื้อหาของพระนิพนพานโสตร และตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดหน้า 1 สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อเรื่องนรกว่า ผู้ใดคิดทำร้ายหรือฆ่าบิดามารดาของตนเอง เมื่อตายไปแล้วจะต้องตกอยู่ในนรกเวจี ซึ่งเป็นนรกที่มีคลื่นทุกข์เป็นนิรันดร์และเป็นนรกที่อยู่ขุมต่ำสุด

ส่วนเนื้อหาของนิราสพระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราชและตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดหน้า 6 สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อเรื่องสวรรค์ในความคิดของไทยว่า สวรรค์เป็นสถานที่ที่มีแต่ความสุขสมบูรณ์ เป็นดินแดนในอุดมคติของมนุษย์ทุกคน

2.3 ความเชื่อเรื่องเวทมนตร์ คาถาอาคม ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่า เวทมนตร์ ไว้ว่า “เวทมนตร์ หมายถึง ถ้อยคำศักดิ์สิทธิ์ที่ปริกรรมเพื่อให้สำเร็จความประสงค์”¹ ส่วนคำว่า คาถาอาคม ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่า คาถาอาคม ไว้ว่า “คาถาอาคม หมายถึง คำเสกที่ถือว่าศักดิ์สิทธิ์”²

จากการศึกษาเอกสารและตำนานที่เกี่ยวกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช พบความเชื่อเรื่องเวทมนตร์ คาถาอาคม จำนวน 10 บท ดังตัวอย่างที่ยกมาต่อไปนี้

¹ ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542. หน้า 1085.

² แหล่งเดิม. หน้า 245.

	<u>พระพิฆณกรรม</u>
เฟ่งเนตรสบพลัน	ผาดผันฤทธา
<u>ภพยนตร์ กราบเกล้า</u>	เห็นเจ้านายมา
บัดเดียวบ่ช้า	กลับกลายหายไป
	<u>ภพยนตร์ทั้งนั้น</u>
<u>กำแพงเจ็ดชั้น</u>	ละลายหายไว
เพราะตั้งไว้เอง	แต่เพรงก่อนไกล
แล้วท้าวเสด็จไป	ยังดาวดึงส์สวรรค์

(พระนิพนธ์ในสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช หน้า 22)

<u>ให้แม่หม่อมพ้อมต่อไผ่เวทย์</u>	ทิวเศจัดสรรโดยหรรษา
นายาคูผู้ดีมีวิชา	<u>เศกคาถาเป่าลงตรงธรรณี</u>
<u>ครบร้อยเจ็ดประการชำนาญเวท</u>	<u>ดิวเศล้ำเลิศประเสริฐศรี</u>
<u>เป็นภพยนตร์กลกายมากมายมี</u>	<u>สกุณีนกการักษาธาตุ</u>

(นิราศพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช หน้า 63)

บัดนั้นเจ้ากาภษา	<u>ร่ายพระคาถา</u>	เป่ามา
ต้องการบินหนี		
<u>แล้วอ่านคาถาเจ็ดที</u>	เป็นรูปอินทรี	ผุดขึ้น
รยรีบินคลา		
บัดนั้นเจ้ากาภษา	<u>ร่ายพระคาถา</u>	มิช้า
กลับกลายหายไป		
บัดเดียวเป็นคนว่องไว	ถือธงแกว่งไกว	บัดใจ
ร่ายพระคาถา		
ซัดข้าวสารลงบช้า	หายไปบคลา	แล้วเปน
ยักขากุมภภัณฑ์		
<u>จึงร่ายคาถาแขงขัน</u>	ซัดสารลงพลัน	ยักขนั้น
กลับกลายหายไป		

บัดเดียวเปนนาคาไลย เจ็ดหัวตัวใหญ่ ชัดข้าวสาร
 ไวกลับหาย
 สุดสิ้นเท่านั้นผันผาย ให้ชุดคู่คาย คีลาล้อม
 ไร่เบื่องบน

(ตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดของหอสมุดแห่งชาติ หน้า 59)

บัดเดียวเจ้ากากภาษา ขั้บคนขึ้นมา
 ยังแต่เอกาอยู่ใน
 อ่านเวทคาถาบัดใจ ครบร้อยแปดไซ้
 ครบไปด้วยภาพยนตร์
 เสมือนได้ทำมาแต่ต้น ด้วยพระยามนต์
เปนยักษ์เป็นคนมา
เปนครุฑเป็นนาคนาคา เปนสิงหรา
เปนมิงอาชาน่าชม
แล้วปั้นเป็นรูปช้างพรหม ช้างเพศอุดม
ช้างอินทร์ช้างพรหมเทวดา
ปั้นเป็นรูปนาคนาคา เอาหัวเข้าหา
 หางมาเกี่ยวเข้าประชิดกัน
 มีอิทธิฤทธิ์ทางชั้น ทำรูปกุมภกัน
 ถือตะบองยื่นยันรันตี
 ถี่ถ้วนลั่นแต่ฤทธิ ผูกด้วยบา
 พันที่จะอุปไมย

(ตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดของหอสมุดแห่งชาติ หน้า 63)

จากเนื้อหาของพระนิพนธ์ไตร่ ตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวด หน้า 59 สะท้อนให้เห็นถึงการใช้เวทมนตร์คาถาอาคมในการแก้ภาพยนตร์ ซึ่งเป็นหุ่นรูปกาที่ผูกด้วยเวทมนตร์คาถา

ส่วนเนื้อหาของนิราสพระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราช และตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวด หน้า 63 สะท้อนให้เห็นถึงการใช้คาถาอาคมในการปลุกเสกภาพยนตร์ให้เป็นรูปต่าง ๆ เช่น รูปยักษ์ รูปครุฑ พญานาค รูปสิงโต รูปช้าง เพื่อเฝ้ารักษาพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช

2.4 ความเชื่อเรื่องฤกษ์ยาม ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่าฤกษ์ไว้ว่า “ฤกษ์ หมายถึง คราวหรือเวลาที่กำหนดหรือคาดว่าจะให้ผล เช่น ฤกษ์ดี ฤกษ์ร้าย มักนิยมใช้ในทางดี”¹

จากการศึกษาเอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช พบความเชื่อเรื่องฤกษ์ยาม จำนวน 15 บท ดังตัวอย่างที่ยกมาต่อไปนี้

	เงินร้อยทองละร้อย
ทั้งเครื่องใช้สอย	สิ่งละร้อยทุกพรรณ
<u>ได้ฤกษ์เพล</u>	<u>ใช้นาวาผัน</u>
<u>ใช้ไปไปพลัน</u>	<u>ในกลางวังวน</u>
	เดชะอำนาจ
พระบรมธาตุ	ปมิจลาจล
ห้าเดือนเจ็ดวัน	ถึงพลันตำบล

(พระนิพนธ์ไตรปิฎก ฉบับสมบูรณ์ วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครุศรีธรรมราช หน้า 77)

สองพี่น้องตรองเห็นเป็นหลักฐาน	ภายหน้าคนมีที่อาศัย
ลงนาวาขึ้นหาดเยื้องยาตราไป	พร้อมข้าไทโยธาพากันจร
ขึ้นพินิจพิศเพลินเนนหาดทราย	ต่างมุ่งหมายพร้อมกันไม่ผันผวน
ยกชันใหญ่จากนาวาพามาดอน	ชนนิกกรพร้อมสะพรั่งตั้งพิธี
<u>นายยาครูผู้รู้ฤกษ์ผา</u>	<u>ถึงเวลาฤกษ์ชัยไม่หมองศรี</u>
<u>ทั้งโหรพาฤกษ์วิชาดี</u>	<u>ตั้งพิธีฝังธาตุศาสนา</u>

(นิราศพระบรมธาตุ นครศรีธรรมราช หน้า 62-63)

ทำทรงคชเผือกภู	พิศแลดูงามไฉไล	วันนั้นฤกษ์ยามไชย
<u>ทำยกไปจากภรา</u>		
ครั้นถึงที่ภูมิไชย	พระยาใหญ่ทอดพระเนตรมา	ทำวแกล้งแต่งกายา
ทรงคชางามประไพ		

(ตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดของหอสมุดแห่งชาติ หน้า 14)

¹ ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542. หน้า 982

เกณฑ์ให้ตกแต่งพิธี	เสร็จแล้วด้วยดี	<u>หาฤกษ์นาที่</u>
วัดถาวร		
ตรัสถามโหราพราหมณ์จารย์	ซึ่งเป็นศุภวาร	จัดทำเป็น
การมงคล		
โหรา <u>หาฤกษ์</u> บัดดล	เป็นศุภสาคผล	จุมพลให้
ตั้งบายศรี		
สันทัดครบเครื่องบัตรพลี	เขียนงามตามดี	ถ้วนถี่
พื้นที่คณนา		

(ตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดของหอสมุดแห่งชาติ หน้า 58)

จากเนื้อหาของพระนิพนธ์ไสตร สะท้อนให้เห็นว่าในการเดินทางไกล ก่อนออกเดินทาง ต้องดูฤกษ์ก่อน เพื่อให้การเดินทางเป็นไปอย่างราบรื่นถึงจุดหมายโดยสวัสดิภาพ

จากเนื้อหาของนิราศพระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราช สะท้อนให้เห็นว่าในการประกอบพิธีกรรมอันเป็นมงคลนั้น จำเป็นต้องหาฤกษ์ยามที่ดี เพื่อให้พิธีนั้นสำเร็จด้วยดี

ส่วนเนื้อหาของตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวด หน้า 14 สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อที่ว่า ในการออกรบนั้น ฤกษ์ยามเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับกองทัพ ถ้าได้ฤกษ์ที่ดีก็จะส่งผลให้ประสบชัยชนะต่อข้าศึกศัตรู

ส่วนเนื้อหาของตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวด หน้า 58 สะท้อนให้เห็นว่าการประกอบพิธีที่เสี่ยงต่ออันตรายนั้น หากได้ลงมือทำในเวลาฤกษ์งามยามดีก็จะทำให้ผู้ประกอบพิธีแคล้วคลาดจากอันตรายทั้งปวง

2.5 ความเชื่อเรื่องลางสังหรณ์ ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่า ลางสังหรณ์ไว้ว่า “ลางสังหรณ์ หมายถึง ลางที่ دلใจทำให้เชื่อว่า อาจจะมีเหตุดีหรือเหตุร้ายเกิดขึ้น เช่น จิ้งจกมาตายต่อหน้า เชื่อว่าเป็นลางสังหรณ์ จะทำให้เกิดเหตุร้าย เป็นต้น”¹

จากการศึกษาเอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช พบความเชื่อเรื่องลางสังหรณ์ จำนวน 7 บท ดังยกตัวอย่างต่อไปนี้

¹ ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. หน้า 1759.

ท้าวทรงศิลป์ศรจันทร์	ของง้าวมันกับหัตถา
เสร็จแล้วก็แคล้วคลา	พระราชาทรงคชสาร
<u>เผือกผ่องร้องทรวง</u>	<u>ท้าวรำพึงในพระญาณ</u>
<u>อัศจรรย์มาบันดล</u>	<u>ท้าวรำคาญในพระทัย</u>
<u>แฝกจิตผิดหนักหนา</u>	<u>เห็นชีวาจะบรรลัย</u>
<u>คิดหนักหน่วงน้ำใจ</u>	<u>ครั้งมิไปมีความอาย</u>

(พระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร รัชกาลที่ ๕ วิทยาลัยครุฑนครศรีธรรมราช หน้า 50)

ไปชนคชวณ	เราจักยาตราคลาผัน
นักสนมซ้ายขวา	ด้วยพระยานันอันมา
เจ้าอย่าร้อนใจ	พระอัศมเหสีชยา
อยู่ตามครองธรรม	เจ้าคอยรักษากันไป
	ถ้าเราไปดีมีชัย
	จะกลับมาไวแจ่มจันทร์
	<u>เจ้าอย่าไศการำพัน</u>
	<u>คอยรักษากันทรมวย</u>

(พระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร รัชกาลที่ ๕ วิทยาลัยครุฑนครศรีธรรมราช หน้า 45)

ความนั้นพระบาท	ท้าวสิงหราช	ตอบนางทรมวย
เจ้าคิดให้พี่	พาทีผิดไป	จะหนีเขาไย
เกิดมาเป็นชาย	จะกลัวความตาย	สุดใจเรียมอา
เป็นตายไม่หนี	ขวัญพี่อย่าว่า	มิได้ชยา
โชคดีมีจน	เมื่อจักสู้ชน	สร้างมาว่าไร
เขามาเท่านั้น	จะหนีกันไย	หลายครั้งทรมวย
ถ้าว่าเรียมแล้ว	ออกชนข้างแพ	กลัวไยมารศรี
แปลงเป็นเชษฐา	เข้าในพงพี	เจ้าคิดแต่ดี
นักสนมกรมนี	พระอรรคมเหสี	เห็นดีสายใจ
ทุกสิ่งต่างต่าง	เป็นลงท้าวไท	<u>ครวญคร่ำรำไห่</u>
	จริตผิดไป	ภายในไหวหวั่น

(ตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดของหอสมุดแห่งชาติ หน้า 18-19)

ท้าวพระยาเสนามาตย์	จะประกาศเป็นรายหม้าย	จำไปตามใจหมาย
ให้ภาไว้ในธานี		
<u>พลท่ายกออกไป</u>	<u>ให้เอาไชยถ้วนสามที่</u>	<u>หวาดไหวในกรุงศรี</u>
<u>เหมือนธานีจะทำลาย</u>		
<u>เสียงดังแต่ไม่ครั้น</u>	<u>จะรวรขึ้นก็หาไม่</u>	<u>ขึ้นไปใจหายหาย</u>
<u>ถึงทำนายแท้นักหนา</u>		

(ตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดของหอสมุดแห่งชาติ หน้า 22)

จากเนื้อหาของพระนิพนธ์หน้า 50 สะท้อนให้เห็นว่าการที่สัตว์คู่บารมีคือช้างทรงของกษัตริย์ร้องก่อนทำศึกสงครามนั้น ก็ให้รู้สึกเป็นกลางสังหรณ์

จากเนื้อหาของพระนิพนธ์หน้า 45 และตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวด หน้า 18-19 สะท้อนให้เห็นถึงอาการโศกเศร้าเสียใจรำไห้ของพระมเหสีและเหล่านางสนมของพระเจ้าสิงหาราช ซึ่งมันผิดไปจากปกติก็รู้สึกเป็นกลาง

ส่วนเนื้อหาของตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวด หน้า 22 สะท้อนให้เห็นว่าเสียงให้เอาชัยในขณะยกพลก็ถือเป็นกลางอย่างหนึ่งหากเสียงให้ดังก็ก้องก็จะเป็นกลางดี แต่หากเสียงให้ดังไม่ครึกครื้นก็ถือเป็นกลางร้าย

2.6 ความเชื่อเรื่องความฝัน ความฝัน เป็นการนึกเห็นเรื่องราวในขณะที่นอนหลับ สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ และคนอื่น ๆ ได้กล่าวถึงความฝันไว้ว่า “โบราณจำแนกความฝันไว้ 4 ลักษณะ คือบุรพนิมิตเป็นความฝันที่เป็นกลางบอกเหตุ จิตนิวรรณ์ เป็นความฝันที่เกิดจากจิตผูกพัน เทพสังหรณ์ เป็นความฝันที่เทวดาดลใจให้ฝัน ธาตุโชนะ เป็นความฝันที่เกิดจากธาตุในร่างกายฟุ้งการหรือทำงานผิดปกติ”¹

จากการศึกษาเอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช พบความเชื่อเรื่องความฝัน จำนวน 2 บท ดังยกตัวอย่างต่อไปนี้

¹ สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์และคนอื่น ๆ. (2529). โลกวรรณคดีไทยภาคใต้. หน้า 115.

	ที่ตึกการร้าย
พอกลับคืนได้	ในวันเดียวนั้น
ท้าวทรงราชา	เสด็จมาด้วยกัน
เห็นเป็นอัศจรรย์	ฝูงการรักษา
	จะสืบถามดู
หาไม่ใครรู้	ว่าธาตุศาสดา
<u>บังเกิดนิยม</u>	<u>บรรทมที่ป่า</u>
<u>ท่านท้าวเทวา</u>	<u>มาบอกทรงธรรม</u>
	<u>ว่าพระบรมธาตุ</u>
<u>พระมุนีนารถ</u>	<u>อยู่ที่ตึกนั้น</u>
<u>นางเหมชาลา</u>	<u>ชาวลังกาณ</u>
<u>ประจักษ์มนัน</u>	<u>ที่นั่นแลนา</u>

(พระนิพนธ์ไตรปิฎกฉบับสมบูรณ์ฉบับที่ ๑๖๖ วิทยาลัยครุฑนครศรีธรรมราช หน้า 84)

ที่ตึกทำไว้	พอกลับคืนได้	แต่วันเดียวนั้น	
ท้าวทรงราชา	เสด็จมาพลัน	เห็นเป็นสำคัญ	ฝูงการรักษา
จะสืบถามดู	หาใครไม่รู้	ว่าธาตุศาสดา	
<u>เมื่อท้าวบรรทม</u>	<u>นิยมมีมา</u>	<u>ท่านท้าวเทวา</u>	<u>มาบอกทรงธรรม</u>
<u>ว่าพระบรมธาตุ</u>	<u>พระมุนีนารถ</u>	<u>อยู่ที่ตึกนั้น</u>	
<u>ท่านท้าวพิศดู</u>	<u>ให้รู้สำคัญ</u>	<u>เห็นเป็นมนัน</u>	<u>ที่นั่นแลนา</u>

(ตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสดของหอสมุดแห่งชาติ หน้า 50-51)

จากเนื้อหาของพระนิพนธ์ไตรปิฎก และตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสดสะท้อนให้เห็นถึงความฝันเรื่องเทพสังหรณ์ ซึ่งเป็นความฝันที่เกิดจากเทพยดา เจ้าป่า เจ้าเขา เข้ามาสังหรณ์ใจให้ฝันไปเองโดยไม่นึกคิดมาก่อน

3. ภาพสะท้อนด้านศิลปกรรม

ศิลปกรรม เป็นงานสร้างสรรค์ของมนุษย์ที่มีคุณลักษณะทางความงาม ความสะเทือนอารมณ์ และเนื้อหาสาระที่สามารถโน้มน้าวจิตใจผู้ได้เห็น ได้ยิน หรือได้อ่านให้หวั่นไหวโอนเอียงไปตามเจตนารมณ์ของผู้สร้างสรรคงานนั้น ๆ

ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของศิลปกรรมไว้ว่า “ศิลปกรรม หมายถึง สิ่งที่เกิด สร้างขึ้นเป็นศิลปะ”¹

อ้อยทิพย์ พลศรี ได้ให้ความหมายของศิลปกรรมไว้ว่า “ศิลปกรรม หมายถึง สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นโดยอาศัยพลังความคิดสร้างสรรค์ ถ่ายทอดความรู้สึกที่ตนมีอยู่ด้วยการแสดงออกในรูปแบบต่าง ๆ ตามที่ตนถนัด เพื่อเป็นสื่อให้ผู้อื่นเกิดความรู้สึกคล้อยตามไปด้วย”²

ศิลปกรรม แบ่งออกได้เป็น 5 ประเภท ดังที่ อ้อยทิพย์ พลศรี³ ได้กล่าวถึงประเภทของศิลปกรรม สรุปได้ดังนี้

จิตรกรรม หมายถึง ศิลปะที่สร้างขึ้นโดยการขีดเขียน ระบายสี ด้วยวิธีต่าง ๆ ซึ่งมีลักษณะเป็น 2 มิติ คือ ความกว้างและความยาว และความงามของจิตรกรรม

ประติมากรรม หมายถึง ผลงานทางศิลปะที่สร้างขึ้นโดยวิธีการปั้น แกะสลัก หล่อเคาะ ทับตี เป็นต้น ให้เกิดเป็นลักษณะ 3 มิติ คือ มีความกว้าง ความยาว และความหนา ด้วยวัตถุต่าง ๆ เช่น ดินเหนียว ดินน้ำมัน ปูนปลาสเตอร์ โลหะ พลาสติก ไม้ เป็นต้น

สถาปัตยกรรม หมายถึง ผลงานทางศิลปะที่เกี่ยวกับการก่อสร้าง เพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ในการดำรงชีวิต

ดนตรีและนาฏศิลป์ หมายถึง ผลงานศิลปะที่เกี่ยวกับเสียงและการร่ายรำ ความงามทางดนตรีขึ้นอยู่กับการประสานกลมกลืนกันของระดับเสียง ส่วนความงามทางนาฏศิลป์ขึ้นอยู่กับการเคลื่อนไหวที่งดงามได้จังหวะกับเสียงดนตรี

¹ ราชบัณฑิตยสถาน. (2539). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. หน้า 1759.

² อ้อยทิพย์ พลศรี. (2542). ศิลปศึกษาเบื้องต้น. หน้า 3.

³ แหล่งเดิม. หน้า 9-12.

วรรณกรรม หมายถึง ผลงานสร้างสรรค์ของมนุษย์ทั้งภาษาพูด และภาษาเขียน ซึ่งประกอบด้วยผลงานร้อยแก้วและร้อยกรอง

เอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ทำหน้าที่สะท้อนภาพของศิลปกรรมไว้หลายด้านคือ

- 3.1 ด้านสถาปัตยกรรม
- 3.2 ด้านประติมากรรม
- 3.3 ด้านดนตรี
- 3.4 ด้านนาฏศิลป์

ดังจะนำเสนอในรายละเอียดตามประเด็นต่าง ๆ ต่อไปนี้

3.1 ด้านสถาปัตยกรรม วิบูลย์ ลี้สุวรรณ ได้กล่าวถึง สถาปัตยกรรม ไว้ว่า “สถาปัตยกรรม เป็นศิลปะที่เกี่ยวกับการก่อสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัย พุทธศาสนสถาน เช่น โบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญ หอไตร หอระฆัง ศาลาท่าน้ำ สถูปเจดีย์ เป็นต้น”¹

จากการศึกษาเอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช พบด้านสถาปัตยกรรม จำนวน 22 บท ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ลิกได้สี่วาปลาย	ท่านท้าวให้ชนหินใหญ่
ตั้งรากยกนักไช้	ตอกอในดั่งใจหมาย
อิฐนั้นชั้นนอกใส่	ไว้ข้างในหลักนั้นไช้
ศิลาหาเตรียมไว้	ปักขึ้นได้สิบห้าวา
ได้ถึงคอระฆัง	ท้าวให้ฝังตม่นักหนา
เหล็กยาวได้เก้าวา	เอาศิลาล้อมหลักพลัน
อิฐนั้นล้อมชั้นไป	ชั้นนอกไช้ปูนแก้ล้งสรวรค์
ทาดรงลงมานั้น	ยอดสกรรค์แก้ล้งสรวรมา

(พระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ วิทยาลัยครุศรีธรรมราช หน้า 108-109)

¹ วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. (2546). ศิลปะชาวบ้าน. หน้า 10.

	นายหงส์สามจอม
ประดิษฐคิดพร้อม	ซึ่งมาด้วยนั้น
บ้างหามหินหลัก	จะปักขึ้นพลัน
หาอิฐปูนนั้น	ครบครันทันใด
	ก่อพระเจดีย์
รูปงามมีศรี	ตามที่ตรึกไผ่
แล้วตั้งเพนหาง	วิถถารเหลือใจ
สำเร็จแล้วไซ้	ตั้งใจปรารภนา

(พระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นจันทบุรีสุรนาถ รัชกาลที่ ๑๐ วิทยาลัยครุฑนครศรีธรรมราช หน้า 108)

<u>แต่จักทำเพนหาง</u>	ให้วิถถารก่อนเกิดหนา
อย่าให้เสียที่มา	จิตศรัทธาทำเพนหาง
หลวงนั้นมิทันแล้ว	จึงพระแก้วคิดสักการ
ดำริตริมนาน	พระภูบาลตรัสสั่งไป
เจ้านายทั้งซ้ายขวา	ท่านเสนาผู้น้อยใหญ่
พร้อมพลันชวนกันไป	ดูภูมิชัยที่สมควร
ไปได้ฝ่ายอุดร	พิศเน่นอนเป็นถ้ำถ้ำ
ในว่าโดยประมว	เห็นสมควรขุดบดใจ

(พระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นจันทบุรีสุรนาถ รัชกาลที่ ๑๐ วิทยาลัยครุฑนครศรีธรรมราช หน้า 109)

แล้วจึงให้วัดเสนา	ซึ่งสายประทัดมา	ยาวกว้าง
แปดวาเท่ากัน		
ภูกองแปดวาเท่ากัน	เป็นสระแขวงชั้น	ตั้งรากลง
พลันบดใจ		
รองด้วยศิลาแผ่นใหญ่	<u>ลงปูนเพชรใส่</u>	ข้างใน
มั่นคงนักหนา		
ทำสระลูกน้อยขึ้นมา	กว้างภูกองหนา	สองวา
<u>ปูนเพชรแขวงชั้น</u>		
มิได้รั่วน้ำซบชั้น	บดเดี่ยวแล้วพลัน	ให้ยก
แม่ชั้นขึ้นไป		

(ตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดของหอสมุดแห่งชาติ หน้า 61)

<u>แล้วให้ลงปูนหยาบ</u>	ให้เกลี่ยราบงามสกรรจ์	สาบสับหกรบครัน
ทิมตำนั้นล้วนแขงกล้า		
<u>ชั้นในใส่ปูนนั้น</u>	<u>กลางสุวรรณเปนปูนทา</u>	ตลอดแต่ยอดมา
ถึงอาศน์นอกทาทั่วไป		

(ตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดของหอสมุดแห่งชาติ หน้า 65)

จากเนื้อหาของพระนิพนธ์หน้า 108 และหน้า 109 สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะการก่อสร้างดินธาตุขององค์พระธาตุเจดีย์ว่า เป็นการก่อสร้างโดยใช้หินและอิฐ เป็นวัสดุในการก่อสร้าง

ส่วนเนื้อหาของตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวด หน้า 61 และหน้า 65 สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะการก่อสร้างสระใหญ่ที่อยู่ภายในองค์พระธาตุ และยอดองค์พระธาตุว่าเป็นการก่อสร้างโดยการเทปูนลงไปอย่างแน่นหนาแข็งแรง

3.2 ด้านประติมากรรม อารี สุทธิพันธุ์¹ ได้กล่าวถึงประติมากรรม สรุปได้ดังนี้

ประติมากรรม เป็นความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ที่เกี่ยวกับการสร้างรูปทรงที่มองเห็น มีลักษณะเป็นสามมิติ คือ มีความกว้าง ความยาว ความหนา หรือสูง

ประติมากรรม มีวิธีทำได้หลายวิธี เช่น แกะสลัก วิธีปั้น วิธีหล่อ วิธีถอดแบบพิมพ์และวิธีเชื่อม เป็นต้น แต่ละวิธีมีรายละเอียดดังนี้

วิธีแกะสลัก วิธีนี้เป็นที่นิยมกันมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับวัสดุที่ไม่แข็งมากนัก เช่น หินอ่อน ไม้ ศิลาแลง เป็นต้น แต่ถ้าจะไปใช้กับเหล็ก หรือวัสดุที่แข็งมาก ๆ เขาจะใช้วิธีอื่น เครื่องมือที่ใช้ตามกระบวนการในทางลบนี้ คล้ายกับเครื่องมือของช่างไม้ คือมีเลื่อย สว่าน ค้อน เหล็กสกัด เป็นต้น และมีรูปร่างขนาดต่างกันตามความเหมาะสมสำหรับลักษณะผิว (Texture) อันเกิดจากเครื่องมือซึ่งแสดงถึงความคม การตัดสินใจของผู้ทำนั้น ผู้ทำอาจจะสร้างสรรค์ตามความประสงค์ได้ หรือทางด้านวัสดุถ้าผู้ทำต้องการสลักไม้ให้มีลักษณะผิวแปลก ก็อาจจะนำไม้หลายชนิดมาผนึกเข้าด้วยกัน แล้วแกะสลักตามความต้องการต่อไป

¹ อารี สุทธิพันธุ์. (2548). ศิลปนิยม. หน้า 39-42.

วิธีปั้น วิธีปั้นเหมาะสำหรับวัสดุที่มีคุณสมบัติเปลี่ยนสภาพได้ เช่น ดินเหนียว ดินน้ำมัน ขี้ผึ้ง เป็นต้น วัสดุบางชนิดเมื่อปั้นเสร็จตามความประสงค์แล้ว เขามักจะหล่อหรือเผาตามคุณสมบัติของวัสดุนั้น ๆ เมื่อนำไปเผาเรียกว่า เทอรา คอตต้า (Tertra Cotta) ซึ่งมีความคงทนแข็งแรงมาก

เมื่อลงมือปั้น ถ้าเป็นรูปใหญ่ ผู้ปั้นจะต้องทำโครงก่อนตามท่าทางที่ปรากฏในแบบหรือตามความคิด เพื่อให้รูปปั้นสามารถทรงตัวอยู่ได้ บางทีก็ต้องทำให้กลวง ทั้งนี้เพื่อประหยัดและสะดวกในการขนย้าย ติดตั้ง เมื่อทำโครงตามความต้องการแล้วจึงเพิ่มส่วนย่อมเข้ายึดโครงสร้างนั้น เวลาทำส่วนละเอียดบางที่ผู้ทำก็ต้องเอาบางส่วนที่ไม่ต้องการออก และเพิ่มเข้าสลับกันไปตามความเหมาะสม จนรูปปั้นนั้นสมบูรณ์ตามความต้องการ

วิธีทุบ ตี เคาะ ประติมากรรมที่มีขนาดไม่โตนัก และทำด้วยโลหะ ผู้ทำมักจะใช้วิธีทุบ หรือเคาะ เพื่อให้โลหะนั้นเปลี่ยนรูปทรงตามต้องการ

วิธีทุบหรือเคาะ ผู้ทำต้องมีทักษะสูง จะต้องรู้ว่าโลหะหนักจำนวนหนึ่ง เมื่อทำแล้วจะได้รูปปั้นขนาดไหน ยิ่งกว่านั้นจะต้องเข้าใจชนิดของโลหะแต่ละชนิดเป็นอย่างดี เพราะมีโอกาสที่จะเสียหายได้ง่าย ยิ่งกว่านั้นเวลาทำส่วนละเอียดจะต้องระมัดระวังเป็นพิเศษ

วิธีหล่อ เป็นกระบวนการทางการผลิตประติมากรรมที่ปั้นแล้ว เพื่อให้ได้จำนวนมากตามความต้องการ การหล่อช่วยให้รูปปั้นที่เสร็จแล้วคงทนถาวร เพราะรูปปั้นถ้าไม่หล่ออาจจะชำรุดได้ง่าย

ศิลปินและผู้สนใจทางประติมากรรม โดยเฉพาะส่วนมากจะรู้วิธีหล่อ วิธีทำแม่พิมพ์สำหรับหล่อ แม่พิมพ์อาจจะเป็นปูนปลาสเตอร์ ยาง ดินน้ำมัน เป็นต้น และยังต้องรู้จักคุณภาพของแม่พิมพ์ แม่พิมพ์ที่พิมพ์รูปแรก ๆ จะให้ผลละเอียดชัดเจน มีความคมมากกว่าพิมพ์คราวหลัง ๆ ซึ่งใช้แม่พิมพ์อันเดียวกัน

การทำแม่พิมพ์โดยทั่วไปมีอยู่ 2 วิธี คือ พิมพ์ทุบ และพิมพ์ขึ้น พิมพ์ทุบนั้นเวลาถอดพิมพ์ต้องทุบแม่พิมพ์และได้รูปหล่อเพียงรูปเดียว ซึ่งต่างกับพิมพ์ขึ้น เวลาที่ถอดพิมพ์ถอดเป็นชิ้น ๆ และจะหล่อสักกี่รูปก็ได้ วิธีทำแม่พิมพ์ทั้งสองอย่างนี้สัมพันธ์กัน ช่วงส่วนมากเมื่อปั้นดินแล้วมักจะทำพิมพ์ทุบก่อน เมื่อแต่งรูปจากแม่พิมพ์ทุบเรียบร้อยแล้ว จึงทำพิมพ์ขึ้น

วิธีทำพิมพ์ขึ้น ผู้ทำจะต้องเข้าใจวิธีแบ่งชิ้นส่วนของแม่พิมพ์และรู้ว่าจะต้องถอดขึ้นไหนก่อน เขามักจะต้องทำเครื่องหมายกันลึ้มไว้ เมื่อแบ่งขึ้นแม่พิมพ์แล้วก็จะหล่อขึ้นใหญ่ครอบภายนอกอีกทีหนึ่งเพื่อความสะดวก

จากการศึกษาเอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช พบด้าน
ประติมากรรม จำนวน 4 บท ดังตัวอย่างที่ยกมาต่อไปนี้

พระครูพุทธคำเพียร	ทำแนบเนียนพร้อมทั้งสี่
สี่องค์ล้วนดีดี	นามชื่อมีพุทธสาคร
องค์หนึ่งพระเถระ	บ่ได้ละให้เจรจร
องค์หนึ่งพระครูสร	สี่องค์อรได้อรหันต์
ท่านท้าวเจ้าเวียงชัย	คิดพร้อมใจสี่องค์นั้น
แล้วปั้นรูปพระอรหันต์	ตามทศนั้นแปดพระองค์

(พระนิพนพานโสตร ฉบับศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช หน้า 102)

เฝ้าเสียมิข้า	เอาศพเจ้าทั้งสองรา
	เอาอัฐิมาทั้งมูล
	ทิมดำทำเคล้าอัฐิปูน
มิให้สาบสูญ	อนุฎปั้นรูปพระบาท
	เมื่อยังเป็นพระศรีธาตุ
เมื่อหนึ่งนางนารถ	เยวราชพระเจ้าพิมพา
	แล้วปั้นรูปมิ่งอาชา
ปั้นรูปเทวา	รูปนายฉันทนามาร

(พระนิพนพานโสตร ฉบับศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช หน้า 105)

พระพุทศัมเียร	ทำแบบเนียนพร้อมทั้งสี่	อาจารย์ท่านท้าวดี
นามชื่อมีพุทธสาคร		
องค์หนึ่งพระเถระ	บ่ได้ละในเจียรจร	องค์หนึ่งพระครูสอน
สี่องค์อรได้อรหันต์		
ท่านท้าวเจ้าเวียงไชย	คิดพร้อมใจสี่ทรงธรรม	แล้วปั้นรูปอรหันต์
ตามทศนั้นแปดพระองค์		

(ตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดของหอสมุดแห่งชาติ หน้า 65)

เอาศพเจ้าทั้งสองรา	เผาเสียมิช้า
เอาอัฐิมาทั้งมูล	
ที่มดทำเคี้ยวเข้าป่น	ไม่ให้สาญสูญ
นุกูลปั้นรูปพระบาท	
เมื่อครั้งเป็นพระสีกาตถ์	ปางหนึ่งนางนาฏ
มเหสีวราชาพิมพา	
แล้วปั้นเป็นรูปอาชา	ปั้นรูปเทว
ทั้งรูปนายฉันทมาตย์	

(ตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดของหอสมุดแห่งชาติ หน้า 68)

จากเนื้อหาของพระนิพนธ์และตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวด ทั้ง 4 บท สะท้อนให้เห็นลักษณะประติมากรรมที่เกี่ยวกับการปั้นว่า เป็นการปั้นโดยนำเอาวัสดุมาพอก แล้วนำมาปั้นรูปทรงต่าง ๆ

3.3 ด้านดนตรี ประชิด สกุนะพัฒน์ ได้กล่าวถึงดนตรีไว้ว่า “ดนตรี เป็นศิลปะที่ใช้เสียงเป็นองค์ประกอบหลักในการแสดงออก โดยใช้เครื่องดนตรีทำให้เกิดเสียง”¹ ธิดา โมสิกรัตน์ และอารดา กิระนันท์ ได้กล่าวถึงเครื่องดนตรีไว้ว่า “เครื่องดนตรีไทยสามารถจำแนกตามลักษณะการบรรเลงได้เป็น 4 ประเภท คือ เครื่องดีด ได้แก่ จะเข้ เครื่องสี ได้แก่ ซอสามสาย ซอด้วง ซออู้ เครื่องตี ได้แก่ ระนาด ฉิ่ง ฉาบ ฆ้อง ขิม กลองและเครื่องเป่า ได้แก่ ขลุ่ยและปี่”²

การเล่นเครื่องดนตรี นอกจากจะเล่นเดี่ยวแล้ว ยังมีการเล่นรวมเป็นวง เรียกว่าประสมวง ซึ่งเป็นการรวมนักดนตรีมาเล่นเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน รวมทั้งเล่นในงานพิธี ประเพณีต่าง ๆ เช่น งานแต่งงาน งานบวช งานศพ เป็นต้น การเล่นประสมวงแบ่งเป็นวงเครื่องสาย วงปี่พาทย์ และวงมโหรี

¹ ประชิด สกุนะพัฒน์. (2546). วัฒนธรรมพื้นบ้านและประเพณีไทย. หน้า 20.

² ธิดา โมสิกรัตน์ และอารดา กิระนันท์. (2544). “นาฏศิลป์และดุริยางคศิลป์,” ใน เอกสารการสอนชุดวิชาไทยศึกษาหน่วยที่ 12. หน้า 298.

ธิดา โมสิกรัตน์ และอารดา กิระนันท์¹ ได้กล่าวถึงวงเครื่องสาย สรุปได้ดังนี้

วงเครื่องสาย เป็นวงดนตรีที่ประกอบด้วยเครื่องดนตรีที่มีสายเป็นแหล่งให้เกิดเสียง เป็นทั้งเครื่องดนตรีประเภทเครื่องดีดและเครื่องสาย ได้แก่ ซอด้วง ซออู้ จะเข้ ขิม นอกจากนี้จะมีเครื่องเป่าเป็นตัวให้เสียงที่ประสานคือ ขลุ่ย และมีเครื่องประกอบจังหวะ คือ ฉิ่ง และโพนรำมะนา

ปัญญา รุ่งเรือง² ได้กล่าวถึงวงปี่พาทย์ สรุปได้ดังนี้

วงปี่พาทย์ มีกำเนิดมาแต่ครั้งกรุงสุโขทัย พัฒนามากขึ้นตามลำดับในสมัยกรุงศรีอยุธยา และได้พัฒนาขึ้นอย่างสมบูรณ์เป็นแบบฉบับในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ จนมีแบบแผนการบรรเลงถึง 7 ประเภท คือ 1. ปี่พาทย์ชาตรี เป็นวงปี่พาทย์เก่าแก่ที่สุด ประกอบด้วยปี่นอก ซ้องคู่ กลองชาตรี (กลองตุ้ม) 1 คู่ ฉิ่งและกรับ วงปี่พาทย์ชาตรี จะให้บรรเลงประกอบหนังตะลุง และการเล่นโนราชาตรี

2. ปี่พาทย์เครื่องห้า เป็นวงปี่พาทย์ที่พัฒนาขึ้นมาจากวงปี่พาทย์ชาตรี ใช้ประกอบการแสดงโขนละครและหนังใหญ่ประกอบด้วยเครื่องดนตรีดังต่อไปนี้ ระนาดเอก 1 รวง ซ้องวงใหญ่ 1 วง ตะโพน 1 ใบ กลองทัด 1 คู่ ปี่ใน 1 เล้า และฉิ่ง 1 คู่

3. ปี่พาทย์เครื่องคู่ เป็นวงปี่พาทย์เครื่องห้าที่เพิ่มเครื่องดนตรีใหม่มากขึ้น นับตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 แห่งราชวงศ์จักรี เครื่องดนตรีมีดังนี้ ระนาดเอก 1 รวง ระนาดทุ้ม 1 รวง ซ้องวงเล็ก 1 วง ซ้องวงใหญ่ 1 วง ปี่ใน 1 เล้า ปี่นอก 1 เล้า ตะโพน 1 ลูก กลองทัด 1 คู่

4. ปี่พาทย์เครื่องใหญ่ เป็นวงปี่พาทย์ที่เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 ปี่พาทย์เครื่องใหญ่ประกอบด้วยเครื่องดนตรีดังนี้ระนาดเอก 1 รวง ระนาดเอกเหล็ก 1 รวง ระนาดทุ้ม 1 รวง ระนาดทุ้มเหล็ก 1 รวง ซ้องวงเล็ก 1 วง ซ้องวงใหญ่ 1 วง ปี่ใน 1 เล้า ตะโพน 1 ใบ และกลองทัด 1 คู่

¹ ธิดา โมสิกรัตน์ และอารดา กิระนันท์. (2544). “นาฏศิลป์และดุริยางคศิลป์,” ใน เอกสารการสอนชุดวิชาไทยศึกษาหน่วยที่ 12. หน้า 300.

² ปัญญา รุ่งเรือง. (2546). ประวัติศาสตร์ดนตรีไทย. หน้า 137-140.

5. ปีพาทย์นางหงส์ เป็นวงปีพาทย์ที่ใช้เฉพาะในงานศพเท่านั้น เครื่องดนตรีมีดังนี้ ระนาดเอก 1 รวง ช้องวงใหญ่ 1 วง ปี่ชวา 1 เล้า ระนาดทุ้ม 1 รวง ช้องวงเล็ก 1 วง กลองมลายู 1 คู่

6. ปีพาทย์ดึกดำบรรพ์ เป็นวงปีพาทย์ที่คิดขึ้นใหม่ใน พ.ศ.2441 โดยสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธทรงเป็นผู้คิดขึ้นประกอบด้วยเครื่องดนตรี 12 ชิ้น คือ ระนาดเอก 1 รวง ระนาดทุ้ม 1 รวง ระนาดทุ้มเหล็ก 1 รวง ช้องวงใหญ่ 1 วง ชลุ่มเพียงออ 1 เล้า ชลุ่มอู้ 1 เล้า ตะโพน 1 ใบ กลองตะโพน 1 ชุด ฉิ่ง 1 คู่ ช้องหุ่ย 1 ชุด และกลองแขก 2 ใบ

7. ปีพาทย์มอญ เป็นวงดนตรีแบบหนึ่งของไทยที่จัดตามแบบมอญ แต่เดิมปีพาทย์มอญไม่เป็นที่นิยมจนกระทั่งสมัยรัชกาลที่ 4 ได้โปรดเกล้าฯ ให้ใช้ปีพาทย์มอญในพระราชพิธีพระบรมศพสมเด็จพระบรมราชินี แต่มานิยมกันจริง ๆ เมื่อหลวงประดิษฐไพเราะ ได้นำปีพาทย์มอญมาประโคมศพทั่วไปในสมัยรัชกาลที่ 6 ปีพาทย์มอญมีเครื่องดนตรีเช่นเดียวกับวงปีพาทย์ไทยทั่วไป แต่ใช้ช้องวงคนละแบบ คือใช้ช้องวงมอญ ตะโพนมอญและปี่มอญ

กาญจนา อินทรสุนานนท์¹ ได้กล่าวถึงวงมโหรี สรุปได้ดังนี้

วงมโหรี เป็นวงดนตรีชนิดหนึ่งที่มีกำเนิดในสมัยรัตนโกสินทร์ใช้บรรเลงในโอกาสพิเศษ แต่เดิมใช้ผู้หญิงบรรเลง มีในพระบรมมหาราชวังเท่านั้น วงมโหรีนั้นมีเครื่องดนตรีทุกประเภทรวมกันนิยมบรรเลงในงานใหญ่ ๆ เช่น งานทำบุญต่าง ๆ งานแต่งงาน วงมโหรีมีหลายขนาด ได้แก่ มโหรีวงเล็ก มโหรีเครื่องคู่และมโหรีวงใหญ่

วงมโหรีวงเล็ก นิยมใช้บรรเลงในงานที่ค่อนข้างเล็กในอาคารสถานที่ที่ไม่กว้างนัก มีเครื่องดนตรีดังนี้ ซอสามสาย 1 คัน ซอด้วง 1 คัน ซออู้ 1 คัน จะเข้ 1 ตัว ระนาดเอกมโหรี 1 รวง ช้องวงใหญ่มโหรี 1 วง โทนมโหรี 1 ใบ รำมะนามโหรี 1 ใบ ชลุ่มเพียงออ 1 เล้า และฉิ่ง 1 คู่

วงมโหรีเครื่องคู่ จะมีเครื่องคู่จะมีเครื่องดนตรีมากกว่ามโหรีวงเล็ก เหมาะกับสถานที่กว้างขวาง เครื่องดนตรีมีดังนี้ ซอสามสาย 1 คัน ซอสามสายหลีบ 1 คัน ซอด้วง 2 คัน ซออู้ 2 คัน จะเข้ 2 ตัว ระนาดเอกมโหรี 1 รวง ระนาดทุ้มมโหรี 1 รวง ช้องวงใหญ่มโหรี 1 วง ช้องวงเล็กมโหรี 1 วง โทนมโหรี 1 ใบ รำมะนามโหรี 1 ใบ ชลุ่มเพียงออ 1 เล้า ชลุ่มหลีบ 1 เล้า ฉิ่ง 1 คู่ ฉาบเล็ก 1 คู่ กรับ 1 คู่ และโหม่ง 1 ใบ

¹ กาญจนา อินทรสุนานนท์. (2547). สารานุกรมดนตรีและเพลงไทย. หน้า 57-59.

วงมโหรีเครื่องใหญ่ นิยมบรรเลงในสถานศึกษา เครื่องดนตรีมีดังนี้ ซอสามสาย ธรรมชาติ 1-2 คัน ซอสามสายหลีบ 1-2 คัน ซอด้วง 1-3 คัน ซออู้ 1-3 คัน จะเข้ 1-3 ตัว ระนาดเอกมโหรี 1 ราง ระนาดทุ้มมโหรี 1 ราง ระนาดทองมโหรี 1 ราง ระนาดทุ้มเหล็กมโหรี 1 ราง ฆ้องวงใหญ่มโหรี 1 วง ฆ้องวงเล็กมโหรี 1 วง ขลุ่ยเพียงออ 1 เล้า ขลุ่ยหลีบ 1 เล้า ขลุ่ยอู้ 1 เล้า กลองแขก 1 คู่ ฉิ่ง 1 คู่ ฉาบเล็ก 1 คู่ ฉาบใหญ่ 1 คู่ กรับ 2 คู่ และโหม่ง 3 ใบ

จากการศึกษาเอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช พบด้านดนตรีจำนวน 10 บท ดังที่ยกตัวอย่างต่อไปนี้

บายศรีแต่งไป	รูปเทียนข้าวตอกมาลัย
	สมโภชที่ในศาลา
	ทำขวัญพระธาตุศาสนา
<u>ดนตรีเสภา</u>	<u>ทับทิมร่ำมะนาวระจับปี</u>
	ขับร้องเสียงกลองอึงมี
<u>มัลลอลฮอสี</u>	ถ้วนถี่พันที่พรรณนา

(พระนิพนธ์ไตรภพ ฉบับศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช หน้า 99)

ถ้วนถี่ชื่อลังกาครุฑาแท้	ต่างได้แห่ธาตุสิ้นชินศรี
เจ้าจอมวังทูลฐะคามิณี	เธอยินดียิ่งนักประจักษ์มา
ดำเนินพลให้ร้องกึกก้องลั่น	เสียงสนั่นโยธิตี้นักหนา
ยิงปืนไฟเลื่อนลั่นสนั่นมา	ถึงพาราจอมวังดังจาง
พร้อมแตรสังข์พิณพาทย์ระนาดซ้อง	ทั้งทับกลองทับยาวควาวประสงค
ทั้งซออู้ซออ้อมีซ้องวง	ปีขลุ่ยส่งสำเนียงเสียงกังวาล

(นิราศพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช หน้า 47-48)

ฝูงคนกึกก้อง	लगหมุให้ร้อง	ดีกลองซ้องวง
หญิงชายสาวบ่าว	เข้ามาประสงค	ขุดธาตุพุททองค
สมเด็จพระบาท	ถึงที่พระธาตุ	ให้ตั้งพลับพลา
พระเถรเถรชี	ที่นี้แลหนา	แห่ยายมดมา
		ว่าอยู่ที่นั่น

(ตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดของหอสมุดแห่งชาติ หน้า 5)

รูปเทียนขวาลาตราไตร บายศรีแต่งไป
 สมโภชที่ในศาลา
 ทำขวัญพระธาตุศาศดา ดนตรีเสภา
ทับโทนรำมะนาจำปี
 ขับร้องเสียงก้องอึงมี มาพบชินสี
 ถ้วนถี่พื้นที่คณนา

(ตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดของหอสมุดแห่งชาติ หน้า 61)

จากเนื้อหาของพระนิพนธ์และตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดทั้ง 4 บท สะท้อนให้เห็นถึงเครื่องดนตรีไทยหลายชนิด คือ ทับ โทน รำมะนา กระจำปี กลอง ซอ แตร สังข์ ฆ้อง ขลุ่ย ขลุ่ยวง ปี่ และขลุ่ย ซึ่งเครื่องดนตรีเหล่านี้นิยมบรรเลงในงานพิธีต่าง ๆ

3.4 ด้านนาฏศิลป์ ประชิต สกฤณพัฒน์¹ ได้กล่าวถึงนาฏศิลป์ สรุปได้ดังนี้

นาฏศิลป์ หมายถึง ศิลปะแห่งการละคร หรือการฟ้อนรำตามจังหวะ และทำนอง เพลงอันงดงาม ตลอดจนการแสดงที่สื่อความหมายด้วยบทเจรจา ท่าทาง และคำร้อง เป็นลำนำ ทำให้ผู้ชมเกิดอารมณ์คล้อยตามไปกับการแสดง ได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน นาฏศิลป์แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้คือ

1. ประเภทรำ หรือระบำ คือ การแสดงทำรำต่าง ๆ ให้มีสัดส่วนงดงาม จะรำคนเดียวหรือหลายคนก็ได้ ทำให้เข้ากับจังหวะ และทำนองของเพลงดนตรีที่บรรเลงประกอบทำรำต่าง ๆ ให้กลมกลืนกัน เช่น รำโทน รำวง รำกลองยาว
2. ประเภทมหรสพ คือ การแสดงที่วาดด้วยการเล่นหลายประเภท เช่น โขน หนังตะลุง มโนราห์ ลิเก หุ่นไทย ละครชาตรี

จากการศึกษาเอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช พบด้านนาฏศิลป์ จำนวน 1 บท ดังตัวอย่างต่อไปนี้

¹ ประชิต สกฤณพัฒน์. (2546). วัฒนธรรมพื้นบ้านและประเพณีไทย. หน้า 216-222.

ก่อรูปพระพุทธรูป	เป็นปัจฉาทำเพหาร
ครั้งนั้นนายช่างท่าน	เคยชำนาญการทุกวัน
จะทำอะไรไดไ	เหมือนนีกหมายพระทรงธรรม
สำเร็จเสร็จด้วยพลัน	พร้อมมูลกันทั้งนั้นหนา
น้ำจิตรทำคิดปอง	ทำการฉลองพันคนนา
<u>โขนหนังทั้งโนรา</u>	ทุกภาษาเล่นตราไตร
แต่เล่นเป็นคู่ขานต์	เจ็ดวันวารสำราญใจ
ก้องกึกพิภพใน	ทั้งทานไปทุกแห่งหน
ผู้ดีมั่งมีได้	ตกเขิญไยยากทรพล
รับประทานทานทุกคน	เป็นกุศลพันกำลัง

(ตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดของหอสมุดแห่งชาติ หน้า 74-75)

จากเนื้อหาของตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดสะท้อนให้เห็นว่า การฉลองสมโภชพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช มีการแสดงโขน เล่นหนังตะลุง และรำโนรา

ธิดา โมสิกรัตน์ และอารดา กิระนันท์¹ ได้กล่าวถึงโขน สรุปได้ดังนี้

โขน เป็นมหรสพชั้นสูงที่จัดแสดงในงานสำคัญของบ้านเมือง โขนนิยมเล่นเรื่องรามเกียรติ์ ตัวละครจึงแบ่งเป็นฝ่ายพระ ได้แก่ มนุษย์ผู้ชาย และเทวดา ฝ่ายนาง ได้แก่ มนุษย์ผู้หญิง และนางเทพอัปสร ฝ่ายยักษ์และฝ่ายลิง ผู้แสดงจะสวมศีรษะโขน ทำให้ไม่สามารถพูดหรือร้องบทได้เอง ต้องมีคนพากย์และเจรจาแทน ตัวละครโขนออกท่ารำ หรือท่าเต้นไปตามบทบาท ท่าเต้นและท่ารำของโขน ท่ารำเป็นท่าของตัวพระและตัวนางเป็นส่วนใหญ่ มีทั้งรำหน้าพาทย์และรำใช้บท ส่วนท่าเต้นเป็นการออกท่าทางโดยใช้ขาและเท้าเป็นส่วนสำคัญ บทโขนประกอบด้วยบทพาทย์และบทเจรจา โดยคนพากย์จะต้องเป็นผู้ที่มีเสียงดี ดัง ชัดเจน และมีความรู้เกี่ยวกับเนื้อเรื่องเป็นอย่างดี โขนมีหลายประเภทจำแนกตามลักษณะของโรงโขน หรือสถานที่ที่ใช้แสดงดังนี้คือ โขนแสดงในลานกว้าง ๆ เรียกว่า โขนกลางแปลงโขนแสดงในโรงชั่วคราว ซึ่งปลูกโลง ๆ มีหลังคาไม่มีฝา เวทีเป็นเวทีโลง

¹ ธิดา โมสิกรัตน์ และอารดา กิระนันท์. (2544). “โขน,” ใน เอกสารการสอนชุดวิชาไทยศึกษา หน่วยที่ 12. หน้า 262-266.

ด้านหลังกันม่านตายตัวบังหลังเวทีไว้ เรียกว่า โชนหน้าจอ โชนที่ทำราวไม้พาดไว้สำหรับให้ตัวละครนั่ง เรียกว่า โชนนั่งราว โรงโชนที่ปลูกเป็นโรงถาวรและสร้างฉากตามท้องเรื่อง เรียกว่า โชนฉาก โชนที่นำเอาศิลปะของละครใน เรียกว่า โชนโรงใน

อุดม หนูทอง¹ ได้กล่าวถึงหนังตะลุง สรุปได้ดังนี้

หนังตะลุงมีประวัติความเป็นมาอย่างไรยังหาข้อยุติไม่ได้ ซึ่งต้นกำเนิดดั้งเดิมเชื่อว่า มาแต่อินเดีย อันเป็นรากเหง้าทางศิลปวัฒนธรรมของดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เรียกว่า การเล่นเงา ต่อมาจึงได้มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงเป็นแบบฉบับของพื้นเมือง ตั้งแต่สมัยตามพรลิงค์หรือศรีวิชัย และเรียกชื่อแตกต่างกันไป เช่น ชวามลาญ เรียกว่า วายังกุลิต เขมรเรียกว่า สะเบ็ก และชวามลาญเรียกหนังตะลุงของไทยว่า วายังเสียม ซึ่งไทยอาจรับต้นเค้ามาจากอินเดีย

หนังตะลุงคณะหนึ่งมีเครื่องดนตรีประกอบการเล่นประมาณ 6 ชิ้น คือ โหม่ง 1 คู่ ทับหรือโพน 1 คู่ ฉิ่ง 1 คู่ กลองชาตรี 1 ใบ ปี่ชวา 1 เล้า และกรับ 1 คู่

หนังตะลุงคณะหนึ่ง เรียกว่า 1 โรง คณะหนึ่งมีประมาณ 6-8 คน คือ มีนายหนัง 1 คน นายหนังทำหน้าที่เป็นตัวหนังทุกตัว คือ ทั้งพากย์ คือว่ากลอนสด และเจรจา รวมทั้งเชิด นายหนังส่วนใหญ่จึงมักเป็นผู้มีปฏิภาณไหวพริบดี แสดงได้ทุกบทบาท พูดได้หลายเสียง มีความรอบรู้ มีอารมณ์ขัน ส่วนลูกคู่มีครบชุดตามเครื่องดนตรี

หนังตะลุง นิยมแสดงในงานสมโภชหรืองานเฉลิมฉลอง งานแต่งงาน งานศพ เป็นต้น

สุวิงศ์ พงศ์ไพบูลย์¹ ได้กล่าวถึงโนรา สรุปได้ดังนี้

โนรา เป็นการแสดงที่มีฐานรากกำเนิดกลุ่มเดียวกับ “มะโย่ง” ซึ่งมีอิทธิพลอินเดียได้ ผสมอยู่ และกล่าวกันว่าดั้งเดิมอาจจะเกิดที่เมืองปัตตานี แล้วได้แพร่ไปยังดินแดนปลาย

¹ อุดม หนูทอง. (2529). “หนังตะลุง,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้เล่ม 10 พ.ศ.2529. หน้า 3926-3940.

¹ สุวิงศ์ พงศ์ไพบูลย์. (2529). “โนรา,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้เล่ม 5 พ.ศ. 2529. หน้า 1804-1808.

แหลมมลายูและหมู่เกาะต่าง ๆ เนื่องจากเมืองลังกาสุกะ (ปัตตานียุคโบราณ) เป็นเมืองศูนย์กลางที่สำคัญที่สุดบนแหลมมลายูตอนล่าง และติดต่อค้าขายรับวัฒนธรรมอินเดียมาก่อน เดิมเป็นละครที่ยังไม่มีแบบแผนชัดเจน นักไปทางการเดินทางร่ำรำ ไม่ได้เล่นเป็นเรื่องราว ต่างฝ่ายต่างมีความคิดความนิยมเป็นของตนเอง ชาวอินเดียอาจจะเข้ามาช่วยเป็นครูเพิ่มเติมให้บ้าง เพราะพิธีกรรมบูชาเทพเจ้าต่าง ๆ ในศาสนาพราหมณ์ โดยเฉพาะพิธีตรียัมปวาย จำเป็นต้องมีการร่ำรำประกอบและทำรำบางท่าของโนราห์ใกล้เคียงไปทางอินเดียปรากฏอยู่ก็เป็นได้ อีกทั้งตามปกติราชสำนักย่อมใกล้ชิดกับพราหมณ์อยู่แล้ว ทางเมืองนครศรีธรรมราชยังมีการร่ำรำทำขบวนแห่มาจนทุกวันนี้ เรียกว่า “ปีเห่ง” ทำให้ต่อมาจึงได้มีการพัฒนาแตกแขนงในรายละเอียดต่างกันไปบ้างในแต่ละท้องถิ่น

โนราโรงหนึ่งใช้คนราว 14-15 คน (รวมทั้งนักดนตรีและผู้แสดง) เครื่องดนตรีที่ใช้มี กลอง ทับ โหม่ง ฉิ่ง กรับ(หรือเกราะ) และปี่ชวา ที่แสดงทำเป็นโรงชั่วคราวมีหลังคาเป็นเพิงหมาแหงน ยกพื้นสูงจากดินพอประมาณ (บางทีไม่ยกพื้น) ต้องมีเสากลางต้นหนึ่ง ถือกันว่าเป็นเสามหาชัย เป็นที่พระวิสุกรรมประทับเวลาแสดงโนรา ไม่กั้นฝาปล่อยโล่งทั้งสี่ด้าน (บางทีกั้นเฉพาะฝาหลังเท่านั้น) แต่สมัยหลัง ๆ กั้นฝาปิดชิดมาก แต่เดิมไม่มีฉากแสดงกันกลางลานก็มี แต่ปัจจุบันมีฉากเปลี่ยนไปตามท้องเรื่อง

เครื่องแต่งกายของโนรา ใช้เครื่องทรงอย่างกะทัดรัด คล้ายคลึงกับการแต่งกายของละคร มีเทริดผ้าห้อยหน้า เจียรระบาศ สร้อยดาบหางหงส์ ปีเห่ง ปีกนกแอ่น เสื้อมีสองชั้นชั้นในเป็นผ้าธรรมดา ชั้นนอกร้อยลูกปัดคาดรอบอกขอบแขน สวมกำไลมือ และทำสวมเล็บเงินหรือน้ำเงินซึ่งทำจากแผ่นกระดาษแข็งปลายแหลมงอนเรียว การสวมเครื่องแต่งกายแต่ละครั้งจะต้องเสกคาถาทุกครั้ง เพื่อให้คนดูติดใจ แบ่งที่ใช้ทาจะต้องเสกด้วยคาถาและลงอักขระ การทาแบ่งต้องทาตามราศีจวันไหนราศีใดจะต้องทาทรงนั้นก่อน

โนรา จัดแสดงในงานแก้บน งานเทศกาล รำโรงครู (ไหว้ครู) เป็นต้น

4. ภาพสะท้อนด้านภาษา

ภาษา เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มนุษย์ใช้เป็นเครื่องมือสำหรับสื่อสารกับมนุษย์ด้วยกัน มนุษย์เรียนรู้ สร้างสรรค์และสืบทอดวัฒนธรรมได้โดยการใช้ภาษาเป็นสื่อ ภาษาที่ใช้อยู่ในปัจจุบันมี 2 ลักษณะใหญ่ ๆ ดังที่ ทิพย์สุดา นัยทรัพย์ ได้เสนอไว้สรุปได้ว่า “ภาษาที่ใช้สื่อสารในชีวิตประจำวันแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ วัจนภาษา หมายถึงภาษาพูด และภาษาเขียน กับอวัจนภาษา หมายถึง ภาษาท่าทางต่าง ๆ”¹

ประกาศรี สีนอำไพ ได้กล่าวถึงประเภทของภาษาไว้ 2 ลักษณะ สรุปได้ว่า “1. ภาษาถ้อยคำ ได้แก่ ภาษาพูดและภาษาเขียนที่ใช้ในชีวิตประจำวัน 2. ภาษาท่าทาง หมายถึง การใช้ท่าทางเป็นเครื่องสื่อความหมาย หรือเป็นภาษาในการถ่ายทอดความหมายและอารมณ์ระหว่างบุคคล เช่น การแสดงออกทางสีหน้า สายตา การขยับร่างกาย เป็นต้น”²

เอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ได้ทำหน้าที่สะท้อนภาพด้านภาษาไว้ 2 ด้านคือ

4.1 การใช้ภาษาถิ่นได้

4.2 การใช้คำ

4.1 การใช้ภาษาถิ่นได้ สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ ให้ความหมายของภาษาถิ่นได้ ไว้ว่า “ภาษาถิ่นได้ หมายถึง ภาษาไทยถิ่นต่าง ๆ ที่พูดกันในพื้นที่ 14 จังหวัดภาคใต้ของประเทศไทย ตลอดไปจนถึงภาษาไทยถิ่นต่าง ๆ ที่มีผู้พูดกันอยู่ในประเทศมาเลเซีย”³

จากการศึกษาเอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช พบการใช้ภาษาถิ่นได้ จำนวน 28 บท ดังตัวอย่างต่อไปนี้

¹ ทิพย์สุดา นัยทรัพย์. (2535). ภาษากับวัฒนธรรม. หน้า 1.

² ประกาศรี สีนอำไพ. (2528). ปริวรรตวัฒนธรรมในภาษาและวรรณคดีไทย. หน้า 12.

³ สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. (2529). “ภาษาไทยถิ่นใต้: การแบ่งกลุ่ม,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้เล่ม 7 พ.ศ. 2529. หน้า 2650

จมน้ำแล้วฟื้น	แล่นล่องตามคลื่น
ถึงหาดทรายแก้ว	ลมคลื่นฉานฉน
มีอาจแล่นพา	แจ้งแผ้วน้ำฟ้า
	ทอดสมอปลงไป
	เจ้ากาภภาษา
มีรับสั่งมา	ว่าทั้งหลายไป
เอาสำปันลง	ขึ้นหลังจงไ
เร่งรีบบัดใจ	ไปดูอาการ

(พระนิพนธ์โสทร ฉบับศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช หน้า 9)

บ้างจูงลูกจูงหลานการแห่ธาตุ	บ้างถือถาดถือของไม่หมองศรี
ที่ทุ่งใหญ่ทุ่งโตทุ่งโรมี	บ้างนารีทรงครรภนั้นก็มา
ต่างแซงแซ่แห่ธาตุมุ่งมาตรหมาย	ทั้งหญิงชายปรีเปรมเกษมสา
ล้วนแต่งตัวสมศักดิ์สันชนา	ที่โสภางามจริงยิ่งกว่าคน

(นิราศพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช หน้า 45)

เจ้ากาภภาษา	ได้ฟังวาจา	พระยาตรัสไ	
จะแก้อาถัน	เท่านั้นกลัวไ	แต่ข้าทุกขใจ	วุ่นไขว่อุรา
เกตรารารั่ว	อุส่าห์พาตัว		มาถึงนี้หนา
ท่านได้ช่วยกัน	น้ำมันขันลา	ตอกหมันขันยา	พอพาต่อไป

(ตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดของหอสมุดแห่งชาติ หน้า 56)

บัดนั้นพระบาท	ศรีธรรมโคกราช	ได้ฟังกิจจา	
ขออาสาไป	ช่วยชักนาวา	เข้าต้อนักหนา	อย่าได้อาไ
แล้วให้ประกาศ	แก่หมู่ผู้ราษฎร	กรมการน้อยใหญ่	
พวกรู้ให้พร้อม	เตรียมตัวจงไ	ชักนาวาไชย	เข้าในหาดทราย

(ตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดของหอสมุดแห่งชาติ หน้า 57)

จากเนื้อหาของพระนิพนธ์โสทร สะท้อนให้เห็นว่าคนได้นิยมพุทธวรวัตรพยางค์ให้สั้น
เข้า คำว่า หลิง ในภาษาไทยราชการหมายถึง ต่

จากเนื้อหาของนิราสพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช คำว่า พุง เป็นคำที่ชาวไทยภาคใต้ใช้เรียกอวัยวะส่วนหนึ่งของร่างกาย ซึ่งในภาษาไทยราชการหมายถึง ท้อง

ส่วนเนื้อหาของตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวด หน้า 57 มีคำว่า ชัน ซึ่งหมายถึง ยาให้ติดกัน ในที่นี้หมายถึง การชันเรือ

ส่วนเนื้อหาของตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดหน้า 57 เป็นเรื่องของคำบอกเวลา คำว่า พุกนี้ ในภาษาไทยราชการ หมายถึง พุ่งนี้

4.2 การใช้คำ ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่า คำ ไว้ว่า “คำ หมายถึง เสียงพูด, หรือลายลักษณ์อักษรที่เขียน หรือพิมพ์เพื่อแสดงความคิด โดยปรกติถือว่าเป็นหน่วยที่เล็กที่สุด ซึ่งมีความหมายในตัว”¹

จากการศึกษาเอกสารและตำนานที่เกี่ยวกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช พบว่ามีการใช้คำที่มีผลให้วรรณกรรมเรื่องนี้งามขึ้นอยู่ 2 อย่าง คือ การใช้คำซ้ำและการเล่นคำสัมผัสใน ซึ่งจะนำเสนอไปตามลำดับดังนี้

4.2.1 การใช้คำซ้ำ พระยาอนุমানราชชน เสนอเกี่ยวกับการการใช้คำซ้ำไว้ว่า “การซ้ำคำในภาษาไทยมีอยู่สองพวก พวกหนึ่งต้องการจะเปลี่ยนแปลงความหมายให้แรงขึ้นหรือเบาลงอย่างนี้ เป็นคำซ้ำโดยตรง อีกพวกหนึ่งต้องการจะถ่วงเสียงเพื่อก่อเสียงได้สะดวก เรียกคำซ้ำชนิดนี้ว่าอุจจารณวิลาส”²

ในเอกสารและตำนานที่เกี่ยวกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช พบแต่คำซ้ำโดยตรง บรรจบ พันธุเมธา ได้กล่าวถึงวิธีซ้ำคำโดยตรงอยู่ 3 วิธี ไว้ว่า “1. การนำคำคำเดียวกันซึ่งอาจเป็นคำนาม สรรพนาม กริยา หรือวิเศษณ์ ก็ได้มาซ้อนกันเข้า เช่น เรา ๆ สวย ๆ 2. นำคำที่ซ้ำกันมาซ้อนกันเข้าอีกก็ได้ แต่ความหมายจะต้องคล้ายกัน ใกล้เคียงกัน หรือไปในทำนองเดียวกัน เช่น เรา ๆ ท่าน ๆ สวย ๆ งาม ๆ 3. คำที่ซ้ำกันอาจมีความหมายคงเดิมตามความหมายของคำเดียว ๆ แต่อาจจะเน้นหรือไม่เน้นต่างกัน แต่บางทีความหมายอาจเปลี่ยนไปไม่ต่อเนื่องกับความหมายของคำเดียว ๆ เลยก็มี”³

¹ ราชบัณฑิตยสถาน. (2531). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. หน้า 187.

² พระยาอนุমানราชชน. (2513). นิรุกติศาสตร์. หน้า 207.

³ บรรจบ พันธุเมธา. (2519). ลักษณะภาษาไทย. หน้า 103.

จากการศึกษาเอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราชพบคำซ้ำ
โดยตรง จำนวน 775 บท ดังตัวอย่างที่ยกมาต่อไปนี้

นายพรานเพียรเบิกผ้า	แก้วนั้นหนาเท่าลูกฟัก
พรานเฒ่าก็เข้าซัก	เห็นงามนักใส่ตะพาย
เพื่อนจึงกลับคืนไว	เอาแก้วไปกราบทูลถวาย
ว่าค้างไว้ปางไม่	แสงพรายพรายในราตรี

(พระนิพนธ์ไตรภูมิฉบับสมบูรณ์วัดมณเฑียรราชได้ วิทยาลัยครุฑนครศรีธรรมราช หน้า 82)

ก่อนจะทำพร้าว่ามาถึง	ต้องใคร่ครวญให้ดีที่ประสงค์
ขาดตริตระมองเห็นเป็นจาง	กิจการคงเสื่อมทรมไม่งามเลย
โอ้แสนกรรมจามีสองพี่น้อง	สุดปรองดองปัญญามาเฉลย
อนิจจาเวรกรรมซ้ำไม่เคย	อยู่เฉย ๆ ก็ร้ายไม่ได้การ

(นิราศพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช หน้า 35)

ท่านจะให้เราส่งธาตุ	คิดอุกอาจแก่เรา	ท่านกล้าไม่คลาศล
ไปถึงที่โกสินาราย		
เหตุใดมิไปรับ	เอาสืบ ๆ แต่โดยง่าย	เราไม่มีส่งให้
ท่านอย่าได้อหังการ		

(ตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดของหอสมุดแห่งชาติ หน้า 14)

พริบตามาถึงหาด	สองเยาวราชเห็นตกใจ	ผันผ่อนเข้าซ่อนใน
สมมุติใหญ่ใจหายหาย		
คิดกันทั้งสองเรา	โอ้อนิจจาไม่พ้นตาย	พระทนต์ธาตุหาย
คิดเสียดายยิ่งนักหนา		

(ตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดของหอสมุดแห่งชาติ หน้า 28)

จากเนื้อหาของพระนิพนธ์นิราศพระบรมธาตุนครศรีธรรมราชและตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดหน้า 14 และหน้า 28 สะท้อนให้เห็นการเล่นคำซ้ำโดยตรง มีคำว่า พรายพราย เฉย ๆ สับ ๆ และ หายหาย

4.2.2 การใช้คำสัมผัสใน เป็นศิลปะการใช้คำไทยที่ทำให้งานการประพันธ์ไทยเกิดความงดงาม ดังที่ วิเชียร เกษประทุม ได้กล่าวถึงการใช้คำสัมผัสในไว้ว่า “สัมผัสใน เป็นสัมผัสที่ไม่บังคับ ได้แก่ สัมผัสที่คล้องจองกันอยู่ภายในวรรคเดียวกัน อาจเป็นสัมผัสสระ หรือสัมผัสอักษรก็ได้”¹

4.2.2.1 คำสัมผัสแบบเคียง หมายถึง การสัมผัสสระสองคำชิดกันจากการศึกษาเอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช พบคำสัมผัสแบบเคียงจำนวน 705 บท ดังตัวอย่างต่อไปนี้

คิดพร้อมใจกัน	ท่านทั้งสองนั้น
นับได้สองร้อย	นานเลือนเดือนปี
ท่านทั้งสองนี้	กับยี่สิบปี
	เดียรถีย์เสมอกัน
	ครบงามตามว่า
บังเกิดพระยา	องค์หนึ่งทรงธรรม
พระนามนั้นชื่อ	ไศกราชเลิศล้ำ
ปกครองข้าชาต	อินทปัตนคร

(พระนิพนธ์นิราศ ฉบับศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช หน้า 13)

เคยประพรมไฉสตรสุคนธ์	ที่เจ็บบนแบ่งหอมพร้อมสิ่งของ
น้ำอบไทยฝรั่งดังทำนอง	ไม่มัวหมองชุ่มชื่นทุกคืนวัน
หอมระรื่นชื่นจิตสนิมรัก	เฝ้าพิทักษ์รักษาศรัทธาฉันท์
ไม่เห็นห่างจากไปอาลัยครัน	ทุกคืนวันเป็นสุขสิ้นทุกข์ภัย

(นิราศพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช หน้า 7)

¹ วิเชียร เกษประทุม. (2541). ลักษณะคำประพันธ์ไทย. หน้า 19.

เจ้าอย่าวิโยคไศกศัลย์	อยู่ตามคลองธรรม	อย่าได้
ไหวหัวน้พระไทย		
เจ้าอย่าละห้อยน้อยใจ	ครั้งนี้มีไภย	จรรไรมาถึง
ภารา		

(ตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดของหอสมุดแห่งชาติ หน้า 18)

เจ้าทำเป็นคนจน	เห็นขัดสนในภารา	จง <u>แก้ง</u> แปลงกายา
คือ <u>ทาส</u> พาไป		
ผอบทองใส่พระธาตุ	เจ้าจงคาดให้แน่นใน	เกศาซ่อนพาไป
ใช้คนใดใครค้นหา		

(ตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดของหอสมุดแห่งชาติ หน้า 21)

จากเนื้อหาของพระนิพนพานโสทร นิราสพระธาตุนครศรีธรรมราช และตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวด หน้า 18 และหน้า 21 สะท้อนให้เห็นถึงการเล่นสัมผัสแบบเคียง มีคำว่า เลื่อนเดือน รื่นชื่น โยคไศก ห้อยน้อย คนจน แก้งแปลง ทาส และใดใคร

4.2.2.2 คำสัมผัสแบบคู่ หมายถึง การสัมผัสอักษรที่ใช้พยัญชนะต้นตัวเดียวกันสองคำเรียงชิดติดกัน จากการศึกษาเอกสารและตำนานที่เกี่ยวกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช พบคำสัมผัสแบบคู่ จำนวน 500 บท ดังตัวอย่างต่อไปนี้

	ราชา
ท้าวเสด็จไปสู่	ปราสาทพิมล
ปกครองเสนา	ช้างม้ารื้อพล
ท้าวตั้งกุศล	แผ่ฝ้ายไผตรี
	ตราบเท่าชีพทรง
คิดแล้ว <u>ปลดปลง</u>	สูญคงบมี
ลูกชายคนหนึ่ง	ถึงแก่วิสัญญี
บุตราบุตรี	บมีสักคน

(พระนิพนพานโสทร ฉบับศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช หน้า 11)

ลงสำเภายตราriebคลาผอน	ออกเรือจรหนีหน้าสุดปราศรัย
พร้อมข้าทาสโยธาเสนาใน	มุ่งกรุงไกรลังกาสถาพร
นำสมเพชเวทนาคราเมื่อจาก	ด้วยพลัดพรากจากไปไกลอนุสรณ์
คิดคำนึงถึงองค์พระบิดร	ที่ม้วยมรณต่อสู้หมู่ไพร่

(นิราสพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช หน้า 6)

พร้อมพลันกันแล้ว	โสกราชพระแก้ว	แจกธาตุศาสนา
ด้วยฤทธิอำนาจ	แห่งพระมหา	ทั้งพสุธา
พระสุเมรุสูงสุด	เพียงจักโทรมทุด	เลื่อนลั่นหวั่นไหว
เทพเจ้าทั้งนั้น	สนั่นหวั่นไหว	ด้วยฤทธิไกร
สนั่นฟ้าร้อง	พิภกกึกก้อง	ทั่วทั้งเมืองบน
อัศจรรย์บันภา	อิงอ้อพระมณเฑียร	ทั่วทั้งภูวดล
	ไพชยนต์	ร้อนรนกายา

(ตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดของหอสมุดแห่งชาติ หน้า 10)

เราได้รับพระบาท	พระทนต์ธาตุบรมไตร	ปกเกล้าข้าพเจ้าใช้
ให้มีไชโยในสงคราม		
ประกาศแล้วมิได้ช้า	ข้าบชาเข้าปะปาม	รบรุกคดกลางสนาม
ดูแผลมพลามฟาดฟันกัน		
พลไพร่ทั้งซ้ายขวา	สองฝ่ายมารบแขงขัน	เข้าบุกคดลูกคี่กัน
เสียงสนั่นหวั่นธรณี		

(ตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดของหอสมุดแห่งชาติ หน้า 15)

จากเนื้อหาของพระนิพนธ์นิราสโสทร นิราสพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช และตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวด หน้า 10 และหน้า 15 สะท้อนให้เห็นถึงการเล่นสัมผัสแบบคู่อย่างชัดเจน มีคำว่า ปลดปลง พลัดพราก พร้อมพลัน เลื่อนลั่น หวั่นไหว สูงสุด โทรมทุด ก้องกึก ทั่วทั้ง กึกก้อง อิงอ้อ ร้อนรน ปะปาม รบรุก แผลมพลาม ฟาดฟัน แขงขันและคดลูกคี่

จากการวิเคราะห์ภาพสะท้อนทางด้านวัฒนธรรมที่ปรากฏในเอกสารและตำนานที่เกี่ยวกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช สรุปได้ว่า เอกสารและตำนานเรื่องนี้ได้สะท้อนภาพของวัฒนธรรมภาคใต้ไว้หลายด้าน มีทั้งประเพณี ความเชื่อ ศิลปกรรมและภาษา จึงนับได้ว่าเอกสารและตำนานที่เกี่ยวกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราชให้ประโยชน์ในการศึกษาวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี

บทที่ 5

บทย่อ สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

บทย่อ

การศึกษาวិเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในเอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัย ขอบเขตของการวิจัย และวิธีดำเนินการวิจัย ไว้ดังนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคม และวัฒนธรรมที่ปรากฏในเอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช โดยผู้วิจัยได้วิเคราะห์ในประเด็นต่อไปนี้

1. ภาพสะท้อนทางสังคม
2. ภาพสะท้อนทางวัฒนธรรม

ขอบเขตของการวิจัย

การวิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมเกี่ยวกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการศึกษาไว้ ดังนี้

1. ขอบเขตด้านข้อมูล ประกอบด้วย

1.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ได้แก่ พระนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 เรื่อง พระธาตุเมืองนครฯ ฉบับพิมพ์ในรัชกาลที่ 4 และนิราศพระบรมธาตุเมืองนครฯ ซึ่งแต่งโดย ส.ย่องหลี และ ป.ดอนรูป

1.2 ตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ได้แก่ ตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสดของหอสมุดแห่งชาติ และตำนานพระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ฉบับหอสมุดแห่งชาติ

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา วิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมในประเด็นต่อไปนี้

2.1 ภาพสะท้อนทางสังคม

- 2.1.1 ด้านประชากร
- 2.1.2 ด้านเศรษฐกิจ
- 2.1.3 ด้านการเมืองการปกครอง
- 2.1.4 ด้านสุขภาพอนามัย
- 2.2 ภาพสะท้อนทางวัฒนธรรม
 - 2.2.1 ด้านประเพณี
 - 2.2.2 ด้านความเชื่อ
 - 2.2.3 ด้านศิลปกรรม
 - 2.2.4 ด้านภาษา

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในเอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามลำดับขั้นตอนต่อไปนี้

1. ขั้นเตรียมและรวบรวมข้อมูล

1.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในเอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช

1.2 ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูล โดยติดต่อกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการรวบรวมข้อมูลจากหน่วยงานต่อไปนี้

- 1.2.1 หอสมุดแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร
- 1.2.2 หอสมุดแห่งชาติ นครศรีธรรมราช

2. ขั้นจัดกระทำกับข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้มาสรุปสาระสำคัญตามขอบเขตด้านเนื้อหาทั้ง 2 ด้าน คือ

- 2.1 ภาพสะท้อนทางสังคม
 - 2.1.1 ด้านประชากร
 - 2.1.2 ด้านเศรษฐกิจ
 - 2.1.3 ด้านการเมืองการปกครอง
 - 2.1.4 ด้านสุขภาพอนามัย

2.2 ภาพสะท้อนทางวัฒนธรรม

2.2.1 ด้านประเพณี

2.2.2 ด้านความเชื่อ

2.2.3 ด้านศิลปกรรม

2.2.4 ด้านภาษา

3. ชั้นวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามประเด็นในขอบเขตด้านเนื้อหา

3.2 นำข้อมูลแต่ละประเด็นมาพิจารณาเนื้อหาสาระพร้อมกับแปลความ ตีความ และขยายความประกอบ

4. ชั้นเสนอผลการวิจัย

ผู้วิจัยจะเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

สรุปผล

การวิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในเอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราชในครั้งนี้ สามารถสรุปผลได้ดังนี้

1. ภาพสะท้อนด้านประชากร

- 1.1 เพศ ปรากฏในบทกลอน จำนวน 31 บท
- 1.2 วัย ปรากฏในบทกลอน จำนวน 15 บท
- 1.3 สถานภาพ สมรส ปรากฏในบทกลอน จำนวน 7 บท
- 1.4 การศึกษา ปรากฏในบทกลอน จำนวน 2 บท
- 1.5 เชื้อชาติ ปรากฏในบทกลอน จำนวน 8 บท
- 1.6 ศาสนา ปรากฏในบทกลอน จำนวน 14 บท
- 1.7 ภาษา ปรากฏในบทกลอน จำนวน 2 บท
- 1.8 การย้ายถิ่น ปรากฏในบทกลอน จำนวน 3 บท

2. ภาพสะท้อนด้านเศรษฐกิจ

- 2.1 การประกอบอาชีพ
 - 2.1.1 อาชีพเกษตรกรรม

2.1.1.1 อาชีพการทำนา ปรากฏในบทกลอน จำนวน 3 บท

2.1.1.2 อาชีพประมง ปรากฏในบทกลอน จำนวน 9 บท

2.1.2 อาชีพการให้บริการสังคม

2.1.2.1 อาชีพค้าขาย ปรากฏในบทกลอน จำนวน 8 บท

2.1.2.2 อาชีพในสาขาช่างต่าง ๆ ปรากฏในบทกลอน จำนวน 3 บท

2.2 การแลกเปลี่ยน ปรากฏในบทกลอน จำนวน 2 บท

2.3 การบริโภค ปรากฏในบทกลอน จำนวน 2 บท

3. ภาพสะท้อนด้านการเมืองการปกครอง

3.1 การเมืองการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ปรากฏในบทกลอน
จำนวน 7 บท

3.2 ระบบขุนนาง ปรากฏในบทกลอน จำนวน 10 บท

3.3 ความสัมพันธ์กับต่างประเทศ ปรากฏในบทกลอน จำนวน 7 บท

4. ภาพสะท้อนด้านสุขภาพอนามัย

4.1 ปัญหาโรคระบาด ปรากฏในบทกลอน จำนวน 4 บท

4.2 วิธีการรักษาแบบไสยศาสตร์ ปรากฏในบทกลอน จำนวน 4 บท

5. ภาพสะท้อนด้านประเพณี

5.1 ประเพณีในรอบชีวิต

5.1.1 ประเพณีเกี่ยวกับการตาย ปรากฏในบทกลอน จำนวน 1 บท

5.2 ประเพณีในรอบปี

5.2.1 ประเพณีตรุษสงกรานต์ ปรากฏในบทกลอน จำนวน 3 บท

6. ภาพสะท้อนด้านความเชื่อ

6.1 ความเชื่อเรื่องบุญกรรม ปรากฏในบทกลอน จำนวน 20 บท

6.2 ความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ ปรากฏในบทกลอน จำนวน 15 บท

6.3 ความเชื่อเรื่องเวทมนตร์ คาถาอาคม ปรากฏในบทกลอน จำนวน 10 บท

6.4 ความเชื่อเรื่องฤกษ์ยาม ปรากฏในบทกลอน จำนวน 15 บท

6.5 ความเชื่อเรื่องลางสังหรณ์ ปรากฏในบทกลอน จำนวน 7 บท

6.6 ความเชื่อเรื่องความฝัน ปรากฏในบทกลอน จำนวน 2 บท

7. ภาพสะท้อนด้านศิลปกรรม

- 7.1 ด้านสถาปัตยกรรม ปรากฏในบทกลอน จำนวน 22 บท
- 7.2 ด้านประติมากรรม ปรากฏในบทกลอน จำนวน 4 บท
- 7.3 ด้านดนตรี ปรากฏในบทกลอน จำนวน 10 บท
- 7.4 ด้านนาฏศิลป์ ปรากฏในบทกลอน จำนวน 1 บท

8. ภาพสะท้อนด้านภาษา

- 8.1 การใช้คำภาษาถิ่นได้ ปรากฏในบทกลอน จำนวน 28 บท
- 8.2 การใช้คำ
 - 8.2.1 การใช้คำซ้ำโดยตรง ปรากฏในบทกลอน จำนวน 775 บท
 - 8.2.2 การใช้คำสัมผัสใน
 - 8.2.2.1 คำสัมผัสแบบเคียง ปรากฏในบทกลอน จำนวน 705 บท
 - 8.2.2.2 คำสัมผัสแบบคู่ ปรากฏในบทกลอน จำนวน 500 บท

อภิปรายผล

จากการศึกษาวิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในเอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราชตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการ ทำให้มีแนวคิดในการอภิปรายผลการวิจัยดังนี้

1. เอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช เป็นวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ประเภทลายลักษณ์ที่มีต้นฉบับเป็นหนังสือชุด และกระดาษฝรั่ง ซึ่งฉบับที่นำมาศึกษาวิเคราะห์นั้นได้ปริวรรตและพิมพ์เผยแพร่แล้ว มีการบันทึกด้วยอักษรไทย ใช้คำประพันธ์ประเภทกาพย์ คือ กาพย์ยานี 11 กาพย์ฉบัง 16 กาพย์สุรางคนางค์ 28 กลอนสุภาพ และร้อยแก้ว ซึ่งวรรณกรรมเรื่องนี้ได้กล่าวถึงความเป็นมาขององค์พระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช การก่อตั้งเมืองนครศรีธรรมราชและการก่อสร้างองค์พระธาตุเจดีย์ นับเป็นหลักฐานอันสำคัญในการศึกษาประวัติศาสตร์เมืองนครศรีธรรมราชได้เป็นอย่างดี

2. เอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช เป็นวรรณกรรมที่มีการนำคำภาษาถิ่นได้ และศิลปะทางภาษาในเรื่องของการใช้คำมาสอดแทรกในบทประพันธ์นั้น ทำให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่ากวีชาวนครศรีธรรมราชมีความสามารถและกลวิธีในการใช้ภาษาในงานประพันธ์ได้เป็นอย่างดี สังเกตได้จากความงดงามด้านการใช้คำ เช่น การนำคำว่า “พรายพราย” “หายหาย” ซึ่งเป็นคำซ้ำโดยตรง หรือการนำคำว่า “เลื่อนเดือน” “ใดใคร” “แพลมพลาม” “ปะปาม” ซึ่งเป็นคำ

สัมผัสแบบเคียงและแบบคู่มาใช้ในงานประพันธ์ ก่อให้เกิดความไพเราะ ละเอียดละไม ช่วยสร้างจินตนาการให้ผู้อ่านนึกเห็นภาพได้ รวมถึงก่อให้เกิดอารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ เช่น สุข รัก สนุกสนาน โศกเศร้า และโกรธ อันมีผลให้วรรณกรรมเรื่องนี้มีคุณค่าในด้านภาษามากยิ่งขึ้น

3. เอกสารและตำนานที่เกี่ยวกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช มิได้เป็นวรรณกรรมที่แต่งขึ้นเพื่อไว้สำหรับสวดอ่านในยามว่างเพียงอย่างเดียว หากแต่ยังสามารถสะท้อนให้เห็นสภาพทางสังคมและวัฒนธรรมของภาคใต้ได้อย่างชัดเจนยิ่ง กล่าวคือ วรรณกรรมได้ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางสะท้อนภาพวิถีชีวิตของชาวไทยภาคใต้ในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านประชากร เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง สุขภาพอนามัย ประเพณี ความเชื่อ ศิลปกรรมและภาษา จึงอาจกล่าวได้ว่าเอกสารและตำนานที่เกี่ยวกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช เป็นบทประพันธ์ที่ได้หยิบเอาเรื่องราวแง่มุมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมมาผูกเขียนในรูปของวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้

ผลการวิจัยสามารถนำไปเป็นแนวทางเพื่อประโยชน์ในการเรียนการสอนวิชาภาษาไทย โดยเฉพาะการเรียนการสอนที่เกี่ยวกับวรรณกรรมท้องถิ่นในระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา

ข้อเสนอแนะ

การวิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในเอกสารและตำนานที่เกี่ยวกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะโดยทั่วไป

1.1 หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับการเก็บข้อมูลวรรณกรรมในท้องถิ่น เช่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดประจำจังหวัดต่าง ๆ และสถาบันการศึกษา ควรเห็นความสำคัญของเอกสารและตำนานเหล่านี้ โดยการรวบรวมและอนุรักษ์เก็บรักษาไว้ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาต่อไป

1.2 ควรมีการเผยแพร่ให้เห็นถึงความสำคัญและคุณค่าของเอกสารและตำนานที่เกี่ยวกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราชให้แก่ นักเรียน นิสิต นักศึกษา หรือผู้ที่มีความสนใจเรื่องนี้ เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาเรื่องทำนองนี้ต่อไป

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาวิเคราะห์เอกสารและตำนานที่เกี่ยวกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ในส่วนที่ผู้วิจัยยังไม่ได้ศึกษา เช่น วิเคราะห์คุณค่าด้านคติคำสอน ด้านการใช้สำนวน เป็นต้น

2.2 ควรมีการศึกษาวิเคราะห์เอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราชอย่างลึกซึ้งในด้านใดด้านหนึ่งโดยเฉพาะ เช่น ศึกษาการใช้ภาษาที่มีรสความการใช้สำเนียงภาษา เป็นต้น ซึ่งจะช่วยให้มองเห็นคุณค่าของเอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราชได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

2.3 ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในเอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราชกับตำนานเรื่องอื่น ๆ

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- ก่องแก้ว วีระประจักษ์. (2542). “ศิลปินกวัดหัวเวียงเมืองไชยา,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม 15 พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ : สยามเพรสแมเนจเม้นท์.
- กาญจนา อินทรสุนานนท์. (2547). สารานุกรมดนตรีและเพลงไทย. กรุงเทพฯ : บริษัทธนรัชการพิมพ์ จำกัด.
- ไชแสง รักวานิช. (2542). “มนุษย์กับเศรษฐกิจ,” ใน มนุษย์กับสังคม. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. (2544). วัฒนธรรม พัฒนาการ ประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดนครศรีธรรมราช. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.
- คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, สำนักงาน. (2546). ประวัติและโครงสร้างของกระทรวงวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์การพิมพ์.
- งามพิศ สัตย์สงวน. (2547). การวิจัยเชิงคุณภาพทางมานุษยวิทยา. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จรินทร์ ธานีรัตน์. (2514). อนามยส่วนบุคคล. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา.
- จังหวัดนครศรีธรรมราช, ที่ทำการปกครอง. (2545). ประชากรจังหวัดนครศรีธรรมราช. สืบค้นเมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2549, จาก <http://www.nakornsrihammarat.go.th>.
- จุมพล หนิมพานิช. (2540). “ความหมาย องค์ประกอบและหน้าที่ของสังคม,” ใน เอกสารการสอนชุดวิชามนุษย์กับสังคม หน่วยที่ 3 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : อรุณการพิมพ์.
- จุฬาทิพย์ บุญฤทธิ์. (2535). การศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้เรื่องพระนิพนพานโสตร. ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สงขลา : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ภาคใต้.
- จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์. (2530). สังคมวิทยา. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เฉลิม จันปฐมพงษ์. (2526). การศึกษาพระนิพนพานโสตร : การศึกษาเชิงวิจารณ์. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- เฉลียว เรืองเดช. (2529). “โง่งพาง : เครื่องมือจับสัตว์น้ำ,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 6 พ.ศ. 2529. กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์.

- จักรทิพย์ นาดสุภา. (2547). เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ. กรุงเทพฯ : โอเอสพริ้นติ้งเฮาส์.
ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ. (2533). เอกสารการสอนชุดวิชาสังคมและวัฒนธรรมไทย หน่วยที่ 1-7.
กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ชรินทร์ สันประเสริฐ. (2539). “ระบบการเมืองการปกครอง 1,” ใน เอกสารการสอนชุดวิชามนุษย์กับสังคมหน่วยที่ 1-7 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ชาญณรงค์ เทียงธรรม. (2542). “นครศรีธรรมราช, จังหวัด” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 8 พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ : สยามเพรส แมเนจเม้นท์ จำกัด.
- เชเดส, ยอร์ช. (2545). ประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช. สืบค้นเมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2548, จาก <http://www.nakornsrihammarat.go.th>.
- ณรงค์ เส็งประชา. (2538). มนุษย์กับสังคม. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- ดนัย ไชยโยธา. (2546). สังคม วัฒนธรรม และประเพณีไทย. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : โอเอสพริ้นติ้งเฮาส์.
- ดรณี บุญภิบาล. (2529). “นครศรีธรรมราช, จังหวัด.” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 4 พ.ศ. 2529. กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์.
- ดรณี บุญภิบาล. (2529). “พระบรมธาตุนครศรีธรรมราช,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 6 พ.ศ. 2529. กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์.
- ดุสิต ศิริรักษ์. (2547). วิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในเพลงเพื่อชีวิตของแสง ธรรมดา. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สงขลา : มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- ตำนานพระธาตุเมืองนคร ฉบับกลอนสวดของหอสมุดแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). ม.ป.ท.
- ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ฉบับหอสมุดแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). ม.ป.ท.
- ทองพล ภูมิพิทักษ์. (2541). จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- ทิพย์สุดา นัยทรัพย์. (2535). ภาษากับวัฒนธรรม. ม.ป.ท.
- ธวัช ปุณโณทก. (2528). “ความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับวิถีชีวิตในสังคมอีสาน,” ใน วัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ. กรุงเทพฯ : ฝ่ายวิจัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธิดา โมสิกรัตน์ และอารดา กิระนันท์. (2544). “โขน,” ใน เอกสารการสอนชุดวิชาไทยศึกษา หน่วยที่ 12 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (พิมพ์ครั้งที่ 10). นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

- ธิดา โมสิกรัตน์ และอารดา กิระนันท์. (2544). “นาฏศิลป์และดุริยางคศิลป์,” ใน เอกสารการสอน
ชุดวิชาไทยศึกษาหน่วยที่ 12 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (พิมพ์ครั้งที่ 10).นนทบุรี :
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ธีรวัฒน์ นิเจนตร. (2528). การศึกษากับการพัฒนาชุมชน. ม.ป.ท.
- นียบรรณ (ผลวัฒน์) วรรณศิริ. (2540). มานุษยวิทยาสังคม และวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- บรรจบ พันธุเมธา. (2519). ลักษณะภาษาไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- บาหยัน อิมสำราญ. (2538). “สถานภาพการศึกษาวรรณคดีท้องถิ่น,” ใน วรรณคดีท้องถิ่นพินิจ.
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญเลิศ สดสุขชาติ. (2516). ภูมิศาสตร์เศรษฐกิจโลก. กทม. : โรงพิมพ์สูงไก่อ.
- บุปผา ทวีสุข. (2520). คติชาวบ้าน. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- บุษราคัม พุทธชาติ. (2537). ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในเพลงกล่อมเด็กของ
ชาวบ้านกิ่งอำเภอกระแสดินธุ์ จังหวัดสงขลา. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สงขลา : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ภาคใต้.
- ประชิด สกณะพัฒน์. (2546). วัฒนธรรมพื้นบ้านและประเพณีไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
ภูมิปัญญา.
- ประดิษฐ์ มัชฌิมา. (2522). สังคมวิทยาชนบท. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์. (2544). “การตาย,” ใน วิถีชีวิตชาวไทย ประเพณีและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ :
ชมรมเด็กจัดพิมพ์.
- ประกาศศรี สีหอำไพ. (2528). ปริทรรศน์วัฒนธรรมในภาษาและวรรณคดีไทย. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช.
- ประสิทธิ์ กาพย์กลอน. (2518). ภาษาและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- ปัญญา รุ่งเรือง. (2546). ประวัติการดนตรีไทย. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
ไทยวัฒนาพานิช.
- ปรีชา คุวินทร์พันธุ์. (2546). “กลุ่มสังคม,” ใน สังคมและวัฒนธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปรีชา นุ่นสุข. (2529). “ตามพหุรงค์,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 3 พ.ศ. 2529.
กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์.
- ปรีชา นุ่นสุข. (2529). “นครศรีธรรมราช : ชื่อที่ปรากฏต่างกัน,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้
เล่ม 4 พ.ศ. 2529. กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์.

ปรีชา นุ่นสุข. (2540). ประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช. นครศรีธรรมราช : สำนักศิลปและ
วัฒนธรรม สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช.

ปรีชา หิรัญประดิษฐ์. (2544). “บทบาทของวรรณคดีต่อชีวิตและสังคม,” ใน เอกสารการสอนชุดวิชา
ไทยศึกษา หน่วยที่ 13 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (พิมพ์ครั้งที่ 10). นนทบุรี :
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

พญาลิไท. (2515). ไตรภูมิพระร่วง. ม.ป.ท.

พรเพ็ญ สุวรรณเดชา. (2529). ประชากรศึกษา. สงขลา : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย
สงขลานครินทร์.

พัทยา สายหนู. (2544). “การกำหนดลักษณะของวัฒนธรรมไทย,” ใน เอกสารการสอนชุดวิชาไทย
ศึกษา หน่วยที่ 1 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (พิมพ์ครั้งที่ 10). นนทบุรี :
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

พัทยา สายหนู. (2544). “แนวคิดเกี่ยวกับลักษณะของสังคมและวัฒนธรรมโดยทั่วไป,” ใน
เอกสารการสอนชุดวิชาไทยศึกษา หน่วยที่ 1 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
(พิมพ์ครั้งที่ 10). นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

พัทยา สายหนู อภิชาติ จำรัสฤทธิ์รักษ์ และวาทีณี บุญชะลิกษ์. (2533). เอกสารการสอนชุดวิชา
สังคมไทย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

พระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2528). กรุงเทพฯ :
กรุงสยามการพิมพ์.

ไพฑูรย์ มีกุล. (2544). “ลักษณะสังคมไทย,” ใน เอกสารการสอนชุดวิชาไทยศึกษา หน่วยที่ 6
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (พิมพ์ครั้งที่ 10). นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัย
ธรรมาธิราช.

มัลลิกา มัสสุดี. (2544). “ลักษณะการปกครองของไทย,” ใน เอกสารการสอนชุดวิชาไทยศึกษา
หน่วยที่ 7 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (พิมพ์ครั้งที่ 10). นนทบุรี : มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมาธิราช.

ยศ สันตสมบัติ. (2540). มนุษย์กับวัฒนธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ยุพร แสงทักษิณ. (2538). วรรณคดีการเมืองเรื่องสามกรุง. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.

ยุรฉัตร บุญสนิท. (2538). วรรณวิจารณ์. สงขลา : โครงการบริการวิชาการ มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ ภาคใต้.

รัชนิกร เศรษฐ. (2532). โครงสร้างและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2531). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. (พิมพ์ครั้งที่ 9).

กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ :

นานมีบุ๊คส์.

วรวิธ สุวรรณฤทธิ์ และคณะ. (2546). วิถีไทย. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.

วิจิตร ศรีสุวรรณ. (2543). นครศรีธรรมราชท้องถิ่นของเรา. นครศรีธรรมราช : โรงพิมพ์วุฒิสาสน์.

วิเชียร เกษประทุม. (2541). ลักษณะคำประพันธ์ไทย. กรุงเทพฯ : พัฒนาศึกษา.

วิบูลย์ ลีสุวรรณ. (2546). ศิลปะชาวบ้าน. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อมรินทร์.

วีระ บำรุงรักษ์. (2531). “วัฒนธรรม,” ใน งานวัฒนธรรมสัมพันธ์จังหวัดชายแดนภาคใต้.

กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เจริญวิทย์.

ศรีศักร วัลลิโภดม. (2538). “นครศรีธรรมราชกับประวัติศาสตร์ไทย,” ใน ค้นหาอดีตของเมือง

โบราณ. กรุงเทพฯ : ด้านสุทธาการพิมพ์.

ศุภวัธย์ พลายน้อย. (2529). สารศึกษาประชากร. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดอักษรบัณฑิต.

ส.ย่องหลี และ ป.คอนรูป. (2500). นิราศพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์

ประยูรวงศ์.

สนิท พลเดช. (2529). “ทำข้าวไร่,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 4 พ.ศ. 2529.

กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์.

สนธยา พลศรี. (2545). ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ :

โอเดียนสโตร์.

สมภพ ภิรมย์. (2528). พระเมรุมาศ พระเมรุและเมรุสมัยกรุงรัตนโกสินทร์. ม.ป.ท.

สมยศ หุ่นหว่า. (2534). สังคมวิทยาชนบทกับการพัฒนา. สงขลา : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม : แนวทางการศึกษาวิเคราะห์และ

วางแผน. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สวาท เสนาณรงค์ และคนอื่น ๆ. (2533). ภูมิศาสตร์เศรษฐกิจ. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ :

อักษรเจริญทัศน์.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2526). การพัฒนาชุมชน. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2536). ทฤษฎีสังคมวิทยา : เนื้อหาและแนวการใช้ประโยชน์เบื้องต้น.

(พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สัณฑ์ ภาวิต. (2540). “นครศรีธรรมราช,” ใน นิทาน 4 ภาค ภาคใต้. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.

สายทิพย์ นุกูลกิจ. (2533). วรรณคดีเกี่ยวกับชนบประเพณี. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางเขน.

สุขุม นวลสกุล. (2523). ระเบียบและการปกครองของไทย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

สุชาติ โสมประยูร. (2523). สุขวิทยา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

สุดา ภิรมย์แก้ว. (2542). “การจัดระเบียบสังคม,” ใน มนุษย์กับสังคม. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สุธิวศ์ พงศ์ไพบูลย์. (2529). “ความเชื่อที่เกี่ยวกับยากลางบ้านและการบำบัดรักษาไข้ของชาวดั,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 2 พ.ศ.2529. กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์.

สุธิวศ์ พงศ์ไพบูลย์. (2529). “ความเชื่ออันเนื่องแต่ลัทธิและศาสนาของชาวดั,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 2 พ.ศ.2529. กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์.

สุธิวศ์ พงศ์ไพบูลย์. (2529). “ทำนา,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 4 พ.ศ.2529. กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์.

สุธิวศ์ พงศ์ไพบูลย์. (2529). “โนรา,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 5 พ.ศ.2529. กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์.

สุธิวศ์ พงศ์ไพบูลย์. (2529). “บูชาพระธาตุ,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 5 พ.ศ. 2529. กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์.

สุธิวศ์ พงศ์ไพบูลย์. (2529). “ภาษาไทยถิ่นใต้ : การแบ่งกลุ่ม,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 7 พ.ศ.2529. กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์.

สุธิวศ์ พงศ์ไพบูลย์ และคนอื่น ๆ. (2521). โลกทรรศน์ไทยภาคใต้. สงขลา : ศูนย์ส่งเสริมภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.

สุพัตรา สุภาพ. (2537). สังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 16. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

สุพัตรา สุภาพ. (2541). สังคมวิทยา. (พิมพ์ครั้งที่ 20). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

อนุমানราชธน, พระยา. (2513). นิรุกติศาสตร์ (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศูนย์การทหารราบ.

อนุমানราชธน, พระยา. (2513). วัฒนธรรมเบื้องต้นโดยเสฐียรโกเศศ. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศูนย์กลางทหารราบ.

อ้อยทิพย์ พลศรี. (2542). ศิลปศึกษาเบื้องต้น. สงขลา : คณะศิลปกรรมศาสตร์ โปรแกรมศิลปศึกษา สถาบันราชภัฏสงขลา.

อัมพร จิตรรักษา. (2543). ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในเพลงลูกทุ่งที่ขับร้อง
โดย เอกชัย ศรีวิชัย. ปรินูญานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สงขลา : มหาวิทยาลัย
 ทักษิณ.

อาเทศคดี, ชุน. (2523). “ประเพณีการทำศพของชาวบักชีใต้,” ใน ชีวิตไทยบักชีใต้ชุดที่ 4.
 กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานครการพิมพ์.

อารี สุทธิพันธุ์. (2528). ศิลปนิยม. (พิมพ์ครั้งที่ 3) กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์กระดาศสา.

อุดม หนูทอง. (2529). “วรรณกรรมประเภทนิทานประโลมโลก,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรม
ภาคใต้ เล่ม 8 พ.ศ. 2529. กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์.

อุดม หนูทอง. (2529). “หนังตะลุง,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 10 พ.ศ. 2529.
 กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์.

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ นางสาวนัตยา ชีอสกุล คุปกุลกานท์

เกิด วันที่ 2 เดือน กุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2524

สถานที่เกิด ตำบลหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

สถานที่อยู่ปัจจุบัน 4/41 หมู่บ้านชนชั้นนครินทร์ ตำบลน้ำน้อย
อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2542	มัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนหาดใหญ่รัฐประชาสรรค์
ตำบลควนลัง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา
พ.ศ. 2546	ค.บ. (จิตวิทยาและการแนะแนว) สถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี
ตำบลขุนทะเล อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี
พ.ศ. 2549	ศศ.ม. (ไทยคดีศึกษา) มหาวิทยาลัยทักษิณ ตำบลเขารูปช้าง
อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา